

Doğu Türkistan'ın Sesi

VOICE OF EASTERN TURKISTAN

ÖZEL SAYI

Doğu Türkistan Vakfı Yayınıdır
A Publication of Eastern Turkistan Foundation
23. Sayı, 6. Cilt, Ekim 1989
Number 23, Vol. VI, October

Kaşgarlı Mahmut Divân-ı Lûgat'it Türk müellifi

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ KÜLTÜR VE BİLİM DERGİSİ

Üç Ayda Bir Çıkar
Sayı: 23, Cilt: 6, Ekim 1989

★

**VOICE OF EASTERN
TURKISTAN**
QUATERLY JOURNAL OF
CULTURAL STUDIES
No. 23, Vol. 6, October 1989

★

KURUCUSU / ESTABLISHED BY
İsa Yusuf Alptekin

★

SAHİBİ / PUBLISHER
Mehmet Rıza Bekin
Doğu Türkistan Vakfı Başkanı
President of the
Eastern Turkistan Trust

★

MANAGING EDITOR
Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu

★

BÜRO / BUREAU
Millet Caddesi No.26/3
AKSARAY - İSTANBUL
TÜRKİYE
Tel: 524 41 21

★

FIAT / PRICE

Tek Nüsha
Yurt içinde / Indland: 2.000 TL.
Yurt Dışında / Other countries:
\$ (US) 5.00
Yıllık Abone / Annual Subscription
Türkiye içinde / Within Turkey:
8.000 TL.
Yurt Dışında / Other countries:
\$ (US) 15.00

Dizgi, Pikaj, Film, Montaj
Melek Dizgi
Tel: 512 45 78 - 513 10 57
Baskı: Flaş Ofset
Tel: 526 75 51

BU SAYIDA

Yeni Emperyalizm ve Doğu Türkistan
..... Prof. Dr. Mehmet Saray

Doğu Türkistan Üzerine Suikast Planı
..... S. Mahmut Kaşgarlı

D. T. Sesi Yazı İşleri Müdürlüğüne
..... Doğu Türkistan Kültür ve
Dayanışma Derneği Başkanlığı

Doğu Türkistan'da Petrol ve
Doğu Türkistan
..... Mustafa Özüyğur

Bugünkü Doğu Türkistan
..... M. Emin Hazret

Çin'de İslâmiyetin Mirâsı
..... Gulâmettin Pahta

Okul Hatıraları
..... Vicdan Haşim

İnsan Haklarını Savunan Ülkelerin
Desteyinin Devamını Bekliyoruz
..... Prof. Dr. Mehmet Saray

İsa Alptekin'le Röportaj
..... Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu

Doğu Türkistan Gezi Hatıraları
..... Abdulkadir Ahan

We Appeal For Continues Support of
The Nations And Organizations
Upholding Human Rights
..... Prof. Dr. M. Saray

The Historical Development of Uygur
Literature Background Information
Regarding the Uygurs
..... Doç. S. Mahmut Kaşgarlı

What is The Bulgarian Government
Trying To Prove By Denying The
Historical Fackts?
..... Prof. Dr. M. Saray

**Bu mecmuadaki yazılar, kaynak gösterilmek
suretiyle iktibas edilebilir.**

YENİ EMPERYALİZM VE DOĞU TÜRKİSTAN

Prof. Dr. Mehmet Saray

Londra Üniversitesi'nin Slavonic Çalışmaları Fakültesi Başkanı eski hocam müteveffa Prof. Dr. Hugh Seton - Watson, "The New Imperialism - Yeni Emperyalizm" adı ile yazdığı bir eserinde İdil (Volga) Vadisi hakkında Rus yazarlarının eserlerinde kullandıkları ifadeleri şiddetle tenkid ediyor ve şöyle diyor: "İdil Vadisi asırlardır bir Türk yurdu olarak çeşitli Türk kavimlerine vatanlık yapmış bir ülkedir. İnkâr edilemeyecek Türk kültür unsurlarıyla dolu İdil Vadisi, bir Türk yurdu olarak kültür tarihçileri tarafından zikredilmeye devam edecektir. Fakat, iki asır evvel bölgeyi işgal eden Ruslar, vâdinin, özellikle nehrin adını "Volga" olarak değiştirmişlerdir. Rus ediblerinden Tolstoy'un yazdığı "Volga Mahkûmları" adlı eserinde İdil (Volga) Vadisinden bin yıllık bir Rus vatani gibi bahsetmesinin ve Rus kültürünün bir parçası gibi zikretmesinin haksızlık olduğunu dile getiren Prof. Seton-Watson, bunun, başkalarının kadîm vatanına ve kültürüne sahip çıkan yeni bir emperyalizm şekli olduğunu belirtmişti. Şimdi, aynı işlemi Çinliler yapıyor.

Çin, tarihte Doğu Türkistan'ı üç defa işgal etmiştir. İlk Çin işgali 1760'da vuku bulmuştur. Bu işgalden sonra Çinliler Doğu Türkistan'ı kendilerine vergi veren tâbi bir ülke olarak 1863 senesine kadar gönderdikleri vâliler kanalıyla idâre etmişlerdir. Fakat bu devir Doğu Türkistan'ında idâre tamamiyle Çinli vâlilerin elinde olmamıştır. 1820'li yıllarda Cihangir Hoca önderliğinde başlayan kurtuluş hareketi başarıyla devam etmiş ve Doğu Türkistan tarihinde "Hocalar Devri" olarak bilinen bir devir başlamıştır ki, bu devirde ödenen bazı vergiler hariç Çin idâresi yok denecek kadar zayıf kalmıştır. 1863'de Yakub Bey'in önderliğinde gelişen yeni mücadelede ise, Çinliler tamamiyle ülkeden kovularak Doğu Türkistan istiklâline kavuşmuştur. Ne var ki, Rusya'nın da desteğini alan Çin, Doğu Türkistan'ı 1876 sonları ile 1877 başlarında yeniden işgal etmiştir.

Çin'in bu işgal devri 1911 yılına kadar sürmüştür. 1911'den 1933'e kadar Doğu Türkistan Türkü istiklâli için yeniden mücadeleye atılmış ve Çinli vâlilerden pek çok haklarını geri almaya muvaffak olmuşlardır. 1949 senesinde Kızıl Çin kuvvetleri tarafından üçüncü istilâ yapıldı kadar Doğu Türkistan Türkleri kısmen de olsa yeniden hür ve müstakil hayata kavuşmuşlardır.

Görüldüğü gibi, Doğu Türkistan, üç defa Çin işgaline uğramıştır. Bu işgallerden ilk ikisi 150 sene ka-

dar sürmüştür. Bu devrede Doğu Türkistan yarı-müstakil bir hayat yaşamış ve Çinli vâliler tarafından idare edilmiştir. Çin'de komünist idâreyi kuran yöneticiler, Sovyet usûlü uygulamayı da derhal tatbik başladılar. Bu da, yeni usûl emperyalizm idi. Kızıl Çinliler, Doğu Türkistan'ı işgal ederken, bu ülkenin kadîm bir Çin ülkesi olduğunu söylemişlerdir. Toplam 150 seneye yakın idâre ettikleri Doğu Türkistan'ı kadîm bir Çin ülkesi addetmeleri son derece saçma.

Bundan 6 sene evvel misafirimiz olarak buraya gelen Dalay Lama'nın ülkesi de iki üç defa kısa sürelerle Çin işgaline uğramıştı. 1960'ların başında Kızıl Çin birlikleri Tibet'i işgal ederken ileri sürdükleri iddia aynı idi; Tibet, kadîm bir Çin ülkesidir. Burada konuştuğumuzda, bu işgal sebebini kasederek Dalay Lama, "bu ne biçim işgal demişti?" Ben de "Yeni emperyalizm The New Imperialism" Sovyet dostlarından öğrenmişler" demiştim. O da, "mümkündür fakat onlar Sovyetleri çoktan geçtiler. Yeni Çince adlar icad ederek benim ülkemin dağının taşının ırmağının, şehir ve kasabasının adlarını değiştiriyorlar. Yani, ülkem her tarafına Çince adlar veriyorlar. Yarım asır, bir asır sonra Tibet'e gidenler orasını bir Çin ülkesi zannedecekler. Birşeyler yapmalıyız. Zira, sizin Doğu Türkistan'da da aynı şeyi yapıyorlar. Benim ülkem gibi, Doğu Türkistan'ı da Çinlileştiriyorlar. Bir şeyler yapmalıyız, birlikte bir şeyler yapmalıyız" dedi.

Dalay Lama'nın teklifini kabul edemedik. Çünkü, öyle bir mücadeleyi yürütecek ne yetişmiş elemanımız ne de maddî imkânımız vardı.

Yirmi küsür senedir sizlere yani, Doğu Türkistanlı dostlarıma rica ettim, yalvardım. Eleman yetiştirelim, mütehassis yetiştirelim. Doğu Türkistan'ımızı dünyaya tanıtalım. Bu amansız Çinlileştirmeyi durduralım, dedim. Ama, kimse bir adım çıkıp yardım etmedi. Bu şursuzluk devam eder, biz yine toplanırız, ah eder vah eder konuşuruz. Bu böyle devam eder gider...

Ben diyorum ki, bu ızdırıp bitmeli. Uyuyan kalpler uyanmalı. Bu gaflet uykusu bitmeli.

Gelelim Türkiye'ye, Türk yetkililerine: Böyle bir millî tarih ve millî kültür politikası olmaz. Bir taraftan okul kitaplarında Uygur Türklerinin, Karahanlı Türk Devletinin Türk tarihindeki öneminden bahsedecsin. Divân-ı Lugat-ı Türk'den ve Kutadgu-Bilig'den ve bunların Türk kültür tarihindeki büyük öneminden

bahsedeceksin. Ama, aynı kitaplarda bu yüksek kültürü yaratan insanların torunları olan Uygur Trklerinin bugünkü durumundan hiç bahsetmiyeceksin. Ayrıca, bu sahada ne ilim adamı yetiştireceksin ve ne de ilmi araştırma enstitüsü kuracaksın. Böyle gayri ciddi kültür politikası olmaz.

Gelelim, Çinli dostlarımıza: Dünyanın hiçbir medenî milleti ve devleti böyle acayip bir siyâset tâkip etmez. Tarihin herhangi bir devrinde bir ülkeyi geçici bir süre işgal etmiş olabilirsin. Ama kalkıp, "bu ülke benim kadîm topraklarımdır" diye yeniden işgal

edemezsin. Şayet her millet Çinli dostlarımızın zihniyeti ile hareket ederse, dünyada ne dostluk kalır ne de barış... O zaman biz de kalkıp beş altı asır hâkimiyet kurduğumuz, idâre ettiğimiz, üzerinde eserler yarattığımız ülkelere "kadîm Türk topraklarıdır" diye sahip çıkıp işgal edelim. Medeniyetin, kültürün ve insan haklarının bu kadar ilerlediği günümüzde böyle gayri ciddi siyâset tâkip edilmez. Yani, Çinlinin tatbik ettiği "yeni emperyalizm The New Imperialism" şeklini kabul etmek mümkün değildir. Bu sebepten, 1949'da haksız yere işgal ettiği Doğu Türkistan'dan geri çekilmelidir.

Aziz Okuyucular;

Sizlere, iki yıldan beri, dergimizi zamanında ulaştıramadık. Bu aksaklığın sizleri de bizler kadar üzdüğünü biliyoruz.

"Doğu Türkistan'ın Sesi", iki yıldan beri Ankara'da dizilip hazırlanıyordu. Derginin yönetiminin İstanbul'da, dizilip hazırlanmasının ise Ankara'da olması, tabiatıyla bir çok aksamlara sebep oluyordu. Nitekim, üç ayda bir olmak üzere, yılda da 4 sayı çıkmamız gerekirken, 1989 yılı içinde bu güne kadar iki sayı çıkarılabilmıştır. Bu elinizdeki 23. sayıdan sonra 24. sayı Aralık 1989 sonuna kadar sizlere ulaştırılmaya çalışılacaktır.

"Doğu Türkistan'ın Sesi", yeniden İstanbul'da dizilip hazırlanmaya başlanmıştır. Bundan böyle, aksamadan, gecikmeden çıkacak ve vefalı okuyucularımızın ellerine ulaşacaktır.

Bu, elinizde bulunan 23. sayı, Doğu Türkistan'ın Komünist Çinliler tarafından işgalinin 40. yıl dönümüne tahsis edilmiş, bu sayıda o acı hatıra ile ilgili yazılara ağırlık verilmiştir.

1990 Mart'ında çıkaracağımız 25. sayı ile "Doğu Türkistan'ın Sesi" 7. yaşını idrâk etmiş olacaktır. 25. sayıdan itibaren yeni bir düzenle çıkacak ve üzerine aldığı tarihî görevi aktif bir şekilde yerine getirmeye devam edecektir.

Aziz okuyucularımızın, abonelerimizin bizi bırakmamalarını rica eder, sağlık ve saadetler dileriz.

D.T.V.

DOĞU TÜRKİSTAN ÜZERİNE SUİKAST PLANI

Sultan Mahmud KAŞGARLI
İ.Ü. Ed. Fak. Öğrt. Görevlisi

1989'un onuncu ayının yirmisinde Vatanımız Doğu Türkistan'ın Çin komünistlerince işgalinin 40. yıldönümüdür. Dolayısıyla Çin Komünist Partisi ve hükümeti, 40 yıldan bu yana kazanmış oldukları büyük zaferlerinden övünçle bahsederlerken, 40 yıldan beri Doğu Türkistan'da büyük değişiklikler meydana getirdiklerini söylemekten, geri kalmıyorlar. Bunlar Doğu Türkistan halkının kafalarında, acaba gerçek nedir? Değişikliklerin, gelişmelerin iç yüzü nedir? sorularını uyan-dırmaktadır.

Gerçek şudur ki; Doğu Türkistan'ın bugünkü durumu, iç açıcı değildir. Kızıl Çin idaresinin 40 yıldan bu yana, Doğu Türkistan'da, meydana getirdiklerini söyledikleri o büyük değişme ve gelişme, ancak ve ancak, sahipsiz bulduklarını sandıkları o güzelim Doğu Türkistan topraklarını, sonu gelmiyen Çin göçmen akınına gerçekleştirebilmekten başka bir şey değildir. Türklerin ana vatani, ilk ve orta çağ Türk kültürünün altın beşiği, Büyük Türkistan'ın bir parçası sayılan Doğu Türkistan'ın Çin'in değişik iç kesimlerinden getirilen Çinli göçmenlerle doldurulması, Çin yönetiminin eski tarihlerden beri izledikleri Doğu Türkistan toprakları üzerindeki istilacı siyasetinden başka bir şey değildir.

Doğu Türkistan'ın nüfus nisbetinde istilacıların lehine çalışmak, eskiden beri Çin hükümlerinin devam ettire geldiği bir siyasetidir. Çin emperyalist idaresinin, Doğu Türkistan'ı Çinli göçmenlerle doldurmaktaki gayesi, zenginliği bol, havası güzel, stratejik önemi büyük olan bu mukaddes toprağı, sonsuza dek, Çin hükümetinin hakimiyeti altında tutmaktır.

Yirmibeş milyon Doğu Türkistanlı Müslüman Türk'ü, sayıları bilinmeyen, karınca misali çoğunluktaki Çin nüfusunun içinde eriterek, asimile ederek Çinlileştirmektedir. Doğu Türkistan'ı sonsuza dek Çin toprağı haline getirmek emellerinden ibarettir. Son ikiyüz yıldan bu yana, Mançu-Çin feodal idareleri tarafından gerçekleştirilemeyen bu rezil plan, 40 yıldan beri, Çin komünist hakimiyeti tarafından şiddetli şekilde yola koyularak belli ölçüde gerçekleştirildi. 19. asrın

sonlarında, 20. asrın başlarında, Doğu Türkistan'daki Çinlilerin sayısı, bir kaç binden fazla değildi. 1899'da Kaşgar'a gelen Rus kurmay yarbayı Kormilof'un verdiği bilgilere göre, o tarihlerde, bütün Doğu Türkistan'da Çinli askerlerin dışındaki Çinlilerin sayısı, 6000 - civarında idi. 1920 yılında Doğu Türkistan'da yapılan nüfus sayımına göre, 258.000 nüfuslu Kaşgar eski şehirde, toplam 773 Çinli olup, bunlar, Çinli yöneticiler ve polis memurlarından oluşurdu. Bugün ise Kaşgar'da 100.000'den fazla Çinli yerleşmiş durumdadır.

1949 yılı, bütün Doğu Türkistan'da, Çinlilerin sayısı 200.000 dolayında idi. Son kırk yıldan bu yana, Doğu Türkistan topraklarına sonu gelmiyen Çinli göçü neticesinde, bugün sadece Urumçi şehrinde Çinlilerin nüfusu milyona yaklaştı. 1983 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Doğu Türkistan'ın nüfusu hakkında verilen resmi istatistik verileri aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

Uygurlar	6.170.000
Çinliler	5.346.000
Kazaklar	950.000
Çinli Müslümanlar	588.000
Moğollar	120.000
Kırgızlar	119.000
Şiveler	29.000
Tacikler	28.000
Özbekler	9.000
Mançular	9.000
Dağurlar	5.000
Tatarlar	4.000
Ruslar	4.000

Ve başka etnik azınlıklar, 4.400'dür.

Verilen bu rakamlar, hiçte gerçeklerle bağdaşmayan sahte rakamlardır.

Elimizde mevcut bulunan gerçek istatistiklerin verilerine göre, Doğu Türkistan'da, -25.000.000'dan fazla Müslüman Türk halkı mevcuttur.

Bu rakamlardan şunu açık olarak görebiliriz ki, 1949 yılında toplam sayıları 200.000 olan

Çinliler, 1983 yılında 5.346.000'e ulaşmıştır. Demek ki, 34 yıl içinde Doğu Türkistan'a yerleşen Çinlilerin sayısı 16 misli artmıştır. 1983 yılından şimdiye kadar Doğu Türkistan'a yerleşen Çinlilerin gerçek sayıları hakkında açık bir bilgiye sahip değiliz. Ama resmi olarak gösterilen istatistik rakamlarından hayli çok sayıda Çinlilerin Doğu Türkistan'a getirildiği muhakkaktır. Doğu Türkistan'a yerleştirilen ve sayıları 1.000.000'a yaklaşan "Çin Kurtuluş Ordusu" 1972 sonlarındaki sayılarına göre, -2.255.997 olan (4) "İşlep Çıkariş Armiyesi" (Çalışıp üreten askerler) dahil edilmemiştir.

Çin Merkezi hükümet idaresi, her yıl Çin'in çeşitli kesimlerinden türlü gerekçelerle, sayıları 100.000 ile 200.000 arasında değişen göçmen getirmektedirler. 1984 yılından beri, Merkezi Çin hükümeti Kuzey Batı'yı geniş çapta açmak propagandasını ortaya atarak, Çinlilerin Doğu Türkistan'a göçünü büyük çapta hızlandırdılar. Kuzey Batıyı büyük çapta açmak... propagandasının ardına gizlenmiş art niyet, Doğu Türkistan'a milyonlarca Çinli göçmen getirmek suretiyle, oradaki yer üstü ve yer altı zenginlikleri, daha büyük bir hırsla talan ederek, Doğu Türkistan'ın can damarı petrolü ve madenleri, Türkistan'dan Çine ulaşan yer altı tüneller yoluyla, Çin'in çeşitli kesimlerine durmadan taşımaktan ibarettir. Çin, 1970 yılından itibaren Doğu Türkistan'a, sayıları 100.000.000 ile 150.000.000'a kadar Çinli göçmen yerleştirebileceği planını ortaya koyarak, Doğu Türkistan topraklarında sömürücü ağırlığını şiddetle hissettirmeye başladı. Bu durum, Doğu Türkistan halkı üzerinde ciddi endişeler yarattı. 1948 yılında kurulan İç Moğolistan Otonom Bölgesi'nde, o tarihlerde toplam nüfusun % 60'ını teşkil eden Moğolların sayısı, Çinlilerin oraya sürekli göçü neticesinde 1970 yılında, toplam nüfusun ancak, % 18'ini teşkil edecek sayıya düştü. Bugün Doğu Türkistan halkı da, aynı tehlike ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Kendi istikâllerine erişmiş demokratik rejimdeki milletlerin topraklarında bulunmuş petrol ve maden yatakları, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, o memleketin sahibi olan halklarına, iktisâdi ve medeni refah ve gelişmeler bahşederken, ne yazık ki, Doğu Türkistan'daki Müslüman Türk halkına, işsizlik, yoksulluk ve mutsuzluktan başka bir şey getirmemiştir. Çünkü, bu tür müesseselere, Çin'in iç kesimlerinden, kendi ismini bile yazmasını bilmeyen Çinlileri işçi, teknisyen, mühendis sıfatıyla, iyi maaşlarla getirterek, oralara iskânını hızlandırmaktadırlar. Buna bir misâl olarak, 1975 yılında, Doğu Türkistan'ın güneyinde bulunan Kargalık ilçesinin

Kökyar denilen yerinde petrol kendiliğinden fışkırarak etrafı Petrol gölü haline getirmiştir. Bu fışkıran petrol ağzını, Çin hükümeti ancak, Japon teknisyenlerin ciddi yardımlarıyla kapatabilmiştir. Son yıllarda, Çin idaresi o yerdeki petrol yataklarını açmak ve işletmek adıyla -50.000'den fazla Çinli göçmeni, Çin'in değişik yerlerinden getirterek, iş ve hizmet tahsis ettiler. Oralardaki yerli halkı, işçiliğe ve hizmete almayı akıllarının köşesine bile getirmedi. İşte bu sebeplerden dolayı, oradaki Müslüman Doğu Türkistan Türkleri içinde, işsizlik nisbeti, Çinlilere göre çok yüksek boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Çin hükümet idaresi, Doğu Türkistan'daki Çinlilerin sayısını, oradaki yerli Müslüman Türklerin sayısından daha fazla sayıya çıkarmak için, mevcut bütün vastalara baş vurmaktan geri kalmamaktadır. Sincan... "Yeniden inşa edilen toprak..." 1884 yılında, Çin Mançu müstebitlerince, Doğu Türkistan'a verilen isimdir.

Güzelliğın, her nevi zenginliğin göz alıcı manzaralarıyla dünyaca meşhur olan bu topraklar için Şıngcang **havgıfan** yani Doğu Türkistan güzel yer namlı şarkılar, sayıları yüzlerce olan broşür ve kitaplar çıkartarak geniş çapta Doğu Türkistan'ın reklamını yaparak Çinlilerin kafasında Doğu Türkistan zenginliğe açılan kapı refah ve huzurun merkezi imajını yaratmak istemiş ve bu sayede Doğu Türkistan topraklarına çinlilerin göçünü hızlandırmıştır. Şöyle ki; Doğu Türkistan'a yerleşmek isteyen her Çinli göçmene tüm imkânlar sağlanmıştır. Doğu Türkistan'da Çin Komünist idaresi yola koyulduktan sonra oraları yerleşim düzeyine göre şehir nüfuslular ve köy nüfusluları diye ikiye ayırdılar. Köy nüfusuna kayıtlı uygur veya Kazak Türk'ü hükümet dairelerin izni olmadan şehirlerde yerleşmezler, ama Çin'in köyünden bucağından gelen Çinliler rahatça Doğu Türkistan'ın her hangi bir şehrinde veya sanayii merkezinde verimi bol zengin bölgelerde istedikleri gibi yerleşir ve iş sahibi olabilmektedirler. Bu sebepten dolayı Doğu Türkistanda ekonomik durumu en iyi düzeyde olanlar Çinlilerdir. Çin hükümeti Doğu Türkistan'da Çinlilerin nüfusunu çoğaltmak için Çin Kurtuluş Ordusu'nda vazifesini tamamlayan Çinli asker ve komutanları geldikleri eyalet ve vilayetlere geri göndermeden Doğu Türkistan'a yerleştirerek onların anne ve babalarını ve akrabalarını Doğu Türkistan'a getirmelerini teşvik etmektedirler. Çin'in iç kesimlerinde siyasi ve sosyal cinayetlerden mahkûm Çinli cinayetçileri ardı ardına Doğu Türkistan'a nakl ederek Doğu Türkistan'ı cinayetçiler kampı haline getirdiler. Cinayet kampından kaçan bazı mahkûmlar Doğu

Türkistan'ın şehir ve kırsal bölgelerden çeşitli soygun ve dolandırıcılıklar yaparak ve hatta katillik olaylarına karışarak Doğu Türkistan halkı içinde ciddi huzursuzluklar yaratmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Doğu Türkistan milli kargasalarla alevlenen bir yanar dağ haline gelmiştir. 1982 yılında ilan edilen Çin Halk Cumhuriyeti'nin anayasasındaki "Çin'deki tüm milletler hukukça eşittirler". İlkesine karşı olarak, bugün Çin'de Müslüman Türkler siyasi, sosyal ve kültürel hukuk bakımından Çinlilerle eşit değildir. Çin'in "otonom özerklik kanunda" azınlık milletlerin otonom bölgelerinde otonomiye hukukunu yürürlüğe koyan milletler kendi iç işlerini kendileri idare edebilecek hukuka haizdir" diye gösterilen, ama bu güzel deyim sadece kağıt üzerinde kalmış olup o azınlık milletlerin birlikte oturdukları yerlerde iç işlerini kendi idare etme hukukuna sahip değildir. Uygur otonom bölgesi adı verilen Doğu Türkistan'daki duruma bakacak olursak bu bölgenin siyasi ve ekonomi askeri ve Kültürel bakımlardaki hukuku nisbi çoğunlukta Çinli komünist ve memurların elinde olup yerli Türk halkının hiç bir hukuku yoktur. Gerçi bazı yerli Türkler'i çeşitli müesseselere yönetici sıfatıyla atasa bile, bu yöneticinin rolü sadece yerli yönetici imajını diğer milletlere vermek içindir. Şöyle ki; bir müessesenin başkanı olarak atanan bir Türk herhangi bir iş üzerinde karar verirken kendinden alt düzeydeki Çinli memur veya yöneticiden onaysız bir iş yapma yetkisine sahip değildir. Doğu Türkistan'daki yerli hükümet merkezlerinde Çinli memurların sayısı, Türkler'in sayısından hayli fazladır. Hatta bazı idarî müesseselerde çalışanların % 90'ı Çinli olup, sadece % 10'nu Türkler teşkil etmektedir.

Ekonomik ve kültürel duruma göz atacak olursak Çin'in çeşitli eyaletlerinden Doğu Türkistan'a gelen Çinli göçmenlerin mutlak çoğunluğu çeşitli devlet müesseseleri olmak üzere fabrikalarda, devlet çiftliklerinde işe yerleştirilmişlerdir. Müslüman Türkler ise, okuyan ve yetişen insanlar başta olmak üzere işsizlik içerisinde başıboş dolaşmaktadırlar. Eğitim alanında da eşit-

sizlikler de yüksek boyutlardadır. Doğu Türkistan'da Üniversite ve mesleki liselere kabul edilen öğrencilerden % 65 ve % 70 civarındakiler Çinli öğrenciler, % 30'unu ise Türkler, Çinli Müslümanlar, Moğollar ve diğer etnik gruplar teşkil etmektedir.

1985 yılı resmi istatistik rakamlarına göre Çin Halk Cumhuriyeti çapında Çinliler'den yüksek okul bitirenler, her 10.000 kişiden % 42'sini teşkil etmesine rağmen, Uygur Türkleri % 18, Kazak Türkleri ise % 23'ünü teşkil etmektedir. Şimdi Üniversitelerde eğitim görenler içerisinde Çinliler her onbin kişiden) % 15.5 nisbetini teşkil etseler de, Türklerin oranı % 7 nisbetindedir.

Çin Hükümeti'nin Çin'in çeşitli bölgelerinden sayıları hayli çok olan göçmenleri getirmek suretiyle oralardaki tüm zenginlikleri sömürmesi, bu zenginliklerden Doğu Türkistan halkının istifade etmesine engel olması, asıl o zengin toprakların sahibi olan Doğu Türkistan halkı üzerinde baskı yapması, onları çeşitli insan haklarından mahrum bırakması zamanımızın en vahim adaletsizliklerinden biridir.

Çin idaresinin bu tür siyaseti, insan hak ve hukukuna aykırı irkî küçükseme siyasetinin ve emperyalistik politikasının canlı ispatıdır.

Bugün Doğu Türkistan Müslüman Türkleri, denizin dalgasını andıran Çinli akını karşısında ciddi endişelere kapılmaktadır. Doğu Türkistan Türkleri'nin varlığını, kültürünü, gelenek ve göreneklerini korumak yalnız Doğu Türkistan halkının değil, bütün Türk Dünyası ve İslam Alemi'ni ilgilendiren ciddi sorunlardan birisidir. Biz bu vesile ile dünyadaki adalet ve hürriyet yanlısı devletlere ve milletlere, Türk, İslam alemine, Çinliler'in Doğu Türkistan'a sel misâli akın ederek, bu toprakları doldurmasını önlemek için Çin Hükümeti'ni uyarmalarını, diplomatik yollarla bu baskı siyasetine son verilmesi hakkında Çin makamları nezdinde teşebbüslerde bulunmasını Türkiye Cumhuriyeti Devletimizden de isteriz...

1. İlhan Musabay/Polat Turtani, "Doğu Türkistan Sesi" Mecmuası. (Doğu Türkistan) 1985 No:7-8 sh: 54
2. (Doğu Türkistan'ın Coğrafi ve Tarihi Durumu) Çince tercüme. 1935 Nankin.
3. Şincang Halk Körgezmesi 1986 Ürümçi.
4. Şingcan Uygur Otonom Rayunun Ahvali. Han Tengri Mecmuası 1987 yılı 18. sayı sh: 30.

"DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ" DERGİSİ

Yazı İşleri Müdürlüğüne / İSTANBUL

"Doğu Türkistan'ın Sesi" Dergisinin 21. sayısında yer alan ve Doğu Türkistan'daki sömürgeci işgal idaresinin başı, Şovenist Çinli Diktatör Kızıl Cellat Wang en Mao'nun Çin'de yayınlanan muhtelif yayın organları ile Doğu Türkistan'da (Ürümçi'de) neşredilen "GERÇEKLERİ PRATİKTE ARAYIŞ" (Hakikatni Ameliyette İzdeş) isimli dergide yer alan "DOĞU TÜRKİSTAN'A ESAS TEHLİKE NEREDEN KAYNAKLANIYOR?" Başlıklı makalesi ile dergimiz yazı kurulunun yayınlamış olduğu "WANG EN MAO'YA AÇIK MEKTUP"unu dikkatle okuyup inceledik.

Kayseri'de yaklaşık üç ay önce kurulup faaliyete geçen Derneğimizin bu konudaki görüş ve düşüncelerini aşağıda sunuyoruz;

1- Doğu Türkistan'daki Çin İşgal orduları komutanı ve Doğu Türkistan halkı tarafından "CELLAT WANG" diye anılan General Wang en Mao'nun söz konusu yayın organlarında yer alan makalesi çoğaltılıp Doğu Türkistan'la ilgili kuruluşlara verilmeli, kişi ve kuruluşların bu konuda aydınlatılmaları sağlanmalı idi. Zira Türkiye Cumhuriyeti hür ve Demokratik bir ortamda yaşamaktadır. Her kesin siyasi bilinci ve memleket meseleleri hakkında görüş ve düşüncelerine başvurulmalı ve katkıları elde edilmelidir. Bu katkılar kamuoyu şeklinde harekete geçirilmelidir.

Doğu Türkistan meselesinin bu günkü durumda bulunmasının başlıca sebeplerinden en önemlisinin bu tutumdan kaynaklandığı görülmektedir.

2- Açık mektup'ta "Bağışlarla ayakta duran bu iki kuruluş (Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği) hangi mali imkânla dayanarak neler yapmak için böyle bir teşebbüste bulunsun?" diye sorulmaktadır.

Bu soru ile Doğu Türkistan Türklerinin yok edilmesi projesinin eski mimarlarından ve günümüzde bu insanlık dışı projenin baş uygulayıcılarından "CELLAT WANG" a ve Kızıl Çin hükümetine endişelerinin yersiz olduğu, Türkiye Cumhuriyetindeki ve dünyadaki Doğu Türkistanlılardan hiç bir zarar gelmeyeceği mi ifade edilmek isteniyor?

Doğu Türkistan'da meşhur bir Atasözü vardır "Eğildim ama sunmadım" (Kırılmadım) bu gün Doğu Türkistan halkı 1759 yılından beri Çin yönetimlerine karşı vermekte olduğu istiklâl mücadelesinde 1949 yılında Doğu Türkistan'ın kızıl maskeli Çin Emperyalistlerince işgal edilmesi ile yenik düşmüştür. Ama bu mücadele Doğu Türkistan'da ve hür dünyadaki Doğu Türkistan'lı muhacirler tarafından yaşadıkları ülkelerin kanun ve nizamlarının müsaadesi nisbetinde sosyal, Kültürel ve siyasi olarak devam ettirilmiştir. Dosta ve düşmana bu gerçeğin iyice anlatılması gerekir.

Çin Halk Cumhuriyeti ve benzeri diktatörlükle yönetilen ülkelerde hayat hakkı tanınmayan Vakıf ve Dernek gibi kültürel kuruluşların bağışlarla ayakta duracağı muhakkaktır. Ama burada bu Milli Kuruluşlarımızın fakru ve zaruret içinde olduğu intibai verilmemeli idi.

Yazıda ifade edildiği gibi, bugün Doğu Türkistan Çin Halk Cumhuriyeti siyasi sınırları içindedir. Bu bir realitedir. Fakat bu realitenin ilelebet devam edeceğini hiç kimse iddia edemez. İddia etmeyede yetkili değildir. Tarih ibretlerle doludur.

Bunların yazılmasına neden ihtiyaç duyulduğu tarafımızdan anlaşılamamıştır. Çünkü bizler "CELLAT WANG" a hesap vermek mecburiyetinde olmadığımız kanaatindeyiz. Tersine bize hesap vermesi gereken biri varsa oda milyonlarca kardeşimizin kanına giren Kızıl Katil "WANG EN MAO" olmalıdır.

3- Doğu Türkistan Milli Liderleri Merhum Mehmet Emin BUĞRA ve Merhum Mesut Sabri BAYKUZU ve Muhterem İsa Yusuf ALPTEKİN Beylerin 2. Dünya Savaşı esnasında (Çin-Japon Savaşı'nda) Bölücüler tarafında yer almadan Çin'e giderek merkezi hükümet (Çin Cumhuriyeti Hükümeti) yanında yer aldıkları beyan edilmektedir.

Burada "BÖLÜCÜLER" demekle kimler kastedilmektedir?

Biz geçmişte Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı halkımızın hürriyet ve refahı için mücadele verenleri siyasi görüş ve inançları ne olursa ol-

sun Doğu Türkistan için çalışıklarına inanıyoruz. Bu uğurda bu dünyadan göç edenleri minnet ve şükranla anar rahmet ve mağfiretler dileriz.

Kişiler günümüzün şartları ile değil yaşadıkları çağın şartları ve o devrin başarı ve mağlubiyetleri ile değerlendirilmelidir.

Geçmişte Doğu Türkistan'da şu veya bu görüşte, şunun veya bunun yardımını temin ederek, Doğu Türkistan'ın tarihi düşmanları Çinlileri def etmek ve Doğu Türkistanı kurtarmak fikrinde olanlar olmuştur. Onlar kendi inandıkları fikirlere göre hareket ettiler, bunlar hataları ve sevapları ile tarihe mal olmuşlardır. Bırakalım bunların kıymet hükmünü tarih ilmi versin görüşündeyiz.

Bu tür hassas konularda, hele hele bizim toplumumuzun çok duyarlı olduğu bir mevzu da daha ihtiyatlı ve dikkatli olunması, birlik ve beraberliğimizin muhafazası ve geliştirilmesi yönünden elzem olduğu fikrindeyiz.

Bu konuya şu tarihi olay çok güzel bir örnektir.

İspanya iç savaşından galip olarak çıkan Kralcıların Lideri ve sonradan 40 sene İspanya'yı yönetecek olan General FRANCO, savaşta ölen bütün taraftarların (Demokrasi yanlıları ile Komünistlerin) ölümlerini başkent Madrid yakınına yaptırdığı muhteşem anıt mezara toptan defnettirmiş ve kayalıklara metrelerce uzaklıktan okunabilecek büyüklükte şu düşündürücü cümleyi kazdırmıştır.

“HEPSİ İSPANYA İÇİN ÖLDÜLER”

Bugün Doğu Türkistan işgal altındadır. Ve tarihin en karanlık günlerini yaşamaktadır. Bizim uğraşımız geçmişi deşelemek değil geçmişi hakkıyla tetkik edip ibret almak olmalıdır.

Hür dünyadaki Doğu Türkistan'lılar olarak sesimizi gerektiği gibi duyuramamış olabiliriz. Ancak bu ümitsiz olduğumuz anlamına gelmemelidir. Ümitsizliğe düşmedik, düşmeyeceğiz ümitsiz ancak ŞEYTAN'dır.

Yıllardan beri 35 milyon Doğu Türkistan Türk'ünün sesini kamu oyuna duyurma görevini şerefle üstlenen Dergimizin sözcülüğünü yaptığı toplumu iyi tahlil etmesini, o toplumun fikir ve görüşlerini yayın politikasında esas olarak almasını ve ona göre hareket etmesini samimiyetle temenni ederiz.

Doğu Türkistan'lılar ve diğer esaret altındaki dış Türkler bugüne kadar Yüce Türk Milletinden

ve Devletinden beklediği sıcak alâka ve müstesna yardımlara mazhar olmuştur ve olmaya devam edeceklerine inanmaktadır. Doğu Türkistan ve diğer esir Türklerin önce Allah sonra Türkiye Cumhuriyeti Devletinden beklediği güven sonsuza dek devam edecektir.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği olarak “WANG EN MAO'YA AÇIK MEKTUP” hakkındaki görüşlerimizi yukarıda kısaca özetlemeye çalıştık.

Bu konuda daha değişik görüş ve düşüncelerin alışverişine her zaman açık olduğumuzu bildirir, Derneğimizin resmi görüşü olan bu açıklamalarımızın dergimizin gelecek sayısında yayınlanmasını bekliyoruz.

Vakfımızın ve Dergimizin “Doğu Türkistan'ın Sesi”nin bundan sonraki çalışmalarında hayırlı başarılar niyaz eder bilvesile saygılarımızı arz ederiz.

DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA
DERNEĞİ
BAŞKANLIĞI

Doğu Türkistan'da petrol ve Doğu Türkistanlılar

Mustafa Özuygur

Petrol, Doğu Türkistan'ın en önemli yeraltı zenginliklerinden biridir. Kırk yıl önce çöl olan Cungarya Ovası'nda bugün bir milyon nüfusa sahip Karamay (siyah yağ) adında bir petrol şehri meydana gelmiştir. Nüfusun hızla artmakta olduğu bu şehir sadece petrol üretimi yapar. Bu şehirde Türkistanlılar'ın nüfusu yüzde beşe bile ulaşmaz. Karamay'da çıkan petroler Karamay'ın kendisinde, Maytag rafineri tesisinde, Urumçi'deki petrol kimya sanayi fabrikasında ve Doğu Türkistan'a huduttaş olan Çin'in Yümin şehrinde arıtılmanın dışında çok miktarda ham petrol, Çin'in diğer şehirlerine ve dış ülkelere taşınıyor. Birkaç yıldan beri Doğu Türkistan'ın çok yerlerinde arka-arkaya yeni petrol kuyuları bulunmuştur. Çin bilim adamları gazeelerde "**Sadece tarım ovasındaki petrol kaynağı Suudi Arabistan'daki petrol kaynağının yirmi misline eşit gelir**" diye ilan etmiştir. Suudi Arabistan, Kuveyt ve diğer ülkelerdeki petrol varlıkları bu ülkedeki halklara refah ve mutluluk getirenken Doğu Türkistan'daki petrol kaynakları ise Türkistan halkına yoksulluk ve milletçe yok olma tehlikesini beraberinde getirmektedir. Petrol bahanesiyle, yüzbinlerce Çinli Türkistan topraklarına yerleşmiştir. Şöyle bir örnek verelim: Kuveyt'ten borç alınarak Urumçi'de 1975-80 yılları arasında yapılan bir petrol kimya sanayi fabrikası vardır. Fabrika müdürü Çinli Yuan 1 Aralık 1985 tarihinde fabrikayı tanıtırken şöyle demişti: "**Fabrikamızda onbinden fazla işçi ve eleman çalışmaktadır. Fabrikamız bünyesindeki tesis, altmış bini bulmaktadır. Bunun içinde azınlık milletlerden 900 kişi vardır.**"

Çinliler'in azınlık millet dediği; Çin hükümetinin altındaki Çinli olmayan bütün milletlerdir. Daha sonra ben diğer bir yolla araştırma yapıp bu fabrikadaki Türk sayısının 700 kişi olduğunu anladım. Bunların içinde mühendis olarak çalışan bir kişi yok. Hepsi en ağır ve pis işlerde çalışıyorlardı. Doğu Türkistan toprağında kurulan ve 10 bin işçisi bulunan bir fabrikada sadece 700 Doğu Türkistanlı'nın bulunması kıyaslama için yeterli bir göstergedir. Bu fabrikanın bulunduğu Urumçi şehrinde ortaokulu bitirerek hiç bir yerden iş bulamayan binlerce Türk gençleri

vardır. Bundan başka **Kaşgar, Hotan, Aksu, Kuçar, Korla, Turgan, Kumul, İli** vilayetlerinden iş arayıp gelen sayısız genç **Urumçi**'nin sokaklarında avare bir şekilde sararıp gitmektedir. Çin komünistleri bu gençlerin işsizlikten, açlıktan ölüp gitmesine razı ki; Türkistan arazisinde kurulan fabrikalarda onları basit bir işçi olarak kabul etmeye razı değil.

Urumçi'deki Maden Arama ve Tetkik Enstitüsü bünyesinde 12 bin işçi ve eleman olup, bunlar Fransız mühendislerinin önderliğinde Doğu Türkistan'ın her yerindeki yer altı petrol tabakalarını araştırma hizmeti ile meşgul oluyor. Bu 12 bin kişi içinde Türkistanlılar 100 kişiye bile ulaşmıyor. Delil için yine şunu göstermekte fayda var: **Kaşgar** vilayetine bağlı **Kargılık** nahiyesinin **Kökyar** köyünde, 1976 yılı yeni bir petrol kuyusu bulunmuştur. Bu köydeki yüzlerce ailelik Türkistanlı çiftçiler, "**Şimdi biz petrolda işçi olarak çalışsak hayatımız daha da iyiye gidecek**" diye sevinmişlerdi. Ancak bu zavallıların sevinci fazla zaman geçmeden hayal kırıklığına uğradı. Yukarıdan gelen emirle bu köydeki bütün halkı diğer köylere göç ettirdiler. İnsanlar dedelerinden beri yaşamlarını sürdürdükleri öz topraklarını bırakıp gitmeye mecbur oldu. Boşaltılan bu köye Çinliler gelerek petrol kuyularını açmaya başladı. Aslında bir tek Çinli'nin bile olmadığı bu köy, Çinliler'in petrol şehrine dönüşüverdi. Kitleler halinde Çinli göçmenler yerleştirildi. Yerli halk, basit bir işçi olmayı istedi ama, bu kâdarcık hak bile onlara tanınmadı. Şu anda **Poskam** nahiyesinde yeni bir petrol şehri yapılmaktadır. Buradaki fabrikaları Türkistanlıların kaynakları ile Çinliler yapmaktadırlar. Onbinlerce Çinli bu şehirde ise yerleşirken binlerce Türkistanlı ise işsizlik sebebi ile hayatı tehlikeyle karşı karşıya. Cehennem azabı çektirilen, hayvan gibi horlanan bu milletin, bu halkın günahı nedir? Onlar kendilerinin sınırsız, verimli, can vatanını insafsız müstemlekeci Çinliler'e kaptırmak gibi günahın azabını çekmektedirler.

1985'de yayınlanan "**Sincan'ın Ekonomik Kalkınması**" adındaki kitapta "**1984 yılı Doğu Türkistan'dan alınan petrol 45 milyon 170 bin**

ton olup 1955 yılında alınan petrol miktarından 136 kat fazladır” diye yazılmıştır.

1988'den sonra tarım ovasında petrol kuyuları arama ve açma kampanyası doruk noktaya ulaşmıştır. Demek Çinlilerin Doğu Türkistan'a göçmen getirme oranı Doğu Türkistan'daki petrol mahsülünün artma oranından az değildir. Kızıl Çin'in ağır ekonomik yükünü omuzunda ta-

şımakta olan Doğu Türkistan gittikçe halsiz kalmaktadır. Bu duruma başkaldıranlar acımasızca suikaste uğramaktadır. Açık veya gizli halde hapsedilmekte veya öldürülmektedir.

Ey hür ve müstakil yaşamakta olan kardeşler! Horlanmakta olan Doğu Türkistan halkı sizin **“Siz bizim kardeşimizsiniz, siz daha unutulmadınız”** demenize muhtaçtır.

DOĞU TÜRKİSTAN SEMPOZYUMU

Türklerin anayurdu DOĞU TÜRKİSTAN'ın Kızıl Çin tarafından 1949 yılında işgal edilmesinin 40. ncı yıldönümü münasebetiyle “Doğu Türkistan Göçmenler Derneği”nin “Doğu Türkistan Vakfı” ile birlikte düzenlediği “DOĞU TÜRKİSTAN VE PROBLEMLERİ” konulu SEMPOZYUM da Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki emperyalist emellerine temas edilerek, Çin'in Türkler üzerinde yoğunlaştırdığı kültürel baskılar lanetlendi.

İsa Alptekin, Prof. Mehmet Saray, Hızırбек Gayretullah, Doç. Sultan Mahmud Kaşgarlı ve Mehmet Emin Hazret'in konuşmacı olarak katıldığı toplantının oturum başkanlığını gazeteci-yazar Ergun GÖZE yaptı. Prof. Dr. Mehlika Kaşgarlı'nın misafir konuşmacı olarak katıldığı toplantıda ayrıca TÜRKİSTAN MİLLİ FOLKLOR VE MÜZİĞİ'nden de örnekler sunuldu.

Başbakanlığa bağlı “Dış Türkler Bakanlığı” kurulmasını teklif eden Türkistan lideri İsa Alptekin yaptığı konuşmada Doğu Türkistan'ın genel durumuna temas ederek, Türkiye'de bu mesele için ilmi araştırma merkezlerinin ve siyasi masaların oluşturulması gerektiğini belirtti.

Prof. Mehmet Saray'ın “Kızıl Çin emperyalizminin Doğu Türkistan ve Orta Asya üzerindeki emellerini açıklayan konuşmasından sonra söz alan Dernek Başkan Vekili Hızırбек GAYRETULLAH “Doğu Türkistan'ın bugünkü ve yarınki siyasî durumuna değinerek, meselenin “millî” olmasından başka insanî boyutları olduğuna dikkat çektiği konuşmasında demokratik ülkeleri,

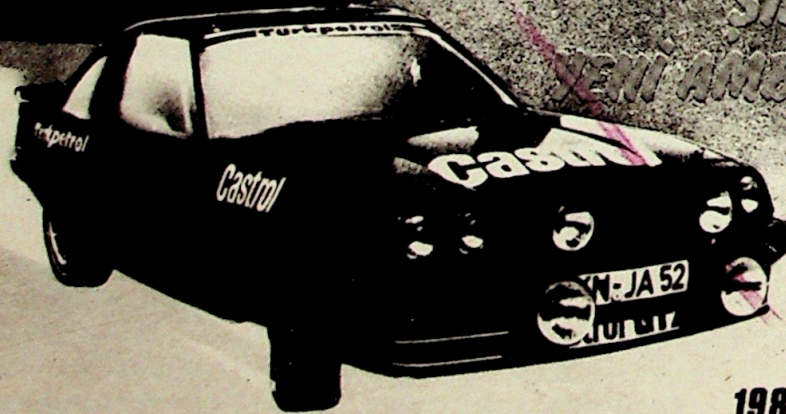
İslam Alemi'ni bu mesele ile yakından ilgilenmeye dâvet etti.

Doç. S. Mahmud KAŞGARLI ise; “Doğu Türkistan'a assimile politikası gereği yerleştirilen Çinli göçmenler meselesinin yarattığı problemlere parmak basarak, Çinlilerin gayesinin Doğu Türkistan'ı tamamiyle bir Çin toprağı yapmak olduğunu belirtti. Konuk konuşmacı Prof. Mehlika Kaşgarlı ise Doğu Türkistan'ın kültürel hayatına temas ederek, orada yaşayan soydaşlarımızın baskılara rağmen millî varlıklarını muhafaza ettiklerini örneklerle açıkladı.

Yakın zamanda Çin'den kaçarak ülkemize sığınan sanatçı ve yazar Mehmet Emin Hazret ise, yaptığı konuşmada Çinlilerin Doğu Türkistan'ın yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sömürdüğünü, Türklerin ise kendi topraklarında ikinci sınıfı bir vatandaş olarak yaşadığını ve gayri insanî şartlarla hayat sürdürdüklerini belirtti.

Sempozyum'un oturum başkanı Ergun GÖZE'nin yaptığı değerlendirme konuşmasından sonra, Türkistanlı Halk Sanatçıları'nın müzik ziyafetiyle sona eren, 25 milyon esir Türkistanlı'nın dert ve davalarının dile getirildiği bu anlamlı toplantı sonucunda; Doğu Türkistan halkı üzerinde uygulanan “yok etme siyaseti”nden dolayı Çinlilerin hür dünya basını vasıtasıyla kınanmasına ve Çin Halk Cumhuriyeti yönetiminin Türk'e yönelik gayri insanî faaliyetinden Birleşmiş Milletler'in, İnsan Hakları Teşkilatı'nın, İslam Konferansı'nın haberdar edilmesi kararlaştırıldı.

ŞAMPİYON MOTOR YAĞI

*SİMDİ
YENİ AMBALAJINDA*

**TÜRKİYE RALLİ ŞAMPİYONLARI
ALİ BACIOĞLU VE METİN ÇEKER
TAVSİYE EDERLER**

BUGÜNKÜ DOĞU TÜRKİSTAN

M. Emin Hazret

Çin basını birkaç yıldan beri, "Bütün Çin arazisinin altında birini teşkil eden Şincan'ı, üretime açma ve geliştirmek, Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 21. asırdaki temel amacıdır" diye yazmaktadır. Bu durum; Çin hükümetinin Doğu Türkistan'a, şimdiki kadar gelenden daha büyük bir kitle halinde Çinli göçmenleri gönderme hareketına çok yakın gelecekte başlanacağından haber vermektedir.

1948 yılındaki "Şincan Gazetesi" Çinliler'in Doğu Türkistan'da genel nüfusun yüzde dördünü teşkil ettiğini yazmasına rağmen 1985 tarihinde Çinliler'in Doğu Türkistan'daki nüfusu yüzde kırksekiz olarak ilan edildi. (1949 yılından beri Doğu Türkistan'a "Üretim ve geliştirme ordusu" adıyla getirilerek yerleştirilen altı ile on milyon arasındaki nüfus ve Çin'in Türkistan'daki resmi ordusunun sayısı bunun dışındadır.)

Şu anda, Çin komünistleri iç kesimlerdeki halkı, Doğu Türkistan'a göç ettirmek için çeşitli tedbirler almaktadır. Doğu Türkistan'daki Çin hükümeti de türlü sebepler ile Çin'in iç kesiminden kitleler halinde insan getirmektedir. Petrol arama bahanesiyle Karamay, Kuçar, Poskam, Urumçi gibi şehirlere ve Tarım vadisine yüzbinlerce Çinli yerleştirildi. Urumçi-Böğürtalan arasındaki demiryolu yapımı bahane edilerek bu bölgeye yine onbinlerce Çinli yerleştirilmiştir. Altay dağlarındaki altın varlıkları, kendiliğinden Doğu Türkistanlılar'a akıp gelen Çinli serseri ve gangsterler tarafından yağmalanmaktadır. Şehir yapımı bahanesiyle Doğu Türkistan'ın bütün şehirlerine yüzbinlerce Çinli inşaat işçileri getirildi. Bu işçiler yaptıkları apartmanlarda öncelikle kendileri yerleşmektedirler. Hatta, Çin'in iç kesimindeki hapisanelerde bulunan tutuklu ve hükümlüler bile Doğu Türkistan'a getirilmektedir. Bütün Çin Doğu Türkistan'lı damarlarından sömürmektedir.

Çin'den gelirken, Çinli göçmen ve tutuklularla dopdolu olan trenler, Türkistan'dan dönerken Doğu Türkistan'ın petrol, altın, kömür ve diğer madeni zenginlikleri ile birlikte buğday, pamuk ve meyve dolu olarak Çin'e gitmektedir.

Türkistan Türkleri, sadece köylere kapatılıp, Çinliler için tarım ürünleri yetiştirmek ve tarla çalışmalarına maruz bırakılmaktadır. Şehirlerde yaşayan Doğu Türkistanlılar ise, işsiz kalarak yoksulluğun acısını çekiyor. Eğitim yaşındaki genç çocuklar, okulsuz kalarak işsizler kitlesine katılmaktadır.

Çin'in iç kısımlarındaki ayakkabıcı, terzi, maran-

goz ve diğer el sanayicileri Doğu Türkistan'a sel gibi akıp en küçük köylere kadar yerleşmekte. Dolayısıyla Türkistan'daki milli el sanayii yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Urumçi ve diğer şehirlerde otellerde yerleşerek yeni pazarlar açmakta olan Çinliler, Çin hükümetinin desteği ile Türkistanlı tüccarların ticaret yollarını ve kazançlarını kesti. Kendi topraklarında çıkış yolu bulamayan Türkistanlı tüccarlar, Çin'in Guangcou, Şanghay ve Pekin gibi şehirlerine gidip yeni ticaret yolu aramaya mecbur kaldılar. Fakat tüccarlar her zaman Çinliler tarafından yağmalanmakta ve hatta öldürülmektedir. Şu anda Çin'in Guangcou şehrinde binden fazla tüccar bir iftira üzerine hapis yatmaktadır. Hapiste işkence yüzünden ölenlerin cesedi ise Guangcou'da paket halinde duruyor. Guangcou'da hükümetin "Oteller Türkistanlılar'a yer vermesin, taksiler de Türkistanlılar'ı taşımasın" diye emir çıkartması üzerine sadece tüccarlar değil, seyahat ve hükümet hizmeti için adı geçen Çin şehirlerine gelen Türkistanlılar kalmak için otel bulamadan, gecelerini sokaklarda geçirmeye mecbur olmaktadır.

Çin hükümeti, Türkistan'da "Şincan eski tarihten beri Çin toprağıdır. Uygur, Kazak, Kırgızlar, Türk nesli değildir. Türk başka bir millettir. Sizler de başka milletlersiniz" şeklindeki propagandalarını her gün durmadan yapmaktadır. "Ben Türküm" diyen çok sayıda kimseleri hiç sorguya çekmeden kurşuna dizmişlerdir. 1970 yılında bir gün içinde 74 Türkistanlı kurşuna dizildi. Bunların çoğunun günahı ise "Biz Türküz" demiş olmaları veya bu düşüncüyü desteklemeleriydi. Doğu Türkistanlıların Türk olduğu bütün dünyaca bilinirken onlar, "Biz Türk evlatlarıyız" demek hakkından mahrumdur.

Doğu Türkistan'daki Türklerin tamamı müslümandır. Fakat İslam dini kırk yıldan beri Çin komünistlerinin hiciv ve hareket nişanesi olmuştur. Allah'a peygamberimize, İslam dinimize ve milletimize yapılan türlü hakaretlere dayanamayan Türkistanlı Müslüman Türkleri Çinliler'le defalarca kanlı çatışmalara girmiştir. Kendilerinin sıcak kanlarıyla din, izzet ve namuslarını korumaya çalışmışlardır. Son on yıldan beri Çin hükümeti dış politika, diplomasi ve dünya müslümanlarına ihtiyacı yüzünden şeklen dini serbestliğe izin verip, müslümanların sadece namaz kılmasına ve camilerde imamların Çin komünistlerinin propagandasını yapmasına müsaade etti. Ama gerçek İslam yolunu teşvik eden Müslümanları ve Müslümanların hürriyetini isteyenleri hapsilere atmakta,

orada yok etmektedir.

Kızıl Çin'de on yıldan beri iç ve dış politikada kendi halkı için yararlı olan bir sürü yenilikler olmuşsa da, Mao'nun asimilasyon siyaseti geçmişteki vahşiliğini Müslüman Türkler adına korumaya devam etmiştir. Meydana gelen tek değişiklik ise, Doğu Türkistan'a gelen Çinli göçmen sayısının çoğalmasındır. Böyle bir amaç ile Çin yönetiminin önde gelenlerinden Deng Şao Ping, Van Cen'ler arka arkaya Doğu Türkistan'a gelerek buraya gene ne kadar Çinliyi yerleştirebileceklerini araştırdılar. Bunlar Türkistan'a geldiklerinde Çinliler'le azınlıklar arasındaki birlik hakkında yeterince konuştu fakat, milli beraberlik ve milletler arasındaki eşitlik hakkında tek kelime bile söylemediler.

Zulüm, hakaret ve alay edilişlere dayanamayan Doğu Türkistan halkı, üniversite öğrencileri ve işsiz gençler 1980'den 1988'e kadar olan zaman içerisinde Urumçi, Aksu, Kaşgar, Hotan, İli, Böğürtalan ve Kumul vilayetlerinde ondan fazla protesto yürüyüşü ve nümayişi yaptılar. Hatta Pekin, Şanghai'da okumakta olan Türkistanlı öğrenciler de gösteri yaparak Türkistan halkına destek gösterdi. Kaşgar vilayetine bağlı Feyzâbât, Kargılık nahiyelerinde gençlerin silahlı protesto hareketleri oldu. Ancak bu hareketlerin hepsi düşmanın acımasızca bastırısına uğradı. Fakat halk atom gücüne sahip olan ve bir milyar nüfuslu güçlü düşmanı önünde kendisinin mevcut olduğunu sergiledi. Bütün Türkistanlılar'ın kalbinde hürriyet ateşi alev alev yanmaktadır. Onlar diz çöken, boyun eğen cinsten olmadılar.

Yukarıda yazdıklarım sadece bir giriştir. Allah-u Teala izin verirse bundan sonraki mektuplarımda her bir mesele hakkında tek tek bahsedeceğim. Milletim güçlü ama, insafsız düşman elinde zulüm ve hakaret içerisinde yaşamaktadır. Ey hürriyet içinde yaşayan Müslüman Türk kardeşler! Hor görülmekte olan Doğu Türkistanlılar, sizin "Siz bizim kardeşimizsiniz, siz daha unutulmadınız" demenize muhtaçtır.

1. Milli Türkistan Kurultayı yapıldı

İstanbul - Milli Türkistan Kurultayı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın Süleymaniye'deki merkezinde dün yapıldı. Dış Türkler'in meselelerinin kamuoyuna duyurulması maksadıyla yapılan kurultaya, çok sayıda ilim adamı ve Türkistanlı katıldı.

Türkistan'ın insanlığın tanıştığı en eski medeniyet beşiği olduğuna dikkat çeken Prof. Abdülkadir Donuk, bugün ısrarla, Türkistan kelimesinin unutturulmak istendiğine dikkat çekerek, "Bizim basınıımız da bile Türkistan yerine, "Şincan" deniyor. Düşmanlarımız 70 yıldır, Türkistan adının unutulması için çaba harcıyor" dedi.

ÖZBEK-UYGUR İŞBİRLİĞİ

Sovyet Resmi Haber Ajansı TASS'ın 24 Nisan'da verdiği habere göre Özbekistan Dışişleri Bakanlığı'yla Sinkiang (Doku Türkistan) Uygur Özerk Bölgesi Dışişleri Müdürlüğü arasında bir işbirliği protokolü aynı gün TAŞKENT'te imzalandı. Bu protokol iki taraf arasındaki ekonomik, kültürel, teknolojik ve eğitim alanlarında yapılacak işbirliğini öngörmektedir.

(Central Asia Juli - 1989 - No.3)

B.AMERİKA'DA "ÇİN'DEKİ İSLAM MİRASI ADLI MİLLETLER ARASI SEMPOZYUM DÜZENLENDİ

Jusf.F. Flecher'i anma münasebetiyle düzenlenen "Çin'deki İslam Mirası" konulu milletlerarası sempozyum 14-16 Nisan 1989 tarihlerinde Harvard Üniversitesi'nin Holiyok merkezindeki Kongre salonunda yapıldı.

Bu konuda, Amerika'da ikamet eden ve söz konusu kongreyi takip etmiş bulunan Gulâmeddin Paha'nın yazısını, bu derginin sayfalarında bulacaksınız.

(Central Asia Juli - 1989 No.3)

“ÇİNDE İSLÂMİYETİN MİRÂSİ”

Bu yazı: 14-16/Nisan/1989 da Birleşik Amerika'nın Massachusetts Harvard Üniversitesi'nde Çin ve Sovyetler Birliği'nde İslâmiyetin geçmiş tarihi ile şimdiki durumlarını inceleyen ilk milletlerarası seminerin özetidir.

Gulamettin Pahta

“Çindeki İslâmiyetin Mirası” adı altında üç gün süren milletlerarası tarih semineri Amerika'nın dünyaca meşhur Harvard Üniversitesi'nde yapıldı. Bu Amerika Üniversitelerinin tarihinde eşine henüz rastlanmamış bir yenilik idi. Çünkü şimdiye kadar yapılan, Sovyetler Birliği'ndeki İslâmiyetin geçmiş tarihi ile şimdiki durumlarını gözden geçiren ilmî seminerlere kıyasen, özellikle bir milyarı aşkın nüfusa sahip bulunan Çin'de İslâmiyetin ne zaman ve nasıl yayıldığı ve şimdiki durumunu ilmî şekilde gözden geçiren bu seminerin “Çinde İslâmiyetin Mirası” adı altında yapılması ayrıca önem taşımaktadır ki, Türk ırkından olmayan ve nüfusu şimdi, kesin olmayan tahminlere göre 20 ilâ 40 milyon civarında kabul edilen Çinli Müslümanların bir kısmının Sovyetler Birliği'ne nasıl yayılmış olduğunu incelemek bu seminerin başlıca özelliklerinden bir idi. Bunun için de ayrıca Sovyetler Birliği'nden Çinli Müslümanları temsil eden bilginlerde bu seminere dâvet edilmişti. Şu bir gerçek ki Afganistan'daki mucahidlerin direnişleri, İran olayları, Amerika'da ilimadamlarının, gayri müslim din adamlarının, dolayısıyla basın ve yayın uzmanlarının İslâmiyetin tarih ve kültürünü öğrenmeye olan meyil ve heveslerini uyandırıp aktifleştiren, İslâmiyet şimdi Amerika'da süratle genişleyen bir din olarak tarif edilmektedir. İşte Harvard Üniversitesi önderliğinde tertiplenen bu seminer, ilim adamları için sürprizlerle dolu olarak geçti. Seminerin gayesi, konuşmacıların seçmiş oldukları mevzulardan da anlaşıldığı gibi, Çin'deki İslâmiyetin tarihini, İslâmiyet'le Çin kültürü arasındaki münasebetleri, İslâm dininin Çin toplumuna yaptığı etki ile Çin'deki İslâmiyetin şimdiki durumunu ilmî yönlerden inceleyip değerlendirmeyi ön görüyordu.

Seminere dünyanın her tarafından ve her millettan (40) dan fazla bilim adamı katılarak tebliğlerini sunmuştu. Seminerin 3 günlük programı çok yüklü idi. 9 ana mevzuya bölünen seminerin her bir ana mevzusu altında en azından 4 ilâ 5 konuşmacının tebliğine yer verilmişti.

Seminere ictimai, fen ve dil-tarih sahasında ismi dünyaca tanınmış Amerika, Avrupa ve Asya memle-

ketlerinin bilim adamları gelerek bizzat iştirâk etti. Doğu Türkistan'dan ise ilk defa olarak Urumçi'deki ictimai, Fen Akademisi Dil Araştırma Enstitüsü Üstazlarından Prof. İbrahim Muti'i ile Doğu Türkistan'da ilk olarak neşredilen “Qazaktın Kısaça Tarihi” yani Kazak Türk'lerinin Kısaça Tarihi kitabı yazarı üstaz Nîmet Mincanlı bu seminerin müstesnâ davetlisi olarak iştirak etti.

Seminer, Fairbank Doğu Asya araştırma merkezinin Direktörü Prof. Roderick MacFarquhar'ın konuşmasıyla açıldı bunu müteakiben aynı merkezin müdür yardımcısı Prof. Patrick G. Maddox seminerin programını takdim etti. “Çinde İslâmiyetin Mirası” başlığı altında başlayan ve tam 3 gün süren bu büyük seminerin konusu yukarıda bahsettiğimiz gibi aşağıdaki şu 9 ana mevzuya bölünmüştü:

- 1- Güney hududlarda İslâmiyetin mirâsı
- 2- Çin'in kuzeyinde toplumsal dînî hareketler
- 3- Tasavvuf'un Çin'e yayılışı ve bunun Çin halkı üzerindeki etkisi
- 4- İslâmiyet ve Huy (Tungan); yani Çin asıllı Müslümanların etnolojik hüviyetlerinin tesbiti
- 5- Sovyet Orta Asyası, (Batı Türkistan'a) Çin Müslümanlarının tesiri
- 6- Doğu Türkistan'daki İslâmiyet mirâsı
- 7- Doğu Türkistan'ın göçebe-çoban Müslümanları
- 8- Çin Müslümanlarının milletlerarası işgal ettikleri mevkî
- 9- Yuvarlak masa (serbest) konuşma ve kapanış

İşte bu 9 ana mevzu dahilindeki 40 dan fazla tebliğ sırasıyla takdim edildikten sonra serbest oturumda, program haricindeki özel sual-cevâplara yer verildi. Çok heyecanlı geçen bu seminer, baştan sonra kadar salondan hiç ayrılmayan meraklı dinleyicilerle dolmuştu. Ben bu kısa yazımla yukarıda saydığım 9 ana mevzu altında okunan bilumum tebliğ ve bunu tâkiben dinleyici bilim adamlarının sormuş oldukları, biri birinden mühim sùallerin belkide şimdiye kadar hiç işitmediğimiz orijinal cevapların hepsini burada toparlayıp anlatmam imkânsızdır... Hiç değilse siz sayın okuyucularıma azıcık olsa da bu seminer

Sayın Turgut Özal... Amerika seyahatinde New York'ta Türkistanlılarla beraber...

Prof. Dr. İbrahim Mutli... Amerikalı dostları ile...

hakkında özetleyici örnekler vermeye çalışacağım.

Seminerin program sırasına göre evvelâ Avustralya'dan Prof. Donald Leslie Çin'e ilk gelen Sahabî'lerden, Saad ibn Ebu Vakkas'ın dîni faaliyetleri ve bununla ilgili ilmi araştırmaları hakkındaki ilk tebliği takdim etti. Ondan sonra, Harvard Üniversitesinden Prof. Jacqueline Armijo Hüseyin; Çin'de Moğolların hakimiyeti devrinde, Cengizhan ordusuyla Türkistan'dan Çin'e gelen Buhara Emirinin oğlu Seyid Acâl diye tanınan bir genç Müslümanın, Budist Çinli toplumu içerisinde, İslâm ahlâkı ve terbiyesiyle topluma nasıl tesir ettiğini ve nihâyet halkı sevdiren yüksek zekâ ve adâletiyle devletin en yüksek ve müstesnâ mevkilerine eriştiğini ve şimdiye kadar Çin'li Müslümanlar arasında büyük bir evliyâ ve mürşid makamında saygıyla anılmakta olduğunu izâh eden tebliğini anlattı ve sorulan sùallere cevap verdi...

Pekin'deki Milletler Araştırma Merkez Enstitüsü'nün Başkan Yardımcısı ve araştırmacı, Prof. larından Chen Yong-Ling, "Tungân (Huy) milleti olmanın önemi, bu milletin asli, türeyişi, islâm inancıyla inkişâfı ve onun Çin'de ayrı bir millet olarak özel bir millî hüviyete sahip olması" başlığı altında seminere takdim ettiği tebliğini vâzih bir şekilde izah etti. Bu konuda öyle sorular ortaya çıktı ki, zaman azlığından, hattâ kahve molası anında bile ilim adamları birbirleriyle bu konu hakkında fikir teatisinde bulundular. Hacı Çen diye hitab edilen Prof. Chen (Çen) Yong-Ling, tebliğini okurken, İslâmiyetin Çin'in güney bölgesinde 7 ilâ 8.inci asırlarda gelerek yayılmış bulunduğunu ve İslâm dinini kabul eden Çinlilerin "Hui" yani Huy diye anıldığını misâllerle anlattı ve şöyle dedi:

"Aslında ben bir Çinli idim. Ama, İslâmiyeti kabul ederek Müslüman olduktan sonra "Huy Müslüman"ı oldum. Bu arada (Huy) kelimesinin mânasını soranlar çok olmuştu. (Huy) kelimesi "Arkana dön", "yüzünü Mekkeye çevir" yahut "yüzünü kibleye çeviren", "dönen" şahıs demek oluyor diye izah etti...

Aslında "Huy" yani Çin Müslümanlarını, Doğu Türkistan Türk Müslümanları; "dönmek"ten gelen "Tungan" sıfatıyla anarlar... Yani onlara "Tungân" yahut "Dungan" derler. İslâmiyeti kabul eden Çinlilerin ayrı bir **Tungan Milleti** (Huy) olarak nasıl inkişaf ettiklerini ve bu ayrı millet hüviyetini nasıl kazandıklarını araştıran Amerikalı, Japonyalı, Avusturalyalı, Çin ve Sovyetler Birliğinden gelen bilim adamları bu konuda tam bir gün konuştular...

Bazı bilginler, Tungan'ların irken Müslüman ve diğer milletlerle evlenmeden karışık türemiş olduklarını iddia ettiklerini hâlde, Çin'den gelen delegeler içinden Pekin'deki "Milletler Tetkik Merkez Enstitüsü" Prof. larından Chen (Çen) Yong-ling yine söz alarak "Çinlilerden kim ki, İslâmiyeti kabul ederek Müslüman olursa ona biz "Huy" deriz... diye sözünü özetledi, ve şunu da ilâve etti: Çin tarihinde Kubilay Han, Huy (Çinli Müslüman) ların resmi tabiyette kalmaları

için kanun çıkaran bir tek şahıs idi...

"Biz Çin tebasındaki bir Huy-Müslüman olmakla iftira ederiz".

İslâm dini, Çin Müslümanlarının kalbinde daima yaşayan bir tek költürdür... Bunu hiç kimse koparıp atamaz. İslâm İlahî bir kanundur... Bunun milliyetle hiçbir ilişiği yoktur... İslâm tarihi, Çin'deki İslâm tarihi İslâm tarihinin bir parçasıdır. Seminer'de konuşan Çinli delegeler, Çin'de yaşayan milletlerin onu Müslümanların teşkil ettiğini ve nüfusunun konservatif, yani muhafazakâr hesapla (Müslüman Türkler hariç olmak üzere) **elli milyonu aşkın** olduğunu öne sürdüler. Seminerde bilhassa Çin'de yaşayan milletlerin resmi şekilde tesbit edilerek devletçe tanınmış olduğuna ayrıca işâret edildi. Seminerin programına göre, sıra "Sovyet Orta Asya'sı" diye anılan, "Batı-Türkistan'da (Müslüman Çin Tesirleri) başlığı altındaki konuya gelmişti. Bu konuda ilk konuşmayı Kırgızistan'ın başkenti FÜRÜNZE'den gelen Sovyetler Birliği İctimai Fen Fakültesi'nin FÜRÜNZE'deki Dungan (Tungân) araştırma şubesinden (Tungan asıllı) Muhammed Yusuf Sushanlı, seminer için hazırladığı "İslâm ve Huy, yani Tungân" mevzulu tebliğini takdim etmekle başladı. Konuşmasında Kırgızistan'la Kazakistan'da 1979 senesindeki hesaplara göre 52,000 Dungan (Tungân)'ın yüz seneden beri yaşamakta olduklarını ve bunların muhâceret tarihini ve nasıl ve ne şekilde ve ne sebeplerden ötürü göç ettiklerini, ilmî araştırmalarına dayanarak geniş şekilde izâh ederek anlattı. Önce saf Kırgız-Türk şivesinde konuşan Muhammed Yusuf Sushanlı, daha sonraki konuşmalarını Rusça ve Çince olarak tamamladı. Batı Türkistan'ın Kırgızistan'la Kazakistan Cumhuriyetlerinde yaşamakta olan Dungan'ların 1877 senesinde **Bayanhuy** önderliğinde Çin'in Şensi eyaletinden göç ederek ilk kfilesinin Pişpek civarına yerleşmiş olduğunu bildirdi.

Ondan sonra ise Moskova Fenler akâdemisinden Prof. Boris Riftin Seminer için hazırladığı "Huy-Dungan milletinin folklorundaki İslâmiyet unsurları ve Sovyet Dunganları" başlığı altındaki tebliğini takdim etti.

Sovyetler Birliği'ndeki Çin asıllı Müslümanlar hakkında cem'an beş bilim adamı konuştuktan sonra sıra Doğu Türkistan Müslümanlarına geldi. "Çin Türkistan'ındaki İslâmiyet Mirası" diye kaydedilen bu kısmımda 4 kişinin tebliğine yer verilmişti.

İlk konuşmayı Doğu Türkistan'ın tanınmış Dil-tarih mütehassıslarından ve aynı zamanda "Dîvânî Lüğatit Türk"ün yazarı Türk-İslâm dünyasının iftiharî, Kaşgarlı Mahmud'un mezârını keşfeden heyetin Başkanı Prof. İbrahim Mutî'i yaptı. Prof. İbrahim Mutî'i "Uygur'ların İslâmiyete dahil olduğu ilk devirlerdeki dîni medreseler" başlığı altındaki tebliğini, (Bu seminere katılan bilim adamlarının çoğunluğunun Tungân ve Çince bilen şahıslar olduğunu nazarda tutarak)

Çince olarak anlattı. Ve aynı zamanda İngilizce tercümesi de anlatıldı. Konu, Karahanlı'lar devrine de temâs ettiği için çok geniş ve mufassal bir araştırma idi.

İslâmiyet Uygur'ların eski millî kültürüne dokunmak, yani onu bozmak deyil bilâkis onu takviye etti. Aslında temelinden çok sağlam ve derinliklere kök salmış bulunan Uygurlar'ın millî örf-adet ve eski kültürüne İslâmiyet itikadı yeni bir istikamet verdi. Uygur Türkler'inin siyasi iktisadî, ve ictimai, kültürel sahalardaki bilumum millî mirasının şeklini değiştirerek yeni bir kültürün yüksek payelerine erdirdi... Bu yeni pâye ise, "İslâmiyete göçme" safhası idi. İşte bu safhada en önemli rolü oynayan, dinî tâlim ve terbiye veren İslâm medreseleri oldu... diyerek tebliğini okumaya devâm eden Prof. İbrahim Mutî'i, ta Karahanlı (Hakaniye) devrinden Doğu Türkistan'ın yakın tarihine kadar din ilmine kapıları açık bulunan başlıca medreseler hakkında tafsilatlı bilgiler verdi.

Ondan sonraki ikinci konuşmacı merhum Ustaz Prof. Zeki Vilidî Togan'ın kızı Prof. İsenbike Togan Arıcanlı hanım "Kara tağlı'larla Ak tağlı kabileleri arasında ortaya çıkan fikir ve hareket ayrıntıları" konulu herkesin dikkatini çeken bir mevzudaki tebliğini okudu.

Sonra Kore'nin Seoul Millî Üniversitesinden, Türkiye'de tahsil gören ve güzel Türkçe de konuşan Doç. Dr. Kim Ho-dong, herkesçe dikkatle takip edilen ve üzerinde ilim adamlarının fikir teatisinde buldukları "14-16.ıncı asırlarda Çin Türkistan'ında, yani Doğu Türkistan'da yaşayan göçmenler ve büyük insanlar" başlığı altındaki tebliğini sundu. Daha sonra Prof. Eden Naby söz alarak bu konuşulan mevzular üzerinde kendi görüş ve fikirlerini arz etti. Seminerin gün tertibine göre şimdi sıra "Doğu Türkistan'ın göçebe - Çoban Müslümanları" başlığı altındaki tebliğlere gelmişti. İlk konuşmacı olarak Doğu Türkistan'ın Kazak Türklerinden Dil-tarih mütehasısı Üstaz Nimet Mincanlı tebliğini Kazak-Türk şivesinde konuşarak canlı bir şekilde sundu.

"İslâm dîninin Kazak'lar arasında yayılışı" konusunu inceleyen Nimet Mincanlı, İslâmiyetten önceki bilumum Türk soy ve boylarının olduğu gibi Kazak-Türkler'inde semâvî ve sair dinlere inanmış olduklarını fakat Kazak'ların hepsinin İslâmiyet ile mükellef olmadıklarını, bu sebeplerden, bir kısım Kazak'ların Dağa, Nehirlere, Ay ve Yıldız'lara tapmakta devam ettiğini tafsilatlı bir şekilde anlattıktan sonra, onların İslâmiyetle müşerref olduğu tarih ve hâdiseler hakkında mühim bilgiler verdi. İslâm dini, çok Tanrı'ya inanan ve bölünüp parçalanmış Kazak-Türklerini, bir tek Tanrı'ya inanmaya davet ederek, kendi aralarında bölünüp parçalanmış olan Kazakları birleştirerek güçlü bir hâle getirdi. İslâm dini Kazakların eskiden bağlı olan milli kültür ve örf ve âdetlerini olduğu gibi kabul ederek onların İslâm ahlâkiyle inkişaf et-

Harvard Üniversitesi'nin bu seminer için seçtiği Alâmet-i Fârîka

melerine yardımcı oldu. Kazak'lar kendi lisânlarını muhafaza ettikleri gibi, İslâmiyeti kabul ettiklerinden beri kullanmakta oldukları eski Arab alfabesini şimdi de kullanmakta devâm etmektedirler" diye tebliğini tamamladı ve sorulan suallere cevap verdi.

Söz alan Harvard Üniversitesi uzmanlarından Prof. Thomas Barfield "Kazak kültürünün tesbiti ve bağımsızlığa kavuşma meselesi" başlığı altındaki tebliğini okurken özetle şöyle dedi:

"İslâm dîni, Arabistan'da doğarak oradan Dünya'ya yayılmış olduğu için göçebe hayatı yaşayan toplulukların hayatına uygun gelmişti. Yani bunun için onlar İslâmiyeti kabul etti. Diye düşünenler çok yanılıyorlar. Çünkü: Göçebe hayatı yaşayan halkın inandırmakta oldukları dinlerinden daha da yüksek ve ileri bir düşünce olan Tek Tanrı'ya tapmayı ve kardeşçe beraber yaşamayı emreden İslâmiyeti (kendi istekleriyle) benimsediklerinde şüphe yoktur. Bunun için diye biliriz ki, İslâm dîninin itikadı, Kazak halkının ayrı bir ırk olması için bir sebep değildir... Daha sonra söz alan Amerikalı Prof. Victor Mair, yukarıdaki konuşmacıların tebliğini özetliyerek, şöyle dedi: "Ben Kazakistan'ı ziyaret ettiğim de onların İslâmiyet'le ilgili eski eser ve müzelerini gezerek gördüm ve Kazak-Türkleri'nin İslâm dîniyle nasıl övündüklerine şahsen şahid oldum..." diyerek hissiyatını ifâde etti.

Seminerin son günü "Çin Müslümanlarının milletlerarası işgal ettikleri mevki" başlığı altında programda kayıtlı ilim adamları tebliğlerini sundular. Bunların başında ilk önce Saudi Arabistan'dan "Azınlık Müslümanlar Enstitüsü dergisinin baş yazarı Seyyid Zeynel Âbidin; "Çin Müslümanları ve Ummeti İslâm" başlığı altında hazırlamış olduğu tebliğini sundu. Belki Amerika tarihi de ilk defa olarak Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti'nden davet edilerek bir araya getirilen, daha doğrusu Leninizm ile Marksizmin "Din insanlar için afyondur" diyen talimatı altında yetişen toplumların ilim adamlarını bir çatı altına toplay

yıp, "Çin'de İslâmiyetin Mirâsı" konulu geniş, tarihi geçmişi inceleyen ve Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Müslümanların şimdiki ictimai durumlarına siyâsi ve kültürel vaziyetlerini gözden geçirerek inceleyen bu ilk milletlerarası seminer çok samimi ve muvaffakiyetli geçti...

"Doğu Türkistan'ın Sesi"nin değerli okuyucuları arasında, bu seminerle ilgili, ileride neşir edilmesi ön görülen ilmî materyallardan faydalanmayı arzu edenler varsa, şu aşağıdaki adrese mektup yazarak, bu semineri tertipleyen adreste ismi yazılı zattan bilgi edinebilirler.

Mr. Dru Gladney Harvard Universiti John King Fairbank Center,
1737 Cambridge Street Cambridge, MA. 02138 (U.S.A.)

Dede ve torun... Dedesinin kulağına kurtuluş müjdesi mi fısıldıyor?..

OKUL HATIRALARI

Vicdan Haşim

Çin Komünist Partisi'nin rehberliğindeki Halk Kurtuluş Ordusu'nun Doğu Türkistan'a girişinden bu yana kırk yıl geçti. Kızıl Çin Hükümeti: **"Biz Doğu Türkistan'a girip, Türk halkını hürriyete kavuşturduk... Bugün Doğu Türkistan Halk Kurtuluşu'nun 40. yılı... Bu kırk yılda, Doğu Türkistan'da büyük muvaffakiyetler elde edildi..."** diyerek kendilerinin muvaffakiyetleri hakkında övünüp tebrikliyorlar. **Ama bu kırk yıl Doğu Türkistan için dehşetli zulüm unutulmaz facialar ile dolu bir kırk yıldır.**

Ben okul hatıralarımı yoklayarak Çin Hükümeti tarafından Doğu Türkistan'da yürütülen maarif siyasetinin mahiyeti hakkında bilgi vermek istiyorum:

Ben Doğu Türkistan'ın güney vilayetlerinden birinde doğdum. Benim öğrencilik hayatım, Doğu Türkistan'ın kırk yıllık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanı kahreden ve gazaplandıran bu tarihi hatırlamak, benim için çok zor ve huzur bozucudur. Bunu dünyaya anlatmak ve evlâtlarımıza bildirmek için, bu acıklı hayat hâtıralarımı kalemimle anlatmayı muvafık buldum.

1950 yılının Ekim ayı idi. Yaşım henüz küçük olduğundan etrafımda olan işlerden habersizdim. Bir gün öğlenden sonra, ağabeylerimden biri eve geldi. Babam, annem ve kardeşlerim toplanıp, biraz sohbet ettikten sonra, onların yüzlerini sararmış ve korku içinde gördüm. O sırada kapı çalındı. Kapıyı açtığımız da karşımızda iki polis duruyordu. Ben çok korkmuştum. Polisler bir şeyler söyleyip büyük ağabeyimin koluna kelepçe takarak alıp gittiler. Evimizde birden ağlama ve haykırımlar başladı. Biraz sonra evdekilerin konuşmalarından; bütün memleketin Komünistler tarafından tarandığını ve "karşı devrimci" dedikleri şahısların toplanmaya ve tutuklanmaya başladığını öğrendim.

Lâkin yaşımın küçük olması sebebiyle işin mahiyetini kavrayamıyordum. O günden başlayarak ailemizin huzuru bozulmuştu. Şehirden çıkarak uzak bir köye yerleştik. Ben ilkokula, 1950 yılında, bu köyde başladım. Mektebimiz bakımsız, harap bir bina idi. Beş öğretmeni, yüzden fazla öğrencisi vardı. Okulda kütüphane olmadığı gibi, ders kitaplarımız da yoktu. Kitap olmadığı için öğretmenlerin anlattıklarını saman kâğıtlarından yapılmış defterlere yazıyorduk. Kış günleri sınıflarımız çok soğuk olup, evlerimizden getirdiğimiz odunları ocaklarda yakıp ısıniyorduk. Sınıf pencerelerinde cam olmadığı için kâğıtlarla kapatılmıştı. Bu yüzden sınıflarımız karanlıktı. Yazımız Arap harfleri idi. Ders çeşitleri azdı. Köyümüzdeki ilko-

lun vazifes , okuma-yazma öğretmekten ibaretti. Harfleri tanıyıp, birbirleriyle birleştirince ikinci sınıfa geçiliyordu. Şöyle-böyle okumayı sökünce de diğer sınıflara geçiliyordu.

Binbir meşakkatten sonra ilkokulu bitirdim. Benimle beraber okulu bitiren yaşları müsait gençleri köydeki, kasabadaki idarelere memur olarak tayin ettiler. İçlerinden yalnız ben vilayetteki ortaokula gittim. O zamanlarda köylerde ortaokul yoktu. Hatta bir çok köylerde ilkokul da bulunmuyordu. Vilayette bir ortaokul vardı. Ona da kaydolunmak çok zordu. Çünkü: Çin Komünist Partisi halkı, her yıl değişik bahanelerle sınıflara ayırıyor, bu yıl iyi dediği insanları, bir yıl sonra bir takım bahanelerle tutukluyordu... Orta okullara hükümette, parti idarelerinde çalışanların çocukları, işçi ve çiftçi çocukları yoksul çocukları alınıyordu. **Büyük toprak sahipleri, zenginlere karşı devrimciler, tüccarlar, burjuvalar, kapitalistler** diye isimlendirdikleri kimselerin çocukları alınmıyordu.

Halk, Komünist Partisi tarafından beş kısma ayrılmıştı. Bunların içinde **karşı devrimciler, büyük arazi sahipleri, büyük çiftçiler, bozuk unsur, burjuvaziye...** sınıfına girenlerin çocukları okula alınmıyordu.

İkincisi, yukarıda sözü geçen bu beş unsura anormal derecede çok ve zor işler veriliyordu. Onlar, gece, gündüz bütün aile çalışıp çabaladıkları halde verilen bu mecburi işleri bitiremiyorlardı. Böylelerine mahalli parti yöneticilerinin Aktif" diye isimlendirdikleri adamlar tarafından ağır cezalar veriliyordu. İşkence ve hakaret yapıyordu. Bu beş unsura mensup olanların çocuklarını yanlarında yardımcı olarak alı koyuyorlar, okula gitmelerine mani oluyorlardı. Bunların çocukları, bir çok zorluklara rağmen okula girseler dahi, kendilerine iyi gözle bakılmıyor, daima aşağılanıp, hakaretlere mâruz kalıyorlardı. Okulda bir hadise olsa, kimin yaptığı araştırılmadan, hemen beş unsura mensup ailelerin çocukları tutuluyor ve onlar suçlanıyordu. Bu yüzden bu unsurların çocukları okula gitmekten çekiniyorlardı.

Girmiş olanlar ise, bu azaplara dayanamayıp çıkıyorlardı. Okula devam etmekte ısrar edenler, her ay para ödemek mecburiyetinde idiler. Bütün zenginliği elinden alınan, hiç bir geliri olmayan, Allah'ın suyu ile ancak "Umaç" yapıp karınlarını doyurabilenler için para ödeyip çocuklarını okutmak mümkün değildi.

Orta okulumuzun öğretmenleri yirmi kadar vardı. Bir kaç yüz öğrenci bulunuyordu. Okul yatılı idi.

Elektrik olmadığı için akşamları ders çalışmıyorduk. Saat dokuzda uyumak için emir verilirdi. Ders kitabımız yoktu. Gazete dergi gibi şeyler alıp okuyamıyorduk.

Öğretmenlerin sınıfta anlattıkları derslerden başka hiç bir şey bilmiyorduk, dünyadan habersiz yaşıyorduk. Öğrencilerin içinde Çin Komünist partisinin yardımcı ajanları olan iki çeşit teşkilat vardı. Birisi, "Komünist Gençler", diğeri küçük yaşlardaki çocukların teşkil ettikleri (Piunır) teşkilatı idi. Bu teşkilatlara aza olmak için, yukarıda söylediğimiz beş unsurun çocuklarından olmamak gerekirdi. Bu beş unsurun karşısında teşkilatlanmış "Beş kızıl terkip" denilen insanların çocukları aza olabiliyorlardı. Aza olabilecek çocukların görüşlerinin o teşkilatların gayesi ile aynı olması lâzımdı. Her teşkilatın okul ve sınıf içinde ayrı ayrı faaliyetleri vardı. Haftada iki defa toplanıyorlar, Partinin emir ve fermanlarını okur ve öğrencilerin düşünceleri hakkında mâlumat toplarlardı. Okuldaki öğrencilerin bütün hareketleri onların gözünden kaçmazdı.

Doğu Türkistan'daki ilk, orta, lise ve üniversitelerde İslâm dini ve ahlâkı hakkında hiç bir ders yoktu.

Halk istese de izin verilmiyordu. Fakat aksine dinsizlik "**Ateizm**" terbiyesi her zaman veriliyordu. Öğretmenlerin ve öğrencilerin namaz kılmaları yasaktı. Korkudan kimse oruç tutamaz ve namaz kılamazdı. **Bizim neslimiz, Allah korkusu ve Müslüman imânından habersiz bir şekilde yetiştirilmiştir.** Şimdi de aynı şekil devam etmektedir.

Orta okulu bitirdikten sonra, o sene açılan liseye geçtim. Liseyi bitirdikten sonra, Üniversite imtihanına girip, Urumçi Üniversitesine kabul kıldım. Urumçi Üniversitesinde yediye yakın bölüm vardı. Öğrencilerin ekserisi Türk öğrencilerden ibaretti. İdareci, öğretmen, işçi olarak % 30'u Türk, % 70'i Çinlilerdendi. Üniversite içinde bir öğrenci yurdu bulunuyordu. Okula kabul olunanlar bu yurda yerleşiyorlardı. Üniversitenin yetersiz bir kütüphanesi vardı. Oradan kitaplar alınır, okunduktan sonra iade edilirdi. Kitaplar ihtiyaca kâfi gelmiyordu. Çoğu Çince olup, Türk lehçeleri ile yazılmış olanları çok azdı. Yabancı dil olarak Rusça okutuluyordu. Öğrenciler için yeterli materyal olmadığından, daima not almak suretiyle çalışıyorduk. Bir kısım ders kitaplarımız Taşkent'ten geliyordu. Fakat Çin ile Sovyet Rusya'nın arası bozulunca o kitapların gelmesi yasaklandı. Neticede Çince kitaplardan faydalanmaya mecbur olduk. Bütün Doğu Türkistan'da bir Üniversite olup, beş-altı enstitü, iki-üç meslek okulu vardı.

Şunu da belirteyim ki, Türk çocukları, girdikleri imtihanları kazansalar bile, Çin şehirlerindeki askeri ve teknik okullara, ve Çin'deki üniversitelere alınmazlardı. Bizim zamanımızda, Avrupa'ya, Amerika'ya ve-

ya diğer bir dış ülkeye Türk asıllı öğrencilerin gönderilmesi de söz konusu değildi. Urumçi Üniversitesi'nde dersler Uygur Türkçesi ile veriliyor. Enstitülerde ise Çince tedrisat yapılıyordu. Doğu Türkistandaki Orta ve liselerin bütün ders programları ve müfredatı Çin'in diğer bölgelerindeki gibiydi. Ders programlarında Çin tarihi ve Çin medeniyeti hakkında hususi dersler konulduğu halde Türkistan tarihi ve medeniyeti, eski Türk dilleri ve yazıları hakkında hiç bir ders okutulmuyordu. 1962 yılından başlayarak, üniversitelerdeki Türk öğrencilerin okuma sürelerini 5 yıla çıkardılar. Çinli öğrenciler 4 yılda mezun oluyorlardı. Üniversitelerde Çin Komünist Parti teşkilatları olup, diğer okullardaki gibi şartlarla faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Bütün tahsil hayatım boyunca, yukarıda adı geçen teşkilatların gözetimi altında kaldık ve her birimiz için dosyalar tutulduğunu biliyoruz. Okul bittikten sonra göreve tayin edildiğimiz yere, o dosya gönderilirdi. O dosya muhteviyatı bizim terfi ve takdir edilişimizi tayin ederdi.

Devletin siyaseti, "sürekli Devrim" di. Okullarda da bu sürekliliğe uyulmak mecburiyeti vardı. Çin komünist partisi, her hangi bir çağrı yaptığı zaman bütün memlekette seferberlik ilan edilir, eğitim ve öğretim durdurulurdu.

1957-1958 yılında, Doğu Türkistan'da ve bütün Çin'de; **"Bütün çiçekler aynı anda açsın, her kes yarışircasına açılsın...**" politikası ortaya atıldı. Komünist Partisi'nin her derecedeki organlarına, memurlara, öğretmen ve öğrencilere; **"Partinin ve hükümetin hizmetlerinde yetersizlikler var mıdır? Bu husustaki fikirlerinizi ortaya koyun... Hiç endişe etmeden, korkmadan, samimiyetle açılın ve konuşun. Bize bu sùretle en büyük yardımı yapmış olacaksınız. Eğer fikirleriniz yanlış ise, tenkit edilmeyeceksiniz. Başlarınıza kalpak giydirilmeyecek. (Kalpak giydirmek.. Cinayet işleyenlere giydirilen bir çeşit başlık) Her hangi bir darbeye mâruz kalmıyacaksınız.."** diye tekrar tekrar çağrı yaptı.

Bu konuda, ayrıca radyolarda, gazetelerde geniş propagandalar yürütüldü. Neticede, Doğu Türkistan'daki aydın kesim; memurlar, öğretmen ve öğrenciler, Çin Komünist Partisi'nin ve hükümetin hatalarını, özellikle yürüttükleri mahalli siyaset hakkında fikirler ortaya atmaya başladılar. Bazı Komünist Parti üyelerinin ve bürokratların; **"Özü beğ, Özü Han..."** yani, kendi başına buyruk olma gibi fikirler ortaya koydular.

1955 yılında kurulan, **"Uygur Otonom Bölgesi"** diye adlandırılan, Güya muhtar - Türkistan bölgesi, faydasız bir tabela olmaktan başka bir anlam ifade etmedi... Mahalli hükümetin (Doğu Türkistan) alt ve üst kademelerinde yine Çinliler çoğunluğu teşkil ettiler. Türkistanlı memurlara hiç bir yetki tanınmadı. **"Adı ulu, sofrası kuru..."** denildiği gibi. Otonom Bölge sıfatının, Doğu Türkistan halkına kendi işlerini kendi görme yetkisinin verilmediği anlaşıldı. Marksizmde, milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme prensibinin yalan olduğu bir kere daha anlaşılmiş oldu.

Doğu Türkistanlılar, "Doğu Türkistan" veya "Uyguristan" cumhuriyetinin kurulması gerektiğini talep ettiler. Bu taleplerinin haklılığını bir çok delillerle isbatladılar. Hiç değilse, Sovyetler Birliğindeki gibi, "Federal cumhuriyetlere benzer bir devletin kurulmasını istediler. Ama çok geçmeden, böyle fikirler taşıyanlara, **"Partiye dil uzatan, karşı çıkan" veya "sağcı", "yerli milliyetçi"** gibi sıfatlar yakıştırarak, birer birer suçlu ilan ettiler ve kalpak giydirerek ceza kamplarına ve sürgünlere gönderildiler.

Ardı ardına devam eden bu "cezalandırma devrimi" sırasında, intihar edenler bile oldu. Milletini ve memleketini düşünen Doğu Türkistanlı aydınlar, **"Emperyalizmin kuklası, Partiye karşı**

münafıklar" diye ilan edildiler. Ve yıllarca, Doğu Türkistan'da, idarî kurumlarda hizmet, okullarda eğitim ve öğretim durduruldu. **"Sağcı ve yerli milliyetçiliğe karşı"** devrim yürütüldü. Ben o zamanlar küçük olduğum için, işin aslını tam olarak anlayamıyordum. Sonradan bir çok gerçekleri anlayınca, Çinlilerin maksatlarının ne olduğu ortaya çıktı.

1960 yılından başlayıp, Doğu Türkistan'da Çinliler çoğalmaya başladı. Urumçi Üniversitesi başta olmak üzere, diğer yüksek okullarda da Çinli talebeler çoğalmaya başladı. Böylece yerli öğrencilerin sayısı yarıya, 1970'li yıllarda ise % 30'a kadar düştü. Benim okula devam ettiğim dönemlerde olsun, hizmete başladığım zamanlarda olsun, bu tür hareketlerin sonu gelmedi. Ardı ardına siyasî ve ictimâî kargaşa devam edegeldi. 1959 yılında, **"Demir-Çelik elde etme"** hareketi başlamıştı. Memurlar, öğretmen ve öğrencilerin tamamı dağlara, iptidai usullerle **"Demir-Çelik"** çıkarmaya gönderildiler. Neticede Doğu Türkistan'ın o güzelim ormanları, meyveli bağları ve yeşillikleri viran edildi. Aynı yıllarda öğretmen ve öğrenciler seferber edilerek büyük barajlarda ve demiryolu yapımında çalıştırıldılar. 1960 yılından itibaren **"Sağcı fırsatçılara"** karşı hareket başlatılarak, bir çok insan takip altına alındı. 1962 yılından başlayıp, **"Revizyonizm'e karşı koymak hareketi başlatılıp, Doğu Türkistan'da bir çok insan bu harekete kurban gitti.**

Sovyetler Birliği'nde akrabaları olan aileler, akrabaları ile mektuplaştıkları için **"Revizyonistlerin iş birlikçileri"** diye göz altına alındılar. 1963-64 yıllarında, şehir ve köylerde "sosyalistlik terbiyesi" hareketi denilen hareket yürütülerek, bir çok insan "Ters hesapçı", ithamıyla cezalara çarptırıldılar. Doğu Türkistan'ın bir çok şehirli aileleri, köylere mecburi göçe zorlandılar. 1966 yılı **"Proleterya kültür inkılabı"** denilen hareket başlatıldı. Memleket terör ve günahsız insanları cezalandırma fırtınasına sahne oldu. Bu harekette Doğu Türkistan halkı, en ağır zulme ve işkencelere mâruz kaldı.

"Üç siyah ipi kazıyıp çıkartmak..." yani yerli milliyetçiyi, yabancı hayranı revizyonistleri ve burjuvaları... kazıyıp çıkarmak, temizlemek... Bu Doğu Türkistan'daki **"Kültür Devrimi"**nin önemli vazifesi diye Doğu Türkistanlı memur ve aydınlara ağır darbeler vuruldu. Urumçi Üniversitesi'nde 1966 yılının Ağustos ayının 4. günü, yaklaşık 450 öğretmen ve öğrenci, **"Partiye Karşı Yerli Milliyetçi, Revizyonistler..."** diye ağır suçla itham edildiler. Başlarına kalpak giydirildi. Sokaklarda dolaştırılarak lânetlendirildi. Bu 450 kişi Doğu Türkistanlı yetişmiş, prof. öğretmen ve öğrencilerdi.

1970 yılında, birgün içinde yüze yakın kişi, **"Millî Bölücü-Revizyonist"** suçlamasıyla ölüm cezasına çarptırıldı. Bu olanları hatırladıkça, hâlâ

korkudan yüreğim oynar. 1971-72 yılından sonra bütün okullarda "Eğitim İnkılâbı" başlatıldı. Yüksek okullara "Mao'nun düşüncesinin teşviki ve tatbiki..." diye silâhlı askerler, yüzlerce, kendi ismini bile yazmaktan aciz işçiyi toplayıp yüksek okulların "Eğitim Hizmetinin yönetici gücü..." diye ilan ettiler. Böylece "Üniversite demek, çoğunluğun gelip eğitim gördüğü yerdir." demek istiyorlardı. Aynı zamanda Üniversitelere imtihanla öğrenci almak usulünü iptal ettiler. Ve "ancak çalışarak elleri kabaranlar Üniversiteye kabul edilir..." fikrini ortaya attılar. Artık ortaokulu bile bitirmeyen öğrenciler, Üniversiteye kabul edilmeye başladı. Ders programı olarak, Mao'nun eserleri, Marksist ve Leninist düşünceler işlenerek, yüksek eğitim seviyesini berbat bir duruma getirdiler. "Mao'nun düşüncelerini anlasak ta uygulayacağız, anlamasak ta... Fakat uygulamak sûretiyle anlayacağız." prensibini ortaya atarak, duyabilen, düşünebilen ve fikir yürütebilen kişileri, bir "robot adam" durumuna getirmek istediler.

İnsanlar, insanî değerlerinden ve şahsi hak ve hukuklarından mahrum edilerek dilsiz iş gücüne dönüştürüldü.

Benim Doğu Türkistan'daki öğrenim ve çalışma hayatım, işte bunlara şahit oldu. Mao'nun ölümün-

den sonra Çin'de Komünist yönetimden ve komünist partisinden bıkan ve patlamak mevkiinde olan halkın, bu hiddetinden paçayı kurtarmak için, hükümet bazı siyasi değişiklikler getirmek zorunda kaldı. Bozulan iktisadi durumunu az da olsa düzelebilmişse de, siyasi bakımdan köklü bir islahat yapamadılar. Netice itibarıyla, Doğu Türkistan'da olsun, Çin'in diğer eyaletlerinde olsun.. halkın demokratik hürriyet isteğinin yankıları yükselmeye başladı. 1985 yılından başlayıp, öğrenciler insan hakları, demokrasi, hürriyet isteğiyle ardı ardına sokaklara dökülmeye başladılar. Bildiğimiz gibi bu olayların bütün Çin'i zelzeye getiren korkunç titreşimleri 1989 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Pekin'de patlak veren öğrenci hareketleriyle hissedilmeye başlandı. Çin Komünist Partisi ve hükümetinin üst seviyesinde bulunan demokrasiyi, insan hak ve hukukunu aklına sığdıramıyan yöneticileri Tien an men meydanında, Demokrasi uğruna toplanan öğrencileri, silâh zoruyla hunharca bastırmakla, kendi emellerine erişebileceğini hissetmekte. Ama şurası bir gerçektir ki, kâinatı aydınlatan kızgın güneşi hiç bir zaman, hiç bir güç tabiatın istifadesinden mahrum edemez!

Zira, hak ve hürriyeti halkın istifadesine sunmak isteyen insanların isteğini silah zoruyla asla!..

İsa Alptekin tertiplemediği mitinglerden birinde...

İSTANBUL GAZİ OSMAN PAŞA LİSESİNE "KAŞGARLI MAHMUT LİSESİ" ADI VERİLDİ

İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından yaptırılan Gazi Osman Paşa İlçesi'nin yeni lisesine "KAŞGARLI MAHMUT" lisesi adını veriş töreni 24.5.1989 tarihinde adı geçen lisede düzenlendi. Törene İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı'nın ilgili şahısları, okulun öğretmen ve öğrencileri ve diğer ilgili makamlardan gelen vekillerle birlikte Doğu Türkistan Vakfı'nın görevlileri ve İstanbul'da yerleşen Doğu Türkistanlı hemşehri vekilleri katıldı.

Tören önce Türk yazı tarihi ve KAŞGARLI MAHMUT'un hayatını konu alan sergiyle başladı. Serginin açılışını Gazi Osman Paşa İlçesi Milli Eğitim Müdürü yaptı. Törende İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Ali Alparslan bir konuşma yaptı. Sergiden sonra saat 14'de okulun toplantı salonunda toplantı başladı. Önce Gazi Osman Paşa KAŞGARLI MAHMUT Lisesi'nin Müdürü Mustafa Ergutay lise hakkında bilgi verdi. İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı Başkan Yardımcısı Namık Ayaracı yaptığı konuşmasında Vakıf tarafından yaptırılan okullara Türk kültür önemli yeri olan devlet adamları ve Âlimlerimizin adını vererek onların evlatlarımız tarafından ebediyen anılmasını amaçladıklarını belirtti. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Doç. Dr.

Osman F. Sertkaya Kaşgarlı Mahmud'un hayatı ve ilmi katkıları hakkında bilgi verdi. Daha sonra Doğu Türkistan Vakfı Başkan Yardımcısı Sultan Mahmut Kaşgarlı bir kutlama konuşması yaparak şunları belirtti:

Aziz misafirler;

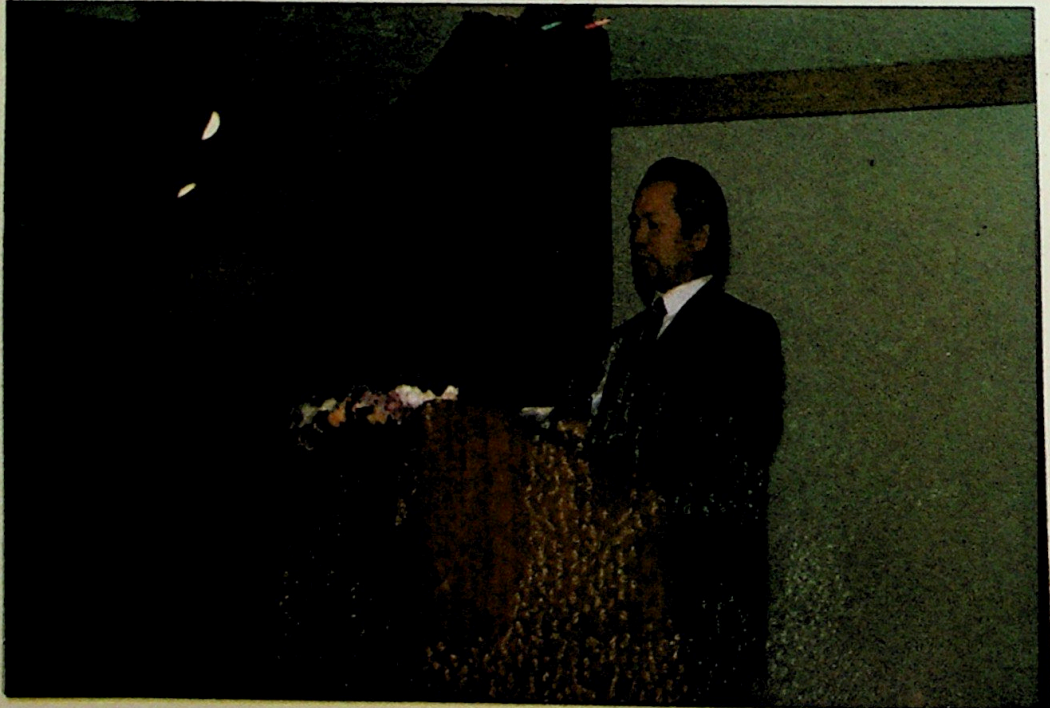
Değerli yöneticiler ve öğretmenler...

Gazi Osman Paşa İlçesi'nin yeni lisesine, Türk kültür tarihinin mümtaz ve müstesna bir simasının adını vermekle bizleri mes'ut ve bahtiyâr ettiniz...

Bizler Türkiye'ye yerleşen Doğu Türkistanlılar olarak, halen Doğu Türkistan topraklarında ebedi uykusunu uyuyan KAŞGARLI MAHMUD'un İstanbul'daki bu lisede yaşatılmasından hem büyük bir mutluluk, hem de gurur duymaktayız.

Büyük dil âlimi Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügat'it Türk adlı eserini 1074 yıllarında tamamlamış, bu eseriyle, Türk dilinin yüceliğini ve zenginliğini bütün cihana isbat etmiştir.

Onun adıyla şereflendirilen bu liseden, onun gibi büyük âlimlerin yetişmesini temenni ediyor, hepinizi saygı ile selâmlıyorum.

Doğu Türkistan Vakfı Başkan Vekili S. Mahmut Kaşgarlı

Konuşmalardan sonra, Doğu Türkistan Vakfı Folklor Ekibi Doğu Türkistan folkloründen örnekler gösterdi. Toplantıya katılanlar ekibin icra ettiği "Kaşgarlı Mahmud'a armağan", "Hasret", "Sabah Feyzi"

gibi şarkı-oyunları büyük ilgi ve heyecanla izledi kışladılar. güftesi Sultan Mahmut Kaşgarlı'ya ait olan "KAŞGARLI MAHMUD'a ARMAĞAN" adlı şarkının sözleri şöyle:

KAŞGARLI MAHMUD'A ARMAĞAN

Resmine baktığım zaman,
Heyecanlar sardı beni..
Şuûrumun derinliklerinde
Hissettim, andım seni..

Bir eser bıraktın insanlığa armağan..
İlmini, irfanını takdir etti cihan.
Unutulmaz adını İstanbul'da
Ebedileştirdik bir okulda..

Hayatın bir destandır, ilmin deniz..
Dünyaya yayacağız nâmını biz.
Kaşgarlı Mahmut.. ünlü üstâdımız, pîrimiz;
Heyecanla, saygı ile anıyoruz seni.

İNSAN HAKLARINI SAVUNAN KURULUŞ VE ÜLKELERİN DESTEĞİNİN DEVAMINI DİLİYORUZ

Prof. Dr. Mehmet SARAY
Balkan Türkleri Dayanışma
ve Kültür Derneği Başkanı

Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlık üzerindeki "Bulgar Mezalimi" insan haklarını savunan sizlerin sağladığı desteğe rağmen artarak devam etmektedir. Tek milletli Bulgar Devleti yaratma amacına ulaşabilmek için Jivkov Yönetimi, dünya tarihinde eşine rastlanmayan insanlık dışı her türlü baskı ve sindirme yöntemlerini milletlerarası platformda aldığı tüm tepkilere rağmen acımasızca uygulamaktan çekinmemektedir. Nitekim 1984 yılından itibaren hızlandırarak Türk soylulara uyguladığı dinî ve kültürel baskılarla desteklenen asimile politikasını silâhli milislerini de kullanarak hedefine ulaşmada belli bir mesafe katetmiştir.

Türk olmaktan ve Allah'a inanmaktan başka hiçbir suçları olmayan soydaşlarımızın isimleri değiştirilmekte, Türkçe okuma ve yazmaları yasaklanmakta, örf ve adetlerini ve dinî vecibelerini yerine getirmelerine müsaade edilmemekte, ölümlerine dahi sahip çıkmaları engellenmekte, varlıklarının simgesi olan ve tarihe mal olan eserler, camiler, anıtlar tahrip edilmekte, başka amaçlar için kullanılmakta veya yok edilmektedir. Türk azınlığı sözde gerekçelerle tutuklanmakta, işkence görmekte, hapis ve ölüm cezasına çarptırılmakta sürgüne gönderilmekte, en tabii haklarından mahrum edilmektedirler.

Bunlara rağmen benlik ve bilinçlerini yok edemediğini gören Komünist yönetim, soydaşlarımıza bu

kez de ekonomik ve ideolojik baskı uygulamaya başlamıştır. Ayrıca, tarihî gerçekleri saptırmaktan, ilmî araştırmaların sonuçlarını değiştirmekten veya imha etmekten kaçınmayan Bulgar yönetimi bu faaliyetleriyle Türk azınlığını Bulgar potası içinde eritmeye yönelik emeline ulaşma yollarını kısaltmayı amaçlamaktadır.

Bilindiği gibi rejimlerinin sosyal eşitlik ilkesine dayandığı iddiasında bulunan yöneticiler, bu tutum ve davranışlarıyla, sistem ve anayasalarının 35 ve 45'inci maddeleriyle, çelişkiye düşmektedirler.

Bulgar Anayasası'nın 45. maddesinin 7. bendinde "Bulgar asıllı olmayan vatandaşların kendi dillerini öğrenmeye hakları vardır. Bulgar dilini öğrenmek mecburîdir" denilmektedir. Ancak uygulamada bu maddenin "Bulgar dilini öğrenmek mecburîdir" hükmü yerine getirilmekte, diğer bölümü ise yok farz edilmektedir.

Diğer taraftan Bulgaristan 1919 yılında imzaladığı Neully Sur Seine ve 1925 Türk-Bulgar Andlaşmalarıyla Türk azınlığın haklarına saygı gösterilmesi hususunda yükümlülük altına girmiştir. Neully Sur Seine Andlaşması'nın 54. maddesinde "Etnik, dil ve din azınlıklarına mensup olan Bulgar vatandaşları, öbür vatandaşlar ile aynı haklardan yararlanacaklar, kendi dillerini serbestçe kullanıp serbestçe ibadet edebileceklerdir" hükmü yer almaktadır. Oysa, Bulgaristan büyük sorumsuzluk örneği sergileyerek anlaşmaları hiçe saymakta ve uygulamalarına devam ederek dünya kamu-oyuna kendini haklı göstermek için yeni metodlar aramaktadır.

Ancak Bulgaristan, hangi yönetime başvurursa vursun soydaşlarımızın Türklük bilincini yok edemeyecek, İnsan Hakları savunucularını kandıramıyacak ve dolayısıyla nihai hedefine ulaşamayacaktır.

Dünya kardeşliğine ve problemlerin dayanışma ile halledilebileceğine inanan Hak ve Hürriyetlerine saygılı sizlerin devamıza olan desteğimizin devamını diliyoruz.

Bildiğiniz gibi, Müslüman Türkler, Bulgarların kendilerine yaptığı baskıyı geçen ay protestoya başladılar. Yaşadıkları köy ve kasabalarda, ilk defa açlık grevi ve toplantılar yaparak gasb edilen İnsan Hakları için medenî dünyanın dikkatlerini çekmeye çalıştılar. Fakat sulh içinde gerçekleştirdikleri bu hareketler yüzünden Türkler, Bulgar polisi ve ordu birlik-

leri tarafından feci şekilde cezalandırıldılar. Türkler, dövüldü, eziyet edildi ve gaddarca öldürüldü. Yüzlercesi ya hapsedildi veya sürgüne gönderildi. Ne var ki, yaptıkları ile yetinmeyen Bulgarlar, Müslüman Türkleri eli boş bir şekilde kitleler halinde Türkiye'ye göndermeye başladılar. Türklerin mallarını ve paralarını almalarına izin verilmedi. Bu yaptıkları ile de iktifa etmeyen Bulgar yöneticileri, Türkiye'ye gönderdikleri her aileden bir veya iki kişiyi rehin olarak alıkoymuşlar ve bu hareketleri ile Türkleri Türkiye'de dahi baskı altında tutmaya çalışmışlardır.

Bulgaristan'da Türklerle yapılan bu kanlı zulmü en şiddetli bir şekilde protesto edip durdurmanız için sizlerden rica ediyoruz. Lütfen, elinizden gelen her şeyi yapınız ve bu gayri insanî hareketi durdurunuz.

Geçmişten mi, gelecekte mi konuşuyorlar?..

KOMÜNİZMİN DOĞU TÜRKİSTAN'A GİRİŞİNİN 40. YILI MÜNASEBETİYLE İSA YUSUF ALPTEKİN'LE YAPTIĞIMIZ RÖPORTAJ

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu

Soru: Efendim, Çin'de Mao ve adamları iktidarı ele aldıktan sonra, 1949 yılında komünistler Doğu Türkistan'ı da işgal ettiler... Siz o yıllarda Doğu Türkistan mahalli hükümetinin genel sekreteri idiniz. Aradan 40 yıl gibi uzun bir zaman geçti.. Bize, o günlerde ait intibalarınızı anlatır mısınız?

Cevap: Komünistler Doğu Türkistan'ı işgal etmeden önce, bizleri mahalli hükümetten azletmişlerdi... Çünkü: Doğu Türkistan'daki Çinli askeri komutan, komünistlerin, Doğu Türkistan'ı kolayca işgal edebilmeleri için buna lüzum görmüştü. Doğu Türkistan Hükümet Reisi Dr. Mesut Baykuzu'yu Çin'li komutan alet ederek, müşterek imza ile komünist işgal kuvvetleri komutanına bir telgraf çekmek ve Doğu Türkistan'ın kayıtsız-şartsız teslim olacağını bildirmek istiyordu. Bizler buna razı olmayınca, Mesut beyi de beni de hükümetten aldılar. Hükümet reisliğine, Rus taraftarı Burhan Şehidî'yi, benim yerim de bir Çinliyi getirdiler. Nitekim Burhan Şehidî, istenilen telgrafa imzasını attı.

Çan Kay Şek mağlup olmuş; Hükümetini Çun King şehrine taşımıştı. Komünistler Kansu'yu ve Doğu Türkistan'ı istila için harekete geçtiler. Bizler, Doğu Türkistan'daki Askeri Komutan General Tao'yu ziyaret ederek, "Doğu Türkistan'ı komünistlere bırakmaktansa, Doğu Türkistan'lılara bırakınız. Şu anda, Doğu Türkistan'da 100.000 kişilik, milliyetçi Çin askeri kuvveti mevcut... Bunlardan 50.000'inin silahlarını Türk halkına dağıtalım. Komünistlere karşı vatanımızı savunmaya geçelim..." dedik. General Tao, güldü ve alaycı bir tavırla, "Doğu Türkistan'ı Türklere bırakmaktansa, komünist de olsa Çinlilere bırakmak evladır..." demek istedi.

Bazı Çinli generaller ki, biri Müslümandı.. Tao'nun teslim olma kararına karşı çıktılar. Bunlar, bir darbe ile Burhan Şehidî'yi ve general Tao'yu tevkif etmeyi ve hatta öldürmeyi göze almışlardı. Türkleri silahlandırmayı da düşünmüşlerdi. Beni ve Mehmet Emin Buğra'yı çağırdılar, "Askerî işleri biz yürütelim. Mülki işleri de siz yürütünüz..." dediler ve ilave ettiler; "Ruslar buna ne

İsa Yusuf Alptekin Bey

derler? Sizler bir Rus müdahalesine mani olabilir misiniz?.." Biz, Rusları durdurmanın imkânı olmadığını söyledik. Çünkü: Burhan Şehidî Rus taraftarıydı ve esasen Burhan Şehidî ve general Tao, darbe haberini duymuşlar, gerekli tedbirleri almışlardı. Ruslar bize haber gönderdiler. "Şayet böyle bir darbe olduğu takdirde, bizi karşınızda bulursunuz..." dediler. Bunun üzerine üç general Doğu Türkistan'ı terk etmeye karar veriyorlar. Benimle Mehmet Emin beye: "Bir uçak temin ettik. İkiniz de bizimle beraber uçağa binip gelebilir misiniz?.." dediler. Biz kabul etmedik.

Bu gelen Kızıl Ordu'nun adı, "Kurtarış Ordusu" idi. Güya Doğu Türkistan'ı, Milliyetçi Çin mezaliminden kurtaracaktı. Ama, neticede memleketi cehenneme çevirdi. Esasen Komünist Çin mezalimini anlatmak, tasvir edebilmek imkansızdır. Ben bunu, kırk yıldan beri kitaplarımda, konferanslarımda, basın toplantılarımda... mufassal şekilde anlatmaya çalıştım. Daha ciltler dolusu anlatılsa, bitmez...

Soru: Bugün Ekim 1989... Komünizmin Doğu Türkistan'a girişinin ve sizin Doğu Türkistan'dan ayrılışının 40. yılı... Bu 40 yıl içinde, Doğu Türkistan'da neler oldu?..

Cevap: Komünizm ve komünistler, Çin'de ne yaptılarsa, Doğu Türkistan, da yüz katını yaptılar... Mülkiyeti devletleştirip, halkın elinde, avucunda ne varsa gasbettiler... Milliyetçi... Pantürkist... Dar milliyetçi... Aşırı milliyetçi... Panislâmist... gibi sıfatlar takarak halkımızı suçladılar ve binlerce insanı öldürüp, binlercesini zindanlara tıktılar... İbâdeti yasakladılar. Camileri kapattılar. Câmilerdeki eşyaları yağmaladılar. Kimisini sinema, kimisini depo yaptılar; kimisinin başka maksatlarla kullandılar. Mao'nun "Kültür ihtilali" zaten cahil bırakılmış Doğu Türkistan Türkleri'ni daha koyu bir cehaletin kucağına bıraktı...

İhtiyarların çoğu, çeşitli bahanelerle katledildiler. Gençleri komünistleştirmek için, okullara aldılar. Onlara hergün Mao'nun emirlerini tekrarlattırıp ezberlettirdiler. Okullara kabul etmediklerini, en ağır iş yerlerinde karın tokluğuna çalışmaya mahkum ettiler... Doğu Türkistan'a muhtariyet vereceğiz... diye vadetmişlerdi. Sözlerinde durmadılar... Doğu Türkistan'ı kan ve gözyaşına boğdular... "Uygur Otonom Reyonu" bir sahte isim olmaktan ileri gitmedi...

Soru: Mao'dan sonra Doğu Türkistan halkına bir takım haklar verildiği söyleniyor. Bu husustaki kanaatiniz nedir?..

Cevap: Mao'nun ölümünden sonra, birtakım şartlara bağlı olarak camileri açtılar. İbadet yapılmasına müsaade ettiler. Fakat dini tedrisat halen yasaktır. Yine şartla bağlı olarak, seyahate müsaade ettiler. Birçok hemşehrimiz, daha önce Türkiye'ye veya başka memleketlere göçmüş bulunan Doğu Türkistanlıların davet etmesi şartı ile, birkaç sene süren pasaport işlemlerinden sonra, Türkiye'mizde ve Hicaz'a gidip dönme imkanı buldular. Sonra Çinlilerin "Azınlık" dedikleri milletler meyanında, Doğu Türkistan Türkleri'ne de, kendi dillerinde bazı kitapların neşrine müsaade edildi. "Divan-ı Lügat-it' Türk ve Kutadgu Bilig.." gibi eserler. Uygur Türkçesi ile neşredildiler. Komünizmi övmek şartı ile şiir ve roman kitapları, Edebiyat dergileri çıkmaya başladı.

Fakat bunlar, elbette ki bizim istediğimiz şeyler değildi. Biz evvela Çin esaretinden kurtulmak, hürriyete, istiklale kavuşmak istiyoruz. Çinlilerin "verdim" dedikleri hakların, hakikaten bir "Hak" olduğunu kabul etmek imkânsızdır. Bizim vatanımız, istiklalimiz, hürriyetimiz ve insanlık şeref ve haysiyetimiz gasbedilmiştir!... Çin'liden bir şey istemiyoruz. Bizden çalınanı, gasp edileni, yağma ve talan edileni istiyoruz.

Mao zamanında, insan haklarına ne derece riayet ediliyor idi ise, bugünde aynı tavır ve eda değişmemiştir. Netice olarak, Doğu Türkistan, hakkı olan istiklalini, kendi kendini yönetme hakkını istiyor. Bu hakkı alana kadar, ben ve benden sonraki nesiller mücadeleye devam edeceğiz. Bizim öteden beri gazete ve dergilerde yayınladığımız yazılarla beraber, Türkiyeli kardeşlerimizin Doğu Türkistan hakkında yazdıkları yazılara, Türkiye'deki Çinli misyonerler, kulak kabartıp, telaşa düşüp, gazete idarehanelerinin eşiklerini aşındırıyorlar. Doğu Türkistan hakkında yazılanların "İsa beyin uydurmaları" olduğunu söylüyorlar. Asıl uydurmacı, yalancı, hilekâr... olanlar kendileridir.

Soru: Doğu Türkistan'ın Çin istilasından kurtulması için ömür boyu yaptığınız mücadelenin bilançosu nedir, bu konuda ne gibi neticeler elde edebildiniz?..

Cevap: Ben, ömür boyu yaptığım mücadelede kat'i bir neticeye varabildiğimi söyleyemem. Fakat ben, 40 yıldan beri, Doğu Türkistan davasının canlı ve taze kalmasını sağladım. Eğer mücadeleme ısrarla devam etmemiş olsaydım, her fırsatta Doğu Türkistan'ı dile getirmeseydim... Doğu Türkistan, büsbütün unutulup gidecekti. Bugün Türkiye'de ve Türkiye'de ikamet eden Doğu Türkistanlılarda ve başka ülkelerdeki hemşehrilerimizin yüreklerinde Doğu Türkistan duygusu yaşıyorsa; bu, benim mücadelemın mahsulüdür. Elimdeki imkânlar büyük neticeler almama kâfi gelmedi. Kalemimle ve dilimle ömür boyu yazdım ve konuştum. Seyahat ettim. Bütün dünyaya, vatanımın, içinde bulunduğu felaketi ve yaşamakta bulunduğu faciayı anlattım.

İsa Yusuf Alptekin ve M. Emin Buğra İstanbul'a ayak bastıkları gün, kendilerini karşılayan dostlarıyla... Sağ baştaki Mehmet Emin Alpan.

Soru: Doğu Türkistan'ın Türk dünyası içinde en mazlûm ve en çok gadre uğramış bir parçası olduğu biliniyor. Bu müslüman Türk ülkesinin mârûz bulunduğu felaket, Birleşmiş Milletler'e veya diğer milletlerarası kuruluşlara intikal ettirildi mi... Ettirilmedi ise, niçin?...

Cevap: Maalesef... Doğu Türkistan davası, Birleşmiş Milletler'e ve başka kuruluşlara iletilemedi. Bunun sebebi, davamızı destekleyen devletlerin olmayışı idi. Bizim davamıza yardım edebilecek devletler içinde, ilk akla gelen, Türkiye Cumhuriyeti olması gerekir. Çünkü: Aynı soydan ve aynı tarih, aynı kültürden geliyoruz. Kardeşiz... Aziz Türkiyemiz, birçok siyasi ve içtimai gailelerin içinde, bir taraftan iktisadi kalkınmasını tamamlamak, diğer taraftan, kendisini rahat bırakmayan iç ve dış mihraklarla uğraşmaktan, etrafına bakmaya pek fırsat bulamıyordu. İslâm âlemi ise, Filistin meselesi, sonradan Afganistan meselesi derken... Bizim meselemizle ilgilenecek vakit bulamadılar. Bizim ise tek başımıza, Doğu Türkistan davasını cihan şümûl bir dava haline getirmeye maddeten gücümüz yetmiyor. Mazlum milletlerin dış yardım görmeleri elette zaruridir. Bize ne soydaşlarımız, ne dindaşlarımız, ne komşularımız... yardım ellerini uzatmadılar. Bunda biraz da Çin korkusu aramak doğru olur... Bu hususta bize söz veren devletler de olmuştur. Fakat sözlerinde durmadılar.

Soru: Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin bugün, Doğu Türkistan'a yapabileceği ne gibi yardımlar olabilir?..

Cevap: Türkiye Cumhuriyeti, Türk dünyasının yegâne istinatgâhı ve lideridir. Çin Halk Cumhuriyeti ile de dosttur. Doğu Türkistan'a siyasi ve iktisadi bazı haklar tanınması için dostça tavsiyelerde bulunabilir. Çin'den Doğu Türkistan'a vaki Çinli muhaceretinin durdurulması için, Çin makamları nezdinde görüşmeler yapılabilir. Doğu Türkistan'dan birçok talebe getirtip, Türkiye'de okutabilir. Doğu Türkistan'ın merkezi Urumçi'de bir konsolosluk açabilir. Türkiye'de, Doğu Türkistan'ı Araştırma Enstitüsü açabilir. Türkiye'den Doğu Türkistan'a talebeler gönderip, orada tetkikler yapmalarını sağlayabilir. Doğu Türkistan'da, Türkiye türkçesinin öğretilmesi ve Türkiye'nin geniş çapta tanıtılması için kurslar açtırabilir. Kaşgar'da, doktorları ve sağlık personeli Türkler'den olan bir hastahane açabilir. Doğu Türkistan'a ilim heyetleri gönderebilir. Doğu Türkistan'dan folklor ekipleri getirtip, oraya da buradan ekipler gönderebilir. Bu suretle iki kardeş memleket arasında kültür köprüleri kurulmasına vesile olabilir. Kültür Bakanlığı ile TRT işbirliği yaparak, Doğu Türkistan'ı bütün yönleriyle tanıttak bir belgesel hazırlatabilir.

Aziz Türkiyemizin bunlara benzer daha birçok şey yapması imkan dahilindedir.

Soru: İslâm aleminin Doğu Türkistan'a bakışı nasıldır?.. Müslüman devletlerin veya teşkilatların Doğu Türkistan için yapmaları gereken ne gibi yardımlar vardır, bugüne kadar herhangi bir yardım yapılmış mıdır?..

Cevap: İslâm devletlerinden, Doğu Türkistan'la az veya çok ilgilenenler olmaktadır. Suudi Arabistan Devleti'nin himayesinde, merkezi Mekte'de bulunan "Dünya İslâm Birliği Teşkilatı", Doğu Türkistan'la ilgilenmektedir. Birkaç defa, mühim şahsiyetlerin iştiraki ile, Doğu Türkistan'daki dini hayatı tetkik etmek, dini tebliğ ve telkinlerde bulunmak üzere vaizler gönderildi. Yüzbinlerce adet Kur'an-ı Kerim gönderildi. Dünya İslâm Birliği'nin Mekke-i Mükerreme'de yapılan mutad toplantılarında, Doğu Türkistan'ın meseleleri müzakere edildi. Faydalı ve önemli kararlar alındı... Bu teşkilatın dışında bizim meselemizle ilgilenen kimse yoktur.

Soru: Çin Halk Cumhuriyeti yöneticilerine neler söylemek istersiniz?

Cevap: Çin Halk Cumhuriyeti; bir taraftan Doğu Türkistan'a tam bir müstemleke muamelesi yapıyor, diğer taraftan da Doğu Türkistan'ı Çin toprağı ilan etmekten geri durmuyor. Hiç bir icraatında, dürüst ve samimi değildir. Bütün dünyaca bilinmektedir ki, Doğu Türkistan, binlerce yıldan beri Türk toprağı ve Türklerin vatanıdır. Ta... Hunlar zamanında kendi hududunu belli etmiş ve dünyaca meçhur Çin Seddi'ni yapmıştır. Şimdi hangi hakla Çin Seddi dışındaki Türk topraklarına, Çin toprağı diyebiliyor?.. Doğu Türkistan Çin'in kendi toprağı ise, orada yaşayan insanlara, niçin aynı hakları tanımıyor?.. Türkleri eziyor... Zulmediyor... Aşağılıyor... Aç ve sefil bırakıyor. Doğu Türkistan'ın yer üstü ve yer altı zenginliklerini Çin'e taşıyor, Doğu Türkistan'da kurduğu fabrikalarda Çinlileri çalıştırıyor, toprağın asıl sahiplerine iş vermiyor...

Doğu Türkistan topraklarına milyonlarca Çinli muhacir yerleştirmekle Doğu Türkistan halkını azınlıkta bırakmak, bu kadar yılda yapamadığı asimilasyonu, Türkleri azınlıkta bırakmak suretiyle yapmak istiyor.

Emperyalist milletler, müstemlekelerini terk ettiler... Ana vatanlarına çekildiler. Çin Halk Cumhuriyeti de Doğu Türkistan'ı en kısa zamanda terk etmelidir. Binlerce yıllık anavatanımızı asıl sahiplerine bırakmalıdır.

DOĞU TÜRKİSTAN GEZİ HATIRALARI

Abdulkadir Ahan

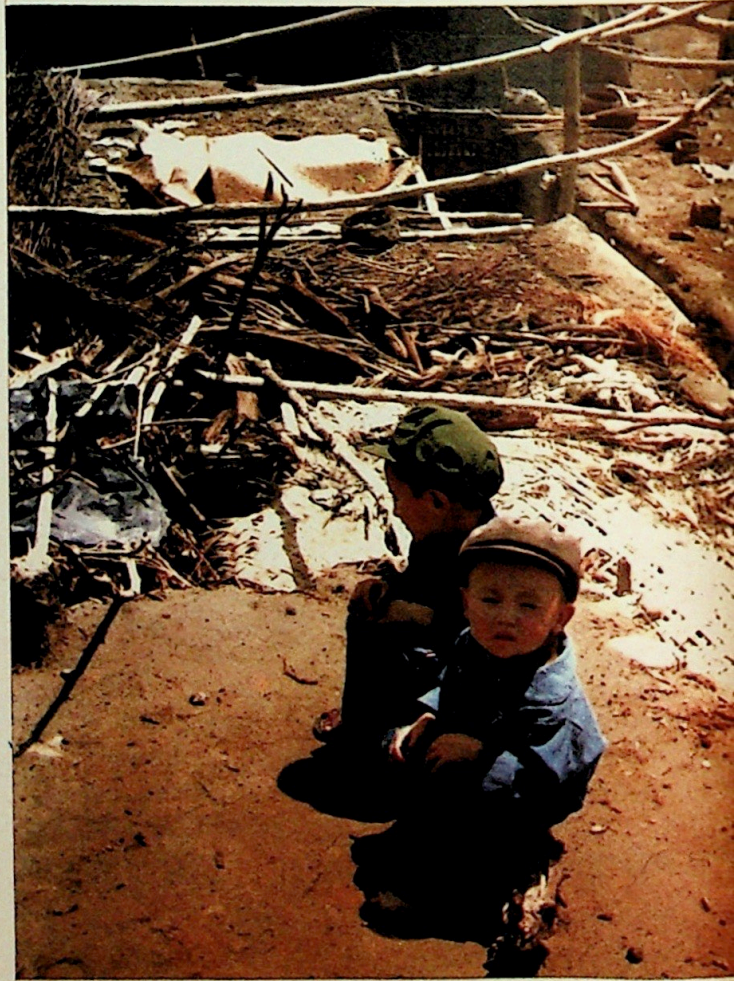
Doğu Türkistan son zamanlarda birçok ilim adamı veya dış dünyada yaşayan Türkistanlılar tarafından gezildi, görüldü, bir çok olaylara şahit olundu. Elbette ben de bu gezim esnasında bir çok olaylara şahit oldum. Gördüm, yaşadım ve objektifime aldım. Gezdiğim yerleri ve gördüklerimi hiç bir tesir altında kalmaksızın yazmaya çalışacağım.

Babam Doğu Türkistan'ın Hoten Şehrinde 1922'de dünyaya gelmiş daha çocuk yaşlarda Babasıyla birlikte kaçarak Hindistanda ve Pakistanda çileli ve zor günler geçirdikten sonra 1953'de Türkiye'ye gelerek, Konya'da yerleşmiş daha sonra annemle tanışarak evlenmişler. Her ne kadar annem Konya'lı ise de babam beni küçükken eskiden gelen Türkistanlı hemşehrilerin evlerine götürüyor oralarda, Komünist Çinlilerin onlara ve ailelerine yaptıkları baskıları, zulümleri, işkenceleri birbirlerine anlatırlarken konuşmalara şahit oluyordum. İşte bu duygular içinde büyüyerek İlk, Orta, Lise - Yükseköğretim tahsilimi Konya da bitirdikten sonra, Merzifonda çeşitli orta dereceli okullarda beş yıl İngilizce öğretmenini olarak çalıştım. Bu öğretmenliğim sıralarında, gerek öğrencilik yıllarımda Türkistanla ilgili bir çok kitabı okudum. Sonra bir vesile ile Arabistana arapça öğrenmek için bir üniversiteye kayıt yaptırıldım. Mekke'de arapça tahsil yaparken burada yaşayan Türkistanlı hemşehrilerimizle yakın temaslara geçerek onların hayat hikayelerini dinledim. Özellikle hac mevsiminde Doğu Türkistan'dan çıkan hacılarla da konuşarak onlar üzerinde ki Mao Zetung hükümeti tesirleri üzerine araştırmalar yaptım. Sistemin getirdiği zulmü işkenceyi yüzlerinde yüzlerce metre uzaktan anlamak duymak açık ve seçik biçimde ortada idi. Bütün bu hadiseler beni Doğu Türkistana gitmeyi sanki zorluyordu.

Bir gün bir fırsatını bularak Doğu Türkistan'a seyahati gerçekleştirdim. Uçağımız Cidde'den Karaçiye havalanırken büyük bir heyecan bedenimi kaplamış anlatılması zor hislerle dopdolu olmuştum. Dörtbuçuk saat sonra Karaçiye inip gerekli pasaport işlemlerinden sonra bir otele yerleştim. Cuma namazını kılmak için şehrin büyük bir camisine giderken yolda Pakistan milli elbiseleri giymiş bir kaç Türkistanlı hemşehrilerimizle karşılaştım. Ayak üstü hasbel kader sohbetleşirken içlerinden biri beni cumadan sonra evine davet etti bende kabul ederek evlerine nezaket ziyaretinde bulunduk, sonra gerçek bir Türkistanlı sofrasından farkı yoktu. Meşhur Türkistan pilavı salata, çay, karpuz ve mango gerçek Türk Misafirperverliğini nerede olursa olsun görmek yaşamak insana gerçekten gurur veriyordu.

Bir kaç gün Karaçi'de kaldıktan sonra tekrar uçakla bir saate yakın yolculuktan sonra İslamabad'a geldim. Otele yerleştikten sonra şöyle bir şehri tur atayım dedim. Birkaç saat gezintiden sonra gözlerime inanamadım. Koskoca bir tabelaya "Hoten House" yazılmıştı. Hiç düşünmeden içeri girdim bir de ne göreyim hepsi Türkistan'ın hoten şehrinde gelmiş Hacılar veya burada ikamet eden öğrenciler veya hemşehriler. Selamlaştıktan sonra onlarla da oldukça koyu bir sohbete daldık. Otele gitmeden orada kaldım. Bu arada Türkistanlı öğrencilerle dostluk kuran, bir kaç Türkiye'den gelen öğrencilerle de tanışmış oldum. Gerçekten onlar da samimi içten arkadaşlar idi. Hatta bir gün hatırlarını kıramıyarak yurtlarında bir gece kaldım.

Karşılıklı adres alışverişi yaptıktan sonra yolculuğumun geri kalan kısmı hakkında Türkistanlı hemşehrilerden bilgi alıyor not defterime yazıyordum. Ar-

Doğu Türkistan şehirlerinden manzaralar...

tık geri kalan yolculuğumu kara yoluyla yapmak mecburiyetindeydim. Gilgit şehrine uçak olmasına rağmen sık sık hava muhalefeti yüzünden iptal ediliyordu. Rawalpindiden küçük münibüslerle gidiliyordu. Hazırlıklarımı tamamladıktan sonra benim için heyecanlı ve zor bir yolculuk bekliyordu. Akşama doğru minübüsümüz hareket etti. Dorukları bulutlarla kaplı sarp Karakurum dağları arasından Allaha çok şükür Gilgit şehrine güç bela geldik. Arabadan inip garajdan çıkarken karşıımızdaki Restaurantın ismi Turkestan Restauranttı. Yolculuğum esnasında Türkistanlılar her çıktıkları yerlere Türkistan damgasını sanki vurmuştu. Öğlen yemeğimi orada yedikten sonra Gilgitteki akrabalarımı buldum. Onlar benim böyle sessiz sedasız gelişime adeta şok olmuşlardı. Bir kaç gün Gilgitte kaldıktan sonra yine Pakistan'ın hudut kasabası Sust'a yolculuk için hazırlıklara başladım. Minübüse bindikten sonra bir kaç saat yolculuktan sonra yolun kapalı olduğunu anladık yolda büyük bir toprak kayması olmuştu. Tekrar geri döndük. Ertesi gün yolun açıldığını öğrenip tekrar yola koyulduk. Pakistan askeri birlikleri yolu harfiyat makinaları ile son bir hızla açmak için uğraşıyorlardı. Heyalan bölgesine kadar minübüsle geldikten sonra şoförümüz daha gidemeyeceğini söyleyerek bizleri bıraktı. Bizler ellerimize valizlerimizi alarak heyelan bölgesinin diğer kısmına dağları aşarak yürüdük. Diğer tarafta maruz kalan taşıtlarla Sust'a geldik. Rawalpindide termometremiz 45°C dereceyi gösterirken Sust'a adeta üşüyorduk. Hemen bir otele yerleşerek bir şeyler atıştırmaya başladım. Oteldeki kalanların çoğunu Avrupalı veya Amerikalı Turistler oluşturuyordu. Herkes Çin hakkında sorular soruyor herkes birbirini pür dikkat dinliyordu. Elbette ben de pür dikkat dinliyor bir takım notlar alıyordum. Birden masada bir defter dikkatimi çekti, karıştırırken her dilde yazılmış bir takım Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili enformasyon bilgileri vardı. Hatta öyle şeylere de temas edilmiş ki enteresandı. Sistemin getirdiği karaborsa dolar fiyatı, iki çeşit para kullanıldığı, pazar yerlerindeki yatılabilir otellerin adresleri gibi şeyler.

Uzun uzun sohbetlerden sonra yataklarımıza çekildik. Sabah erken saatte kalkarak geri kalan yolculuğumuza devam ettik. Sus'ta gerekli pasaport işlemlerini yaptırdıktan sonra otobüslere binerek yaklaşık dört saatlik bir tampon bölgeden sonra Koncurap Çin sınır kapısına geldik. Koncurap sınır kapısı dünyanın en yüksek sınır kapısı olarak biliniyor. Kapıda resmi elbiseler içinde Uygur gümrükçüler hemen dikkatimizi çekmişti. Yine aynı şekilde gümrük işlemlerimizi tamamladıktan sonra Çin otobüsleriyle Daşgurgan'a doğru hareket ettik. Yol o kadar bozuk o kadar berbattı ki başımız gözümüz toz toprak olmuştu. Otobüsün içi toz dumandan görünmüyordu. Zaman zaman öyle korkunç dik uçurumlardan geçiyorduk ki yanıımızdaki oturan Amerikalı çift belkide buralara gelmekten çok korkmuşlardı. Bazen otobüsten aşağı ini-

yor harfiyat yapan Çinlilere yardım ediyor yollardaki koskoca kayaları uçurumlardan aşağı yuvarlıyorduk. Taşgurgana geldiğimizde o kadar çok yorulmuştuk hemen otele kendimizi attık.

Taşgurgan genellikle Taciklerin bir kenti idi. Halkın büyük bir çoğunluğunu Tacikler oluşturuyordu. Çok soğuk insanlardı belki de sistemin getirdiğinden böyle olmak zorunda idiler. Hava basıncı o kadar düşüktü. Kaynamakta olan suyun içine elimizi soktuğumuzda elimizi su yakmıyordu. Yemekler özel basıncılı kaplar içerisinde pişiriliyordu.

Taşgurgandan sabah erken saatlerde ayrıldık. Otobüsümüz yapılmakta olan yollardan, bayırlardan, korkunç uçurumların eşliğinden geçerken neredeyse ağızımız yüreğimize geliyordu. Nihayet Kızılsu Kırgız özerk ilçesi Aktuğa geldik.

Aktuğ şirin bir yer. Her taraf yemyeşil. Atlar, koyunlar, sığırlar yayılırken kotazları da görmek mümkün. Kotazlar bir çeşit sığır cinsi yaratıklar. Uzun tüyleri, yay biçimi boynuzları iri tüylü kuyrukları en belirgin özellikleri. Yol boyunca öbek öbek kurulmuş Kırgız çadırlarını görüyoruz. Yöre halkının "Kiğiz üy" dediği bu çadırlar (Keçe ev) gerçek göçebe Türk Mimarisinin son kalıntıları. Bu evler her türlü hava şartları altında kullanılmaktadır. Kırgız Türkleri'nin en belirgin yanı keçeden yapılan beyaz, kenarlarının kıvrık yerleri siyah bir çeşit kalpak giyiyorlar. Bu kalpaklardan onları uzaktan tanımak gayet kolay.

Kırgız özerk bölgesinden ayrıldıktan sonra yolculuk yine başlıyor. Korkunç uçurumları ve bütün vahşetiyle akan nehirleri ile Karakurum dağlarını geçtikten sonra düz bir ovaya iniyoruz. Yolun iki tarafını kavaklar selvi ağaçları Kaşgara girişimizi bizlere müjdeliyordu. Saat 21'e doğru Kaşgara girdik. Her taraf insanı rahatsız edici bir sessizliğe bürünmüştü. Sanki kaderine terk edilmiş bir şehri andırıyordu. Şoförümüz bizi Kaşgar Seymen oteline bırakarak yoluna devam etti.

Otel resepsiyonda çalışanların çoğu Çinli kızlardı. Aralarında bir kaç Uygur'a da rastlamak mümkün. Çok ilginç sanki arkalarındaki bir güç onları tebesüm nazik olmaya zorluyordu. Otele yerleşip yedi sekiz günün yorgunluğunu toz toprağını atarak. Dışarı çıktım. Otel lobisinde bir kaç Çinli kız oturmuş dertleşiyor şakalaşıyordu. Bir çay söyledim. Çayımı yudumlarken kızlar yarım yumalak İngilizceleriyle havadan sudan şeyler soruyorlar bende cevaplamaya çalışıyordum. Öğrenci olduklarını İngilizcelerini iletirmek için yaz tatilinde otellerde çalıştıklarını belirttiler. Babalarının işlerini sorunca üst seviyede memur olduklarını öğrendim. Evet bazılarına göre bu küçük bir olay farz edilebilir ama şu gerçekki böyle önemli yerlerde (!) çalışanların bile toleransla kişi aldıkları hemen kendisini gösteriyordu.

Gece geç saatlerine kadar epey oturduk. Son-

ra odama çekilerek biraz kestirdim.

Ertesi gün sabah erkenden kalkarak büyük bir sabırsızlıkla şehir merkezini görmek için cam atıyordum. Otelimizin dışında basit adı ağaçlardan alalade yapılmış bir araba, atı da oldukça zayıflamış bakimsiz olduğu her halinden belli idi. Gerek Arabistan'daki gerek Türkiye'deki anlatılan Türkistana uzaktan yakından benzemiyordu. Aşağı yukarı kırk yılı aşan işgaliyet Türkistan'dan çok şeyleri beraberinde alıp götürmüştü. Sistemin getirdiği yenilikler (!) arabayla Eidgah camiisine gidiyoruz. Şehir merkezine doğru arabamız hareket ederken yollarda bisikletle insanlar ve fi tarihinden kalmış tek tük kamyon... Eidgah Mescidine yaklaştığımızda mescid büyük bir heybetiyle Mao Zetung'un putu karşısında kendini gösteriyordu. Camiinin etrafında genellikle yaşlı insanlar oturmuşlar sohbet ediyorlar geri kalan vakitlerini geçiriyorlardı. İnsanların yüzleri solmuş sanki gülmesini unutmuşlardı. Arasıra bizlere şöyle bir baştan aşağıya bakıyorlar geçip gidiyorlardı. Pazar meydanında gezinirken bir kaç kişiyle konuşma imkanı buluyoruz. Konuşurlarken, sistemin getirdiği zulm ve işkenceyi korkarak anlatıyorlardı.

Sistemin getirdiği göya ticaret hürriyeti (!) biraz olsun halkın bir kısmını ferahlandırmıştı. Ama gerek kasıtlı gerek kasıtsız alınmıyan bir takım tetbirler sayesinde ticaretçilerin içindeki bir takım kötü niyetli kişiler canavarlaşarak para hırsına kapılarak kendi milletine zulm ve işkenceyi ekonomik taraftan yapıyordu. Yine felaketin en büyüğü gariplere masumlara doğrulara oluyordu.

Sağlık ekiplerin başı boş bıraktığı pazar meydanları temizlikten yoksun her türlü hilekarlığı, sahtekarlığı çekinmeden yapan lokantacılar seyyar satıcılar

rına bırakmıştı. Gemisini kurtaran kaptan hesabı halk çekinmeden birbirini siyasi, iktisadi, ekonomik yünden ezmeye başlamıştı. Rüşvetin, Karaborsanın, sahtekarlığın, hilekarlığının, yalancılığın cirit attığı bu zeminde sistemin getirdiği yeniliklerle (!) masum halkı nasıl sömürdüğü açık ve seçik biçimde ortada görmek mümkün. Çeşitli sınıflardaki halkın bir takım acı misallerini yazmadan geçmek doğru olmaz derim.

Sistemin kurduğu bir mağazada çalışan bir genç şunu anlatıyordu. "İlk - Orta - Lise tahsilimi başarılı bir öğrenci olarak bitirdim. Fakat üniversiteye girmeye hak kazanamadım. Büyük bir boşluk içerisinde dolaşırken bir yolunu bularak, Çinli idarecilerle yüklüce rüşvet vererek devletin bir mağazasına girdim. 100 yuan karşılığı çalışmaktayım. Bu para senin normal şartlarda ailene yetiyor mu? diye sordüğümüzde yetmiyor cevabını aldım. Peki ne yapıyorsun deyince dışardan mağazaya mal getirerek satıyor kârı bana kalıyor, bir kısmını da Çinli müdürümüze veriyoruz böylece onunda ağzını kapatıyoruz geçinip gidiyoruz" diyordu.

Öğleye doğru Kaşgar şehri halk bahçesine gitmeye karar verdim. Bahçe oldukça güzel tanzim edilmişti. Düzenli şekilde ekilmiş ağaçlar çiçekler, güller gerçekten görülmeye değer. Fakat bu güzelim yerleri sistemin modelindeki gagesiz gençlerle dobdolu. Kuytu yerlerde esrar içen, guruplar halinde içki alemleri yapanları görmek mümkün maalesef başıboş serseri takımından böyle yerlerde aileleri görmek mümkün değil. Güçlü ve dinamik gençler bütün güçlerini yavaş yavaş bu yerlerde bitiriyor tükenmeye yüz tutuyor. Toplumdaki bu problemler insanları, gençleri evlerindeki anne baba - abi abla kardeş - arasında büyük problemler doğurmakta birbirlerine duyduğu say-

"Uyu yavrum, uyanacak günler var.."

gı ve sevgi bağları kopmaktadır. Ve onlara zulm etmektedir. Diğer taraftan Çin Medeni Kanunları çok katı olmasına rağmen Türkistan'da bu kanunlar değişik bir çehreye bürünüp bu tip gençlerin menfaatinin yanında olmakta. Gayet zor ekonomik şartlar altında çocuklarına bakamayan anne ve baba çocuklarını çok küçük yaşlarda evlendirmektedir. Çocuk denince yaştaki bu gençler evlilik müessesesinin şuurundan çok uzak oluşları boşanmalara, ayrılmalara sebep olmaktadır. Sonuçta ayrılan bu gençlerin yakınları birbirlerine düşman gözüyle bakarak birlik ve beraberliği parçalamaktadır. Bu korkunç akibetlerin sonucunda olan, ayrılan çiftlerin çocuklarına olmaktadır. Terkedilmiş yüzlerce çocuk korunmadan uzak, sokaklarda dolaşmakta dilenerek hayatlarını idame ettirmektedir.

Sistemin getirdiği her türlü zorluklara karşı, sistemin içinde direnme savaşı veren toplumu da unutmamak gerekir.

Özellikle Cuma namazı için kilometrelerce uzaktan eşek arabalarıyla at arabalarıyla gelen insanlar Eidgah Camisi'nde toplanıyor. Binlerce insan Allah'ın huzurunda alinleri secde ediyordu. Gerçekten camilerdeki o samimi hava insana çok büyük mutluluk ve cesaret veriyordu. Yaklaşık on gün süren Kaşgar gezimde o kadar çok olaylara şahit olduk. Bütün ortak acizlenmeler inlemeler sistemin yaptığı zulm ve haksızlıklar idi.

Doğu Türkistan'ın Hoten vilayetine gitme hazırlıklarını tamamladıktan sonra Hotene giriş için Kaşgar Emniyet Müdürlüğü'nden Hotene giriş ziyaretçi kartı aldım.

Otobüs garajına gelip büyük bir kargaşa ile otobüse bindik. İki kişilik yerlere üç kişi oturarak yaklaşık oniki saatlik bir yolculuktan sonra akşama doğru Hotene geldim. Hoten şehri Kaşgara nazaran daha bakımsız daha ilkel görünüşlü idi. Bendeki ilk intiba sanki Anadolu'daki bir köye gelmiş intibasını vermişti. Toprak kerpiç üzüm bahçeli evlerin Kaşgar şehrinde olduğu gibi koskoca şehir insanı ürperten koyu bir sessizlik içerisindeydi. Bir kaç eşek arabası, bisikletli halk ve yeni yaygınlaşan motosikletli gençler...

Uzun yıllar sonra babamın doğduğu, yaşadığı toprakları görmek anlatılanları yaşar gibi olmak insana gerçekten sonsuz bir mutluluk veriyordu. Benim böyle ansızın Doğu Türkistana ziyaretim, bilhassa akrabalarım üzerinde çok büyük şoklar yapmış oturup hep beraber ağlaştığımız onların kederlerini paylaşmış oldum. Bir anda o kadar çok arkadaşım oldu ki bir an bile kendimi yabancı bir devlette hissetmedim. Yollardaki dükkanlar da halkın Türkiye'den satın aldıkları kasetler çalıyor İbrahim Tatlısesler, Barış Mançoları onbinlerce kilometreden dinlemek gerçekten insana gurur verici bir şey olsa gerek... Bütün bunlar güzel şeyler yalnız zaman zaman sistemin getirdiği masum yüzlü canavarlar acımasızca

Komünizmin, "Refaha kavuşturdum..." dediği nesiller...

can alıyor insanları büyük ümitsizliklere sürüklüyordu. Kaşgar şehrin de olduğu gibi kontrolden uzak pazar yerleri her türlü temizlikten yoksun malları çekimeden doldurmuştu. Halkın büyük bir çoğunluğunun cahil bırakılması ve bu gibi hassas yerlerin başı boş bırakılması neticesinde şehirde korkunç bir şekilde salgın sarılık hastalığı yayılmaya başlamış çok genç bu hastalığa yakalanarak hastaneleri doldurmuş veya hastalığın pençesinden kurtulamayarak ölmüştü.

Bazı sokak içlerinde her türlü zorluklar içerisinde büyük fedakarlıklarla çocuklarına dini bilgiler öğretebilmek için gayri resmi okullara rastlamak mümkün. Buna benzer bir kaç okulu gezdim. Gerçekten içler acısı manzaralarla karşılaştım. Sınıf denilen yerlerde öğrenciler kuru yerlere oturmuş önlerinde kasa yerine küçük küçük kütükler vardı. Öğrenciler okudukları Kurânı-Kerimleri bunlar üzerine koyup okuyorlardı. Bütün bunlar ellerinde olan imkanlar dahilinde küçümsenemeyecek hadiselerdi. Ya devletin Resmi okulları...

Devletin resmi okulları daha henüz açılmıştı. Hotten ikinci lisesine bir ziyaretim esnasında müdür beyle uzun bir sohbetimiz oldu. Sohbetimiz esnasında, bir çok eğitimle ilgili konulara değindik. Müdür beyin savunduğu konuların bir çok yerinde gayri ciddi oluşunu farkettim. Okul gerçekten çok berbat bir haldeydi. Sıvaları dökülmüş pencere camları kırılmış. Öğretmenlerin hatta müdür beyin üst başı gerçekten içler acısı, çocuklarımızı eğittiğimiz onlara yön verdiğimiz yerlerin bu şekilde virane oluşu insanın yüreklerini ağrıtmaması elde değil.

Bir saatlik Uygur Edebiyatı için müdürden gerekli izni aldıktan sonra derse girdim. Sınıf yine aynı şekilde sıvaları dökülmüş boyasız, tahtanın boyaları iyice kaybolmuş yazılan yazılar, çok zor arkadan görülüyordu. Öğrencilerin üst başları kir bazılarının ayaklarında ayakkabı dahi yoktu. Sıralar alalade ağaçlardan çakılmış üstlerinde yazı yazmak hemen hemen imkansızdı. Bu şartlar altında eğitim gören küçük yavrulara acaba hiçte olmasa baştaki öğretmeni biraz olsun temizlikten öğretemez miydi. Hayır çünkü baştaki öğretmen de mevcut Emperyalist güçlerin yönlendirdiği robottan başkası değildi. Öğretmen Uygur edebiyatından kısaca anlattıktan sonra Kızıl Ordudan, sosyalizmden bahsetmeye başlamıştı. Ağzından salyalar akan korkunç Emperyalist Çin canavarını, yaptığı edebiyatla körpecik dimağlarda masum bir melek haline döndürüvermişti. Hayretler içerisinde kalmıştım. Nasıl olurda aldığı birkaç yuanla kendi öz çocuklarını. Öz milletini zehirler diye... Bütün bu hadiseler, yaşanan olaylardan şunu çıkarmak lazım; sistemin ağına düşenlerin her bir ferdi acımasız ruhsuz merhametsiz masum melek maskesi altında canavarlaşıyorlardı.

Ders bittikten sonra öğretmenle dersin kritiğini yaparken öğretmen ne yapayım elimize planı hazır-

lıyorlar bizde o plan dahilinde öğretiyoruz cevabını vermişti.

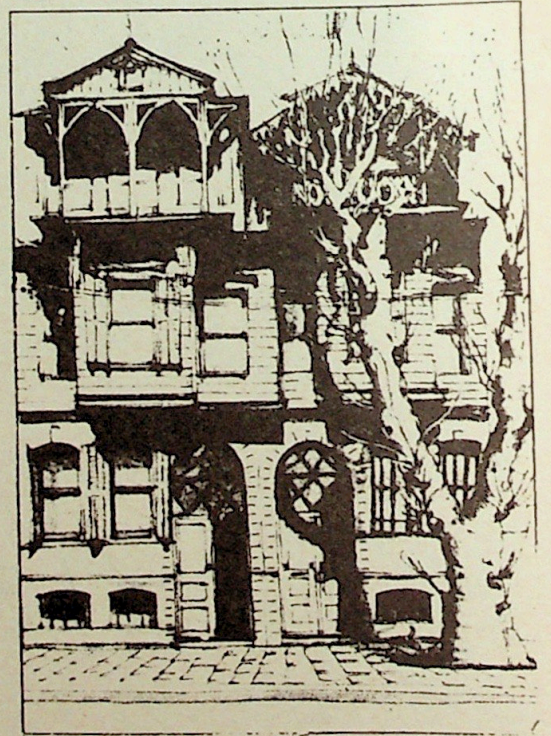
Sonuçta yaşadığım şahit olduğum bütün hadiselerden şu sonuca varmak mümkün Sosyalizm yanlısı emperyalistlere sosyalist ülkeleri gezip görüp yaşadıkları ülkelerdeki gerçek Hürriyetin ve demokrasinin değerini öğrensinler anlasınlar derim.

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI TARİHİ BİR BİNAYA KAVUŞTU

Doğu Türkistan Vakfı yöneticileri, üç yıl uğraştıktan sonra, nihayet tarihi bir binaya kavuştular.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Şehzâde Başı'ndaki Damat İbrahim Paşa Medresesini Doğu Türkistan Vakfı'na tahsis etti.

Adı geçen tarihî binanın restore çalışmalarına yakında başlanacak ve restorasyon işleri bitince, Doğu Türkistan Vakfı, faaliyetlerine burada devam edecektir.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ FİYAT LİSTESİ

- Türkiye İçin Beher Sayısı 6.000 TL.
- Yıllık Abone Bedeli 20.000 TL.

YURT DIŞI FİYATLARI:

— Beher Sayısı

5 Amerikan Doları
20 Suudî Arabistan Riyali
15 Batı Alman Markı
300 Belçika Frankı
50 Fransız Frankı

YURT DIŞI YILLIK ABONE BEDELLERİ:

— Yıllık Abone (4 sayı)

20
80
60
1200
200

قائمة الاسعار لمجلة صوت تركستان الشرقية

داخل تركيا:

— ثمن النسخة الواحدة ۲۰۰۰ ليرة تركية - قيمة الاشتراك السنوي لارفر ۲۰۰۰ ليرة تركية

في الخارج:

۲۰ دولار امريكي	ثمن النسخة الواحدة	بدل اشتراك سنوي
۸۰ ريال سعودي	۵ دولار امريكي	
۶۰ مارك الماني غربي	۲۰ ريال سعودي	
۱۲۰۰ فرنك بلجيكي	۱۵ مارك الماني	
۲۰۰ فرنك فرنسي	۳۰۰ فرنك بلجيكي	
	۵۰ فرنك فرانسى	

**Subscription terms of
VOICE OF EASTERN TURKISTAN
for countries other than Turkey:**

Single issues:

5 U. S. Dollars
20 Saudi Arabian Riyals
15 West German Marks
300 Belgian Francs
50 French Franks

Yearly Subscription Rates:

(Comprising 4 issues)

20
80
60
1200
200

Banka Hesap No: 240022 Yusufpaşa Şubesi AKBANK/İST.

**WE APPEAL FOR CONTINUES SUPPORT OF
THE NATIONS AND ORGANIZATIONS
UPHOLDING HUMAN RIGHTS**

Prof. Dr. Mehmet SARAY
President of the Cultural
and solidarity Society of
the Balkan Turks

The "Bulgarian Atrocities" exercised over the Turkish minority in Bulgaria continue with ever increasing intensity in complete disregard to the condemnations and protests of the defenders of human rights. The Jivkov regime, in order to realise its ambition of creating a "single-nation Bulgarian State", does not hesitate mercilessly applying every kind of inhuman methods of repression and intimidation, unmatched in history, in defiance of international reaction. Actually, the process of assimilating ethnic minorities was intensified in 1984 in the case of the ethnic Turks in Bulgaria, by inclusion of religious and cultural repression involving deployment of armed militia in the process. Thus certain distance was covered in the direction of the regime's ultimate goal.

The Turkish minority in Bulgaria, who have had nothing to be blamed for but being Turks and being the believers in Allah (i.e. Muslim), are forced to adopt Slavic-Christian names, are deprived of the liberty to speak, read and write in Turkish language (i.e. their mother tongue); and are not allowed to discharge their religious obligations and to maintain their own customs and traditions, including performance of burial of their dead. Their mosques and grave yards, which are objects of history as symbols of their identity, are either destroyed or put to use for purposes other than they are meant for. Members of the Turkish minority community in Bulgaria are deprived of basic human rights, are imprisoned at random on trifle charges, are tortured, and exiled, and in numerous cases are subjected to capital punishment.

The Government of Bulgaria, having noticed that they could not destroy the identity and conscience of the Turkish minority by coercion, have stepped up economic pressure and ideological bombardment, including distorting of history and tempering with the results of scientific studies, in search for a short-cut in pursuit of their aim.

While the Bulgarian regime is avowedly supposed to be based on the principle of social equality, the leadership have acted otherwise in contradic-

tion of Articles 35 and 45 of their own constitution.

Paragraph 7 of Article 45 of the Bulgarian Constitution reads: "Citizens of non - Bulgarian extraction, in addition to the compulsory study of the Bulgarian Language, are entitled to study also their own language". In practice however, while the part of the paragraph relevant to compulsory study of the Bulgarian language is being strictly observed, the second part relevant to study of the minority languages is treated as being null and void.

Besides, Bulgaria stands committed to respect the rights of the Turkish minority under The Neully Sur Seine Treaty of 1919 as well as the Turco-Bulgarian Treaty of 1925. The Article 54 of the former treaty stipulates that "The Bulgarian citizens, who belong to ethnic, cultural and religious minority groups, shall enjoy similar rights as the rest of the citizens do. They are free in using their own language and in abiding by their religion".

In practice, however, the Bulgarian authorities, presenting a flagrant example of irresponsibility, have been disregarding the terms of the treaties of which Bulgaria is a signatory, and have been maintaining their ill-advised practice, and are seeking new methods to dissolve the minority community, soothing the reaction of international public opinion.

Whatever methods the Bulgarian authorities may resort to, they shall not be able to destroy the consciousness of the Turkish minority about being Turk, shall not be able to mislead the defenders of human rights, and hence are bound to fail to reach their goal.

We urge you, who believe in international brotherhood, who believe that problems could be settled through mutual understanding and accomodation, who respect human rights and liberties, to keep up supporting the cause of the downtrodden Turkish minority in Bulgaria.

As you know that the Muslim Turks of Bulgaria

finally began to protest the pressure of Bulgar authorities last month. They, for the first-time, started hunger-strikes and held meeting at their respected villages and towns in order to draw the attention of civilized world, on their human rights. However, their peaceful actions were punished severely by the Bulgar police and army units. The Turks were beaten and tortured, some of them were killed in cold blood. Hundreds of them imprisoned and exiled. Yet, the Bulgar authorities have not been satisfied with their blow upon the Turks. Now, they began to deport

Muslim Turks to Turkey in thousands without mercy. Turkish people are not allowed to take their property and money. The Bulgar authorities kept hostages from every deported family in order to keep pressure on them even in Turkey.

We beg you that your organizations must strongly and urgently denounce the violent repression and deportation of the Turkish minority in Bulgaria. Please exert every effort in your capacity to stop these inhuman actions.

Uygurs Demand Basic Rights

On 14-16 June 1988, hundreds of Uygur students staged demonstrations in Urumqi, the capital of Xinjiang Uygur Autonomous Region, to protest in general against the Chinese coercive family planning campaign among the Turkic peoples (Uygur, Kazak, Kirgiz, etc.)

Introducing the new regulations, Tomur Dawament, chairman of the Xinjiang Uygur Autonomous Region, said the unplanned growth among Xinjiang's ethnic minorities has not only laid a heavy financial burden on each family, but has also brought about social difficulties in education, medical treatment, transportation, goods supply and employment.

Tomur Dewament is considered to be a Chinese puppet. He does everything the Chinese telhim to do. Otherwise he would have told the Chinese that it is not the unplanned growth among the minorities which has laid a heavy financial burden on each family, but the growth of the Chinese population in this country which has brought disaster, unemployment and even hunger to the Turkic peoples.

At present almost 750 thousand Chinese settle in Xinjiang every year. Ninety per cent of the jobs in Xinjiang are taken by the Chinese. The Turkic peoples still represent 60 per cent of the total population of Xinjiang, but they make up 52 per cent of the primary school population, 32.5 per cent at the secondary level and 53 percent at higher educational institutions. Despite Xinjiang's immense natural resources, the Turkic peoples live at a subsistence level. The Chinese are transporting to China all the products of Xinjiang. The economic reforms allowing the Turkich peoples to trade on the free market are aimed not at providing jobs for them, but at eliminating them from the job market. An epidemic of he-

patitis, caused by poor sanitation, killed hundreds of people in Xinjiang last year.

The main objective of the Chinese seems to be to assimilate the Turkic peoples of Xinjiang by prohibiting their population growth. Thus, thousands of Uygur students in December 1985 staged street demonstrations in the cities of Urumqi, Peking and Shanghai, demanding:

- Political self-rule.
- Economic self-determination.
- Democratic elections of Turkic peoples to replace Chinese officials assigned by Peking (Beijing.)
- Increased support for Turkic people's education at home and abroad.
- An end to the practice of sending convicted Chinese criminals to Xinjiang.
- An end to nuclear testing in Xinjiang.
- And, finally, an end to coercive family planning among the non Chinese peoples in Xinjiang.

Unfortunately, we do not have a leader like the Dalai Lama, nor do we have an influential community such as the Tibetan people, which could represent Turkich peoples' interests abroad. Because of the Dalai Lama, his influential agencies and the foreign pressure they generate, the Chinese are making concessions in Tibet. Without such resources, we stand helpless in the face of the inhuman Chinese treatment in Xinjiang.

Thus, we Uygur students abroad implore you, the people, press and the leaders of the free world, to support the just demands of our brothers at home and save us from disappearing from the stage of history in the coming decades.

—The Uygur Students Abroad

The Historical Development of Uygur Literature

Background Information Regarding the Uygurs

Doç. Sultan Mahmut Kaşgarlı
Lecturer
Faculty of Letters
The University of İstanbul

This transmission is presented in Central Asia reasearch which is Arrangemented wis consin University in May 1988.

The Uygurs are one of the oldest Turkic peoples (boy) and have a very rich culture and literature. Uygur Turkish took form within the Hakaniye sub-dialect (şive) and possesses a developed literary language.

The motherland of the Uygurs is Eastern Turkistan located in Central Asia and today under therule of the People's Republic of China.

Eastern Turkistan compries 1,800,000 square kilometers of Greater Turkistan which spreads over a wide area of six million square kilometers exactly in the middle of the Asian continent. With respect to its geographical situation it recalls a fortress surrounded by high mountains which do not permit easy passage. Its natural borders begin in the north with the southern flank of the Sayan Mountains, and continuing in the same direction pass over the Altai Mountains and descent to the Tanrı (Tian Shan) Mountains. On the North-East it extends over Çungarya (Junggaria/Dzungaria) as far as the borders of Kumul province. On its south is the river basin. On the South-West are the Pamir and Karakurum (Karakoram) Mountains, while to the South-East extend the Kunlun Mountains. Again on the South, it is bounded by Pakistan, India and Tibet. On the West its neighbors are Afganistan and Western Turkistan which is tied to the Soviet Union. On its North-East is the Mongolian People's Republic and on its East are Gansu and Çinhey (Qinghai) provinces of the People's Republic of China.

Of the Turkic peoples (boy) living in Eastern Turkistan which include Uygurs, Kazakhs, Kirgiz, Uzbeks and Tatars, the Uygurs constitute the majority. The Uygur population according to the 1982 statistics of the People's Republic of China is 6,300,000. However, in foreign sources the Uygur population is estimated to be in the vicinity of 18 to 20 million After Eastern Turkistan the most populous Uygur group is settled in Western Turkistan, in the Republic of Kazakhstan, Kirgizistan, Uzbekistan and Türkmenistan which are tied to the Soviet Union. Their number According to the reduced figures announced by the Soviet Union in 1979 is 211,000.¹ And if tothis is

added the 300,000 people who fled after the 1960 s from Eastern Turkistan to Western Turkistan the majority of whom were Uygurs, then at the very le-ast there are 500,000 Uygur Turks living in Western Turkistan.² In addition there are more than one hundred thousand Uygur Turks living in countries such as Saudi Arabia, Turkey, Pakistan, Afganistan, Australia, and the Mongolian People's Republic. With the exception of the Sarı Uygurs who live in the Gansu province of the People's Republic of China, the Uygurs all belong to the Sunni branch of Islam.

The Historical Development of Uygur Literature The Manichaeian, Buddhist and Islamic Period Uygur Classical Literature

For thousands of years throughout their history, the Uygur Turks have produced literary and artistic works of great value as an expression of their own efforts, intelligence, sentiments and world view. Uygur literature falls into two categories, written and oral. Uygur oral literature is comprised of lyric poetry, epics, legenas, stories, tales, anecdotes, plays, proverps and other such genres which reilect the religious beliefs, world views and aesthetic tastes of the people. These works also reflect the historical development of the Uygur Turks, their social and economic life, their common practices and customs, their goals and desires. Thus, they are of great value for historical and ethnographic research work dealing with the Uygur Turks. This oral literature, is also a very important source of cultural material for Uygur writers and poets. Some of the products of this oral literature known not just among the Uygur Turks but throughout the entire Turkish world are tales and epics such as "Garip and Senem", "Tahir and Zühre", "Yusuf and Züleyha", "Seyyit Noçi" and "Abdurrahman Hocam".

Among the most frequently told folk stories are "Ağaç At", "Dut Gölgesinde", "Uçan Halı" and "Temir Batur". The best known of the folk anecdotes are those of Nasreddin Efendi (Hoca). In addition the anecdotes of Molla Zeyidi, Salih Çokkan and Hüsa-

meddin are well known among the people. One of the most famous of the Uygur narrations, the Oğuzname, is an historical epic that is still loved and recited. This epic reflects the lives of the Uygurs, their values and customs, their ethnic circumstances and related historical events prior to their acceptance of the Islamic faith. It is a work of importance for research on Uygur history, language and literature.

Uygur oral and written literature falls into two main periods; pre-Islamic and that subsequent to the acceptance of the Islamic religion. The pre-Islamic oral and written literature of the Uygurs was produced in the time of the Idikut Uygur state which lasted from the 8th to the 14th century. The first examples of the written literature in Central Asia are the Orkhon Inscriptions. The oldest of these literary works, however, are those produced in the sphere of Manichean culture, because, as is known, the Uygurs accepted Manicheism while in Mongolia long before coming to settle at the side of their brothers in Eastern Türkistan. The third ruler of the Uygur state in Mongolia, Bözukağan, (744-840) accepted the religion of Mani in the year 762, and it was not long before Manicheism had spread among the Uygurs. For this reason a portion of the manuscripts remaining from the Manichean Uygurs and found in Eastern Türkistan are works which were written in Mongolia and later brought to Eastern Türkistan with the migration.³

Of the eight poems of the Manichean Uygur period which have been found thus far three are hymns, two are poems of praise, one is a description of death, one a description of hell and one is a poem of love or affection. Of the Uygur poets of this period the only one known to us is Aprin Çor Tigin. Two of his poems have survived, one of praise and one of love. Aprin Çor Tigin's love poem is considered the first and oldest example of Turkish lyric poetry.⁴

The number of works produced in the Buddhist Uygur cultural environment in Eastern Türkistan (based on the number of texts that have come to light thus far) is far greater than that of the Manichean literary works. The total number of lines in the 25 verse works collected by Reşit Rahmeti Arat is 1400. If to this are added the 15 verse works published by various researchers after Reşit Rahmeti Arat and the 6% pieces published by Zieme, it becomes clear that the number of works belonging to oral and written Uygur literature of this period is quite substantial. The Buddhist Uygur poets that we know of are the following: Ki-Ki Şişi, Piratya-şiri (Sans. Prajnasrı), Çinaşiri (Şans. Jinagri), Çisuin Tutung, Şingko Selitutung, An-tsang (H(a)nling Keyşi and Çuçu Şiangsun Şila.⁵

The important literary prose works written or translated in the Manichean and Buddhist Uygur cul-

tural environment during the time of the Kuçu Uygur state are as follows:

Çaştane İlig Beg

This is one of the famous works of literature from the period of the Turfan Uygur state written in the ancient Uygur script. This work, a legend (**kıssa**), is part of the Uygur Turks' aesthetic heritage praising valor and heroism. A copy dating from the period of the Turgun Kuçu Uygur state was discovered by a German archaeological team in Turfan in 1913-1914. It remains preserved in the Berlin Museum.

Altun Yaruk

"Altun Yaruk" is a shortened form of the work's ancient Uygur name, "Altun Onglug Yaruk Yaltırıklıg Kutta Kötürülmüş Nom İligi Atlık Nom Bitig" (Altın Renkli Işıklı-pırılıtlı, Hepsinden Büyük Nom Padişahı Adındaki Nom Kitap). "Altun Yaruk" is a work of great volume written about the Buddhist religion. The Altun Yaruk epic was translated from Chinese into Uygur Turkish by the poet and translator, Sungka Seli. The work contains stories and tales explaining the tenets of the Buddhist religion. "Altun Yaruk" has a place in ancient Uygur poetry because of the fact that Songko Seli Tutung, in translating the poem of friendship and mourning recited by Mahasatvi Tegin's father and mother, rather than following the seven characters or words per line of the Chinese text, transformed it into the traditional **koşuk** form of Uygur poetry.

Maytirsimt

Martirsimt found the ancient Uygur copy in May of 1956 in the Uygur Çoban Dağlı region which is in Kumul. This work is still in the local museum of the Uygur ottonom region. The work consists of 292 sheets, each sheet being 47.5x21.7 cm. in size with 587 couplets. There are 30-31 columns of characters on each page. The Kumul copy of the work is more complete than the copies found by the German archaeological team at the beginning of the 20th century in Turgan, Mortuk and Singgim. However, it is not as complete as the Karaşehir copy in the ancient Uygur script, which has 27 acts of the drama, whereas in the Kumul copy the 26-27th acts are missing.

İki Teginin Hikayesi

An excellent copy in the Uygur script of "The Story of Two Princes" was found by Pipillot in the years 1907-1909 in the Dasata bin evleri. This work is now preserved in the Persian national library of France. It is not clear from what language or by whom this story was translated. The work relates the interactions between the sons of Mahak, the ruler of the Barans city-state. The older son, Argu Oğlı Tegin, is pure of heart intelligent and brave; the younger son, Ayıg Oğlı Tegin, is an unsavory conspirator.

As indicated above, all of these works were obtained from excavations carried out in the cultural centers of the İdikut Uygur State, in cities such as Turfan, and date basically from the period when the Kuçu Uygur aynasty ruled. Today most of these works are to be found in the museums and librarys of countries such as the People's Republic of China, Germany and the Soviet Union.

The number of works written in the ancient Uygur script exceeds 800. Recently, a 700-item catalogue of the works which are in Germany was published. Some of the most important of these are as follows: **Oğuzname**, **Altun Yaruk**, **Çaştane İlig Beg**, **İki Tegin Hikayesi** (a drama of 27 acts), **Maytirsimt** (a drama relating the history of the student of Sakyamuni), **Nanda Armana Taka** (an heroic epic), **Tavşan Hakkında Bulmaca**, **Şehzade Kalvamkara ve Papamkara Hakkında Rivayet**, **Agamas**, **Büyük Maymun Patmaralı**, **Sekiz Yükmeç**, **Ressam ile Marangozun Hikayesi**, **Ara Havarka**, **Bahtiyar Şehzadenin Hikayesi**, **Turgun Tekstler**, **Danti Bala**, **Abidarma Koşa Vardı**, **Şatır**. These poems, epics, drama, legends and stories are all works which are basically representative of their Manichaeian and Buddhist cultural environments.⁶

The traveller Vang Yendi, who came as ambassador to the Turfan Kucu Uygur state from the Sung Dynasty in the years 981-988, gives the following account of the live and culture of the Kucu Uygurs in his work, **Journey to Turfan**: "The capitol, Kucu (kara koca) is a place with little rain and hot weather. Its houses are plastered with white earth. The Uygurs are a society very much interested in music. Their musicians use instruments such as the **berbap (fıpa)**, and **konghu** (a **saz** of 25 strings); they even take their instruments with them when they set out on journeys. In addition, the Uygurs have a tremendous interest in poetry."⁷

Uygur Classical Literature in The Islamic Period

The Uygurs in the south of Eastern Turkestan accepted the Islamic faith at the begining of the 10th century with the initiative of Satuk Buğra Han. Thus, in the Karakhanid state that the Uygurs established, Uygur Islamic literature began to be produced. The masterpieces of written literature of the Islamic period were composed in these years.

Divan-Lügati't-Türk and **Kutadgu Bilig** are two great classical works of special value written in the 11th century subsequent to the spread of the Islamic religion in Eastern Turkestan. **Divan-Lugati't-Türk** was written between the years 1072 and 1074 by the famous scholar and linguist, Kaşkarlı Mahmut, while **Kutadgu Bilig** was written between 1069-1070 by the great scholar, famous thinker and poet, Yu-

suf Has Hacib. These two works stand as dazzling monuments in the history of Uygur classical literature and have influenced not only the development of Uygur literature but also that of the entire Turkish world.

A valuable work inspired by **Kutadgu Bilig** is **Atabetü'l-Hakayık (Hakikatlerin Hediyesi)** by Ahmet Yüneki who lived at the end of the 12th and beginning of the 13th century. It is a didactic epic (**destan**) dealing to a large extent with philosophical issues.

As the Islamic religion gained strength among the Uygurs throughout the 13th and 14th centuries, the influence of Arabic and Persian literature prompted great changes in the language, contents and style of Uygur written literature. Thus a new era in Uygur language and literature began.

The literary figures who laid the foundations for this new era were the poet Sekkaki who lived in the 14th century, the famous prose author, Nasreddin Rabguzi, and the great poet of the famous epic (**destan**), **Gül ve Nevruz**, Lütfi, who lived at the end of the 14th and the beginning of the 15th century.

The famous 15th century scholar, thinker and poet, Ali Şir Nevai, raised the literature of this period to its highest level with his works, **Hamse** and **Çar Divan**. The works of Nevai not only played a great role in the development of Uygur and Uzbek literature, but also performed a great service for the advancement of literature in the entire Turkish world. One of Nevai's greatest contributions to Turkish literature was his having opened a new period of writing works in the Turkish language in face of the steadily increasing influence on Turkish literature of Arabic and Persian literature and language.⁸

Another literary figure who lived in the 16th century is the poet Aman Nisa Han. Her works such as **Şu'urul-kulub (Kaplerin sohbeti)**, **Divan-ı Nefisi** and **Ahlak-ı cemiliye**, are important contributions to Uygur literature of this period.

During the 17th and 18th centuries Uygur literature entered a new period of productivity. During this period the field of Uygur literature reached brilliant, new heights as a multitude of Uygur writers and poets flourished. The literary heritage from this period include works such as the narrative poems **Muhabetname** and **Mihnetkam** by Mehmed Emin Hocam Kulu (who used the **mahlas** Hırkati and who died in 1724), Poet Molla Elem Şehyari's narrative poem, **Gül ve Bülbül** written in 1740 and consisting of 750 couplets, Muhammed Sıddık's (Zelili) collected poems, **Divan-ı Zelili**, the prose works of Ömer Baki entitled **Ferhad-Şirin**, and **Leyla ve Mecnun** and the profound and sensitive poetry of Gümnam.

In the 19th century, the poet Abdurrahim Nizari

(1770-1848), who remained faithful to the high traditions of the Uygur classical literary movement initiated by Nevai, produced a very sizeable work entitled **Muhabbet Destanları Divanı** which included seven long narrative poems. This work stands as an unparalleled contribution to the history of Uygur literature.

Another work representing the literature of this period is the narrative poem, **Divan-ı Garibi**, of duduş Ahun (Garibi) written in the year 1841. A didactic poem, it promotes integrity, fairness and goodness through the dialogue of members of various professions.

In the 19th century national uprising took place one after another in Eastern Turkestan against the tyranny of the Manchu rulers. A great many work were written reflecting these revolts. For example, Molla Şakir (1802-1890) wrote a narrative poem entitled **Zafername** which vividly reflect the national uprising taking place against the Manchu invasion and oppression in the Üç Turfan province of Eastern Turkestan. The **Zafername** of the poet Ahmet Ahun (Muganni) describes the struggles of the Uygur Turks against the invasion and cruelties of the Manchu in the provinces of Kuçar and Kaşgar. And the lyrical poetry and epic narratives such as **Nazigum**, and **Çanmoza Yusuf Han**, of the poet Molla Bilal (1823-1889), who actively participated in these national uprising from Gulca, are also among the important works of this period.

It should be added in closing that Uygur litera-

ture after the Hakaniye (Karakhanid) period continued under the name of Chagatay literature. Chagatay literature is the term generally used for Uygur written literature produced over the course of eight centuries from the 13th to the 20th. The term, Chagatay, comes from the name of Cenghis Khan's second son, Chagatay. As is well known, Cenghis Khan divided the Mongol Empire among his sons towards the end of his life. The regions of Harezm, Maveräünnehir, Yedisu (İli Vadisi), Belh, Bedeşan, and Kaşgar as well as the extensive lands called Cungiye were given over to the administration of Chagatay. It was on these lands that the Chagatay Khanate was subsequently established. Although after Chagatay's death in 1242 the Chagatay Khanate was divided into the two regions of Maveräünnehir and Moğolistan, it was reunited by Tuğlu Demir. In the year 1366 after the death of Tuğlu Demir the administration of the country came under the dominion of Aksak Timur. Later on, although rule passed into the hands of the Turkified grandchildren of Chagatay, the term, Chagatay, took on formality in order to recall the name of the state that the Mongol Khans had ruled. And after this, Turkish (Uygur) literary language and literature was called "Chagatay language and literature" because it was in such popular favor at the time of this state.⁹ Chagatay language and literature, then, is the literature which continued in Turkestan from the 13th to the 20th century. It is Uygur language and literature. By no means can the language and literature of this period be termed Mongolian.

Footnotes

In this article we have discussed only the modern Uygur literature of Eastern Türkistan. We have not discussed modern Uygur literature of Western Türkistan which is tied to the Soviet Union. Even though Uygur literature in the Soviet Union is part of the totality of Uyghur literature, I considered it convenient to treat it in a separate article.

- 1 Dünyada Türklük Araştırmaları ve Türkiye, "Marmara Univ. Edebiyat Fakültesi 1987 İstanbul, sayı 3, sayfa 27.
- 2 Prof. Dr.Yolus Tekin Kurat "20. Yüzyılda Doğu Türkistan," "Doğu Türkistan Sesi", Sayı: 16, Sayfa 80.
- 3 Prof. Dr. Talat Tekin, "İslamiyet Öncesi Türk Şiiri", "Türk Dili" Dergisi 1986 Yılı Ocak Sayısı, s.7
- 4 Prof. Dr. Talat Tekin, aynı eser, s. 8
- 5 "ETS XXI-XXII" ZIEME BSU s.10.
- 6 Muhammet Can, "Turfan Kuçu Uygur Edebiyatı'ndan termeler" Turfan Edebiyat Dergisi, 1986, sayı 2, sayfa 53-59.
- 7 Çin'deki Azınlık Milletler Edebiyatından Seçmeler, Şanghay 1981, Cild 1, Sayfa: 83-84
- 8 Rahmetullah, "Çağatay Edebiyatı hakkında bazı mülâhafazalar", Bulak, sayı II, Urumçi 1984, Türkistan Dergisi, İstanbul 1988, sayı 1, sayfa 16.
- 9 Mehemmet Zunun, "Hazır ki Zaman Uygur Demokratik Edebiyatını Başlangıcı" Urumçi Üniversitesi Dergisi, 1981, sayı 3, sayfa 90-91
- 10 Mehemmet Emin Kurbanı, "Vatanperver alim ve şair Abdulkadir Azizi", Kaşgar Edebiyatı, 1981, sayı 2, sayfa 42-43.

Origins of Modern Uighur Literature:

At the end of the 19th and the beginning of 20th centuries the rise of national independence movements and the struggle against imperialism, feudalism and oppression brought about wide-ranging changes in people's self-perception and gave birth to ideas of freedom, independence and democracy.

The Turkish war of independence under the leadership of Atatürk set an example for national independence movements elsewhere and particularly in Turkestan. Concepts of rebirth, reawakening and jeditism began to find ardent supporters in the region.

These developments were quite naturally reflected in literature too. Ideas of freedom, justice, democracy, progress and experimentation became the staple of poets and writers of the period. Thus, a new period began in Uighur literature; a new literature, new in form, language, imagery and style began to appear. This literature sought inspiration in classical and folk Uighur literary tradition, in the literary heritage of other Türkic peoples and even in the storehouse of ideas and idioms of other nations.

Some of the pioneers of this movement were educated abroad, mostly in Turkey and Egypt. They used jeditism as a device to free the nation from the oppression of Chinese governor-generals and their Uighur collaborators, the feudal landlords. As a result of their struggle, some reforms took place. First, madrasa education underwent a change, both in form and substance, Arabic and Persian were replaced by Uighur as the language of instruction. New subjects such as mathematics, physics, geography, history and grammar were introduced and new textbooks were prepared and used in schools. A new school was opened in Artush in 1914 by a committee headed by Ahmet Kemal who had been invited from Turkey.

New printing houses, three in Kashgar and one in Khulja were established between 1899-1920, and many books on different subjects were published. Kutluk Haji Shevki published a newspaper called Ang in Kashgar in 1918. The Chinese government stopped its publication for a while, but Shevki brought out another newspaper Yeni Hayat in 1933. Similarly, Ili Dihanliri appeared in Ili in 1972 and Sincan (Sirki Turkistan) in Urumchi in 1933.²

The Jeditist movement, which started under the active leadership of Abdulkadir Aziz, played an important role in the birth of these new educational and literary trend.

Abdulkadir Aziz was born in Artush in 1862. He was a true nationalist and reformer. He was the author of several books on different topics: Sarip Nahvi, Mopoloji ve Sintaksis, Umi-İ Tecvit, Umi-İ Hisap,

Adaid-i Zururiye, Yash Usmurlerge Neslihet, etc. In Adaid-i Zururiye, he posed the question "How can one obtain strength, fame and respect?" His own answer: "By knowledge, skill and unity."

Kutluk Haji Shevki, born in 1876 and killed by Governor General Sheng Shih-Tsai in 1937, was a poet, writer and journalist. He composed a poem, "Kashgar", to show the rich cultural heritage of the Uighurs and to awaken self-respect and national consciousness among his people:

Görmegil Keskerni kambu ceyda merdanilar yatur.
Hezreti SULTAN SUTUK-BOGRAYI kaanlar yatur
Helk Uçun Kurban bolup düşmen bilen Kilgan
Kores,
Ol şehidu Kehriman Alp arslanlar latur.

In another poem entitled "Mother Tongue", he expressed powerful feelings about his mother tongue and the importance of its preservation and enrichment.

Ana til bilgen kisining izzetin kilgum kilur,
Ana tilni agzidin altun birip algum kilur.

Another leader of modern Uighur literature was the patriot Memet Ali Tefix (b. 1901). On hearing the news of the murder of Abdulkadir Aziz by government forces, he wrote a defiant poem called "Okudi Ash-ti". Before the government could act on this, he crossed the border into Western Turkestan and eventually reached Istanbul. There he graduated from a teacher training college and became a teacher. When in 1923 the national independence struggle started in Turkestan, he returned to his homeland, and worked for the success of the movement. In his poem called "Kurtuluş Yolunda" he wrote:

Kurtuluş yolida sudek akti bizning kanimiz
Sen uçun ey Yurtimiz bolsun pida bu canimiz.

He was murdered by the Chinese Governor General, Sheng Shih-Tsai in 1937.

The national revolts of the 1920s and 30s were also reflected in literature of the period. Among the writers and poets who were prominent in this movement were Nemet Helpet, Merup Seidi, Helil Settari, Lozi Mehmet (of Turfan), and Nezer Hoca (of Ili). Abdul Halik Uygur had a special place in this group.

Ey fakir UYGUR oyan uykung yeter.
Sendemal yok, emdi ketse can keter.
Bu olumdin ozungni kutkaz misang
Ah... sening haling heter, haling heter.

These lines, written by Halik in Turfan in 1921, express the sincere feelings of a patriotic poet who is worried about the future of his people. Halik, born in 1904, received his education in different schools.

He knew Arabic, Persian, Mongolian, Chinese and Russian. He also travelled widely in Asia and Europe, sometimes together with his father who was a businessman. His personal observations of social systems in different countries helped him to compare and evaluate the conditions that existed in Eastern Turkestan. As a result, he forcefully expressed ideas of freedom and democracy, and equally vehemently denounced oppression and injustice:

Uygunup ketti caham magrip ile mesrik tamam
men tihi sut uykusida cus korup yatarimen...
Baskilar kokte ucup, suda uzup ketti uzak
men misal yalang-ayak dessep tiken mangorimen
Ilmi pendin yok hever basti geplet hevp-heter
Halimiz kuldin beter, kandak cidap turarimen.

He actively participated in the revolts. He formed a 17-men committee in 1931 to continue the Komul revolt. In 1932, he was caught with other members of the committee and executed in Yeni Sehir, Turfan.

The Three Periods in Modern Literature

Modern Uighur literature may be divided into three periods. In the first period (1915-1940) in addition to the previously mentioned writers, Armiye Ali (1906-1972) (his major works are *Veten Muhabbiti*, *Yurek Sozi* and *Perhad-Shirin*), Ahmet Ziyayi (b. 1913) (author of *Kara Kunler*, *Rabia Seydin*, *Zaper Hatiresi*, *Ian Paciesi*, *Iadakh Yolida Kervan*, *Tozimas cicekler*) *Abduleziz Mehsum* (1899-1983), and *Lutpullah Mutellip* (1922-1945) need to be mentioned.

The important literary figures of the second period (1940-1950) were *Zunnun Kadiri* (b. 1911) who wrote *Gunchen*, *Gulinsa*, *Toy* (plays), *Magdir Ketkende*, *Rodipay*, *Muellimnin Hiti* (short stories) and *Chinikish* (novel); *Teyip Jan Ali* (b. 1930) who published poetry collection like *Shark Nahshisi*, *Tichlik Nashisi*, *Tuqmen Nahsha*, *Vetenimni Koyleymen* and *Zepmu Chiraylik Keldi Bahar*, *Teyip Jan Ali* is now the vice-president of the writers union of the People's Republic of China; *Turgun Almas* (b. 1924) who wrote *Tarim shamallisi*, *Tang Seher* (poems), *Pichak* (play) and *Hon tarihi* (history), *Abdurrahim Otkur* (b. 1923) who has several poetry collections including *Keshger Kecisi* and a novel entitled *Iz*; *Ibrahim Turdi*; *Elkam Ahmet*; *Abliznazir*; *Tajidin Kadiri*; *Muhammed Rehim* and *Kurban Emin*.

In the third period (1950-1980) the following excelled: *Ershiddin Tatluk*, *Turdi Samsak*, *Abdolkerim Hoca*, *Zoridin Sabir*, *Kayyum Turdi*, *Sultan Mahmut*, *Muhammed Jan Sadik*, *Jebbar Ahmet*, *Mehemmed Ali Zunun*, *Ehad Turdi*, *Bogda Abdullah*, *Abdulhamid Sabir*, *Mahmut Zayit*, *Tursunay Huseyin* and *Dilber Kayum*.

Chaghatai and Modern Uighur Literature

Chaghatai literature based on Chaghatai language reflected a mixture of many lexical and spoken Turkic dialects. Modern Uighur literature on the other hand is based on modern literary language. Many lexical items and grammatical forms used in Chaghatai have been dropped.

Furthermore, the theme of the majority of Chaghatai literary works was religious and didactic in nature. Their staple was historical events, traditional love stories and the like. In modern Uighur literature, current events became the subject of epics and lyrics. New ideas of freedom, democracy, social reforms and innovations were quite frequently encountered. New genres and forms not used previously, like plays, short stories, novels and poems written in syllabic meter became common. *Ziyayi's* play *Rabia Seydin*, *Lutpullah Mutellip's* novel *Davanlar Ashkanda*, *Alim Ahum's* novel *Eqir Kunler*, and *Abdurrahim Utkur's* novel *Iz* are among important examples of these new genres. Free verse which was used in the old Uighur literature and was forgotten in the Chaghatai period reappeared under the influence of Western poetry.

Communist Xenophobia and the Liberating Aftermath

After the establishment of Sinkiang-Uighur Autonomous Region, writers were encouraged to produce works that dealt with reforms, workers, peasant and class struggle. Literature was forced to become a means of propaganda for short-term political goals. Between 1950-1980, Uighur writers could not produce freely. When they attempted to deal with historical realities and national feelings they were branded as "nationalists", "separatists", "Turkist", "anti-revolutionary", etc. and were persecuted. Some poets were mistreated just for using such words as: "The Tianshan mountains", "The Tarim River", "my country" or "my Homeland" in their poems. The situation grew worse during the Cultural Revolution. Many writers and poets were imprisoned, punished and exiled for allegedly being "pan-turkist", "nationalist" or "separatist". As a result Uighur literature suffered greatly.

After the death of Mao Zedung (1976) and especially after 1980, liberalization and establishment of good relations with the West brought about some changes. In order for China to develop friendly relations with Turkey and the Islamic Arab countries and to reduce the influence of the Soviet Union in Eastern Turkestan, religious practices were allowed more freedom. Mosques were reopened. Many Uighurs living in Turkey, Pakistan and Saudi Arabia were allowed to visit their relatives in Eastern Turkestan. Uighurs in China who wanted to were allowed to perform pilgrimage to Mecca. A softening in the policies of

national education and national culture particularly toward minorities came about. As a result, literary and cultural activities revived in Eastern Turkestan. Before 1980 there were only three printing houses for Uighur language publications: the Sinjyan Helik Neshriyati, the Uighur section of Pekin Milletler Neshriyati and Sinjyan Helik Maarif Neshriyati. These mostly published Uighur translation of Chinese works. Since 1980, new printing houses such as: Sinjyan Tibbi Neshriyati, Sinjyan Yaslar ve Usmurler Neshriyati, Sinjyan Pen-Teknik Neshriyati, Sinjyan Katnash Neshriyati and Kasgar Uygur Neshriyati have opened. Literary journals such as: Tarim, Koprük Miras, Bulak, Cholpan, Dünya Edibiyati, Ili Deryasi (Ili), Kashar Edibiyat-Saniti (Kashgar), Turpan, Kumul Edibiyati (Kumul), Bostan (Korla), Tenri Tog (Urumci), and Ependi (Urumchi) have appeared, enabling Uighur writers and poets to publish freely.

After 1980, historical themes have become very popular among Uighur writers. In order to increase and strengthen national pride and national self consciousness, Uighur writers choose important historical events and personalities and make them the theme of their creative efforts. Thus, for instance, Abdullah Talip's novel *Kaynam Urkishi*, which was published in 1981, is based on the life and struggle of the national poet Lutpullah Mutellip, who participated in the 1944 uprising. Abdurrahman Kahhar's novel *Ili Derya Dolkunliri* is about the uprising that took place in the Ili region between 1944-49. Mehmet Saniyaz's novel entitled *Abdulhalik Uygur* describes the national struggle of the poet.

Other works that treat similar topics are: Hevir Tomur's novel *Mola Zeyd'in Kissesi*, Tiyipcan Hadis short story 'Planvan Keldi', the novel of the young Uighur writer Gayret Abdullah entitled *Tash Abide*, Mehmet Ali Zunun's dramas *Rabia Seydin* and *Amanisa Khan*, Turti Samsak's novel which was published in 1986 entitled *Ahirettin Kelgenler*, Ahmet Ziyayi's long epic poem called "Rabia-Seydin", Ehtem Umer's novel *Ah Rahmsiz Darya*, Tohtaci Rozi's epic poem "Nuzugum", Abdulrahim Utkur's novel *Iz*, Seyfeddin Azizi's long novel, *Satuk Bughra Khan*, etc.

Among these works, the last two have drawn greater public attention. A. Utkur's novel *Iz* deals with the political and historical events that took place in Eastern Turkestan, mostly in Kumul, between 1912 and 1944. The heroes of the novel are Tumor Helif Amankul and Hoja Niaz Haji. Yang Tseng-hsin and Nezer Veng are the representatives of the forces of evil and oppression. Tumor Hali is a historical personality who defeated the joint forces of the Chinese government and Kumul principality and is one of the genuine heroes of Uighur history.

Seyfeddin Azizi's *Satuk Bughra Khan* is truly a historical novel. As is clear from the title, it deals with

the events that took place during the reign of the Karakhanid Sultan Satuk Bughra Khan. Since the Karakhanid Period is regarded by many as the golden age of Uighur history and Satuk Bughra Khan, who promoted the adoption of the Muslim faith among his people, as the most important Sultan, it is not surprising that his reign was chosen by the writer as the setting for his novel.

Another important subject for post-1980 literary output is the events of the Cultural Revolution (1966-76), which is portrayed as the darkest and most ruthless period of recent history. Chinese chauvinist policies that were applied in Eastern Turkestan and elsewhere are severely criticized in these works.

Zordun Sabir's novel entitled *Izdinish* which was published in 1983, and the long poem of Mehmet Jan Rasidin entitled "Jahil" both focus on this period.

Other themes such as love of country, feelings of amity and equality among nations are also employed in the literature of this period. For example, Tiyip Jan Ali discusses unity and equality among nations in his poem called "Millet Hakkida", and rejects national and cultural chauvinism.

It is interesting to note that before 1978 not even one Uighur novel appeared, but between 1978-87, 15 novels were written. This may still seem a small number, but in comparison with the pre-78 period, it reflects a significant development. Since 1978 a few screen plays have also appeared, some of them have even been screened i.e., M.Emin Hezret's *Renain Toyi*, and M. Ali Zunun's *Uch Yash*.

The study of the literary and artistic creations of this modern period deserves the attention of scholars and critics who specialize in modern Central Asian Literatures. There is a wealth to be mined. Our purpose in this paper was firstly to show that despite political oppression and vigorous assimilative policies, Uighur Turks have preserved their cultural and literary traditions, and, secondly, to briefly introduce some of the recent changes that have taken place in the Uighur literary scene and to invite and encourage scholars and critics to focus their attention on these new and wide-ranging trends.

Notes

- 1 "Dünyada Türklük Araştırmaları ve Türkiye, "Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3 (1987) p.27.
- 2 Mehmet Emin Kurbanı, "Vetenperver Alim ve Sair Abdulkadir Azizi, "Kasghar Edebiyatı, 1981, say: 1-2, sayfa: 42-43.

WHAT IS THE BULGARIAN GOVERNMENT TRYING TO PROVE BY DENYING THE HISTORICAL FACTS?

Prof. Dr. Mehmet Saray

The move of the Bulgarian Communist Government to liquidate the Muslim Turks in Bulgaria, initiated at the end of 1984 and completed in the beginning of 1985, by forcing the Turks in Bulgaria to exchange their Turkish names for Bulgarian ones, is a crime against the most elementary principles of human rights, of world civilization and culture. By this act the Bulgarian government has committed itself to a policy of an ethnic, cultural and political genocide. Though this term has been initially used to mean physical destruction of one or another nation, in a broader sense it signifies a cultural and political extinction of a national minority.

This policy has been unveiled and most vigorously defended by Grisha Filipov, Prime-Minister of Bulgaria and member of the Politbureau of the Bulgarian Communist Party in Aitos, on March 2, 1985¹; by the former Prime-Minister and present President of the National Assembly, Stanko Todorov in Sliven District, on March 9, 1985²; by Milko Balev, member of the Politbureau and Central Committee of Bulgarian Communist Party in Haskova, on March 6, 1985³; by Dimitar Stoyanov, the Minister of Interior, in Veliko Turnovo, on March 6, 1985⁴; by Dimiter Stanishev, the Secretary of General Committee of Bulgarian Communist Party in the District of Blagoevgrad, on March 6, 1985⁵; and by other members of the Communist Party and the Government in Bulgaria.

Word by word, the most prominent representatives of the Bulgarian Government and the Bulgarian Communist Party, have repeated the following declaration—apparently a copy of official theses, adopted by the highest organ of the government in Bulgaria, the Politbureau of the Bulgarian Communist Party, and promulgated as an official policy of the Bulgarian Government. I quote the programme of the Bulgarian Communist party in full as I regard the contents of high importance:

"The elevation of the moral-political unity and the national solidarity of the Bulgarian people to a new qualitative level is an enormous historical conquest of the April Line of the Bulgarian Communist Party⁶.

"People's Republic of Bulgaria is a one-nation

(homogeneous) state, it does not include in its territories foreign lands; the Bulgarian nation does not include parts of other peoples and nations.

"However, due to well known circumstances, our people has had a bitter historical destiny. It is best illustrated by the attempts of foreign slave-masters to cut out living parts of our national body. Throughout the Ottoman yoke, with varying force, but uninterruptedly, entire regions of strategic importance have been forcibly Turkicised, young Bulgarian girls have been raped in their homes, young Bulgarian boys have been forced into the Janissary corps and group or individual conversions to Islam have been carried out. The science of history has at its disposal an enormous amount of material testifying for the islamizations which have been taking place throughout a long period of five centuries. The chronicles, the legends and the folksongs tell heart-breaking stories. The assimilation has been a permanent state policy of the Ottoman Empire, which has been carried out consistently and uninterruptedly; its purpose has been to extinguish the national selfconsciousness of our people. This history had been raging over the entire territory where Bulgarians had lived, and has led to the Turkicization of part of them. Numerous foreign scholars, travellers and diplomats who have visited the country in those days have left us direct testimony as to the tragic fate of our nation. Even to this day, the way of life, the folklore, the language and the dress of this population still show the signs that their ancestors had been Christians and possessed a Bulgarian national consciousness.

"During the 1960's, and especially during the 1970's, the process of regeneration was unfolded in a number of districts in the Rodopiregion. In accord with the historical truth, a large portion of the descendents of the forcibly Islamized Bulgarians in the Smolyan, Pazardzhik and Ilagoevgrad districts resumed (restored) their Bulgarian names. The beneficial results of this process are well known to all of us. They are recognized even by the biased observer. The economy of these districts developed rapidly, their culture and the education of the people were significantly elevated, and so also grew their

cadres to lead them in the future. The working people are rapidly shaking off the Muslim fanaticism, are being liberated from the traditional conservatism and their Bulgarian patriotism is being strengthened.

"A process of voluntary restoration of the Bulgarian names of our compatriots who had Turkic-Arabic names unfolded spontaneously, massively and with a new strength throughout the country at the end of 1984 and in the beginning of 1985. This process, in the true sense of the word was an avalanche movement, it enveloped the entire country in two or three months, and in some villages just in a few days.

"Why did this occur so spontaneously and took such a massive character?"

"First of all, because this process is an impressive manifestation of a re-thinking and giving a new meaning to one's own past. It represents a facing of the historical truth by this population, its maturing awareness of its Bulgarian native roots, of its Bulgarian ethnic belonging. The people made prudently and farsightedly their historical choice. They restored their Bulgarian names because they believe deeply in the Bulgarian Communist Party, because they are convinced that it has no other concern but the concern for the welfare of the workingmen and because its policy corresponds to the interests of the broad masses of the people in our country. Every one will understand that the change of names is a historic act, a new birth of man which reveals new and unfathomable perspectives for his all-around growth, for his full manifestation and realization in our society. It opens the way for the happiness and the well-being of his children and grandchildren. Clearly and categorically, comrade Stanishev pointed out there isn't and there will not be any emigration to Turkey; There aren't and there will be no Bulgarian-Turkish negotiations on this question. There is no state with which we could talk because there is no part of our people which is a part of another nation. This should be understood by all. This is a firm and unchangeable position of the People's Republic of Bulgaria, of our Party and State leadership.

With regard to the restoration of the names of our fellow citizens, he continued, who until now had Turko-Arabic names, there could be no question of any assimilation. The question is neither a forcible association of foreign ethnic groups to the Bulgarian nation, nor of foreign lands, it is but a question of legitimate return of what has been taken away from us, extricated by blood and violence from the heart of our people. Our native brothers and sisters, whose national consciousness had been clouded for centuries by enslavers, are returning to our Bulgarian common family. This population is blood out of its blood and flesh out of its flesh. People's Republic of Bulgaria will never make an exchange coin out of

its citizens for some kind of negotiations and bargaining. People's Republic of Bulgaria is our common native land, it is our land. Here we are born, here we live, here our children and grand-children will live. All of us together, nine million Bulgarians, will continue building our developed socialist society, together we will march towards communism.

"Our way is the right way. The development of our country confirmed the strength and the vitality of the communist ideology, the prudence and the beneficence of the Leninist April Line of the Party.

"Now we are faced by new historical tasks, stated in conclusion by Dimitar Stanishev. Their resolution will elevate our society much higher, will fortify the strength and the power of our state, the unity of the Bulgarian people.

"Firmly unified around the Central Committee, led by the great son of the Party and the people, comrade Todor Zhivkov, heads forward greater victories. No storms, whatsoever, and no wind will derail us. We will continue marching in the coming years from victory to victory for the happiness of the people, for the future of our children, for the booming of Mother Bulgaria"⁷.

The statement of the Bulgarian Communist Party contains full of false information about what is happening in Bulgaria today, and what did happen in Bulgaria in the past, in particular during the Ottoman administration. This statement also denies the principles of Leninist policy towards non-Russian people and works of Bulgarian historians. Furthermore, it denies the origin of Muslim Turks in Bulgaria and their human rights.

First, it is appropriate to draw the attention of the Bulgarian authorities to the principles of Turkish administration of the past, or to describe the general attitude of the Turkish authorities towards the non-Muslim people of the Ottoman Empire.

The Principles (or the Character) of Turkish administration in history.

The Turkish administration and political life was dominated and controlled by "Töre" before Islam. Here, I have to explain what "Töre" is or what it meant to the Turkish people in the past. Töre was justice, knowledge and wisdom. Töre was a sensible head. The Töre meant the organizer of the necessary principles of Turkish life. According to the Orkhun Inscriptions, *Divan-ü Lugat'it-Türk*, the famous work of Mahmud Kashghari, and *Kutadgu-Bilig*, the famous work of Yusuf Has Hacip, Töre provided the main principles for social and administrative life of the Turkish people. These principles were explained in a more detailed way by Yusuf Has Hacip. As he wrote: "The principles of Töre should be as follows: 1- *Könilik* (Justice), 2- *Uzluk* and *Kişilik* (Kindness and humanity), 3- *Tüzlük*

(equality). If an object stands on three feet, it can not slip to one side. To keep this object standing, the feet must stand straight. If one of the feet is crooked or false the other two can not stand straight, they will slip. One of the feet is justice, the other one is equality, and the last one is kindness and helpfulness. If a ruler or a government, or a country is not standing on these three principles, that country or administration can decline easily. When Töre is applied to politics personal inclinations are ruled out. It considers humans as a whole, therefore, it shines upon the world like a sun and moon. In short, Töre's light is equal everywhere. It considers everybody with complete equality... Töre solves every problem with justice. It makes no distinction between an ordinary man and a monarch. Everybody is equal in the eyes of Töre, a monarch, a relative, a strange traveller, a guest or anybody"⁸.

These principles of social and political life of the Turkish people were used in an increasing way after the Turks converted into Islam. If we examine the history of Seljuks and Ottomans we can see how Turkish rulers tried to follow these principles in their administration of the countries which they ruled. As a result of this Turkish attitude, Turks or non-Turks, muslims or non-muslims who lived under Turkish administration, found themselves in an equal world. This also created an equal chance and freedom in the usage of mother tongues and religion for every nationality. The tolerance of this Turkish administration was immediately noticed by other nationalities, in particular by the Armenians, who became the neighbors of Turkish people during the Seljuks in the 11th century. It was during those days, the Armenians were living under the pressure of Byzantians who wanted them to exchange their religion, in fact was not a religion but sect in christianity, gregorianism and converted into ortodoks. According to the sources of that period, after the Turkish victory over the Byzantians in Malazgirt (in 1071) the Armenians welcomed the Turkish administration which provided to them freedom and right to practice their religion and mother tongue. Thus, the Armenians lived such a happy life for centuries. As a result of this Turkish tolerance, the Armenians were able to preserve their culture and religion. For this, it is obvious, they owe so much to the Turks. As today, it is so sad to see what our Armenian friends are doing to the Turks in return.

The attitude of the Ottoman rulers and muslim Turks towards the non-muslim peoples was even more tolerated one comparing with the Seljuks. All the citizens of Ottoman Empire were completely free in practicing their religion and national languages, and had their own churches and schools. Furthermore, the economic and social welfare of the non-muslim people became better than the muslims in

the XVIIIth and XIXth centuries as a result of the pressures of foreign powers.

The Ottoman Empire came to an end after the World War I. The Turkish Empire had existed for almost VI (six) hundred years. Now, there are 24 independent states, including the Republic of Turkey, on the ruins of the Ottoman Empire. One has to ask this question: How did this happen? As it has been already explained before, the Turks never forced the non-muslim and non-Turkish people in order to change their religion and language. On the contrary, they showed a great tolerance to the other nationalities in the practice of their religion and culture. The existence of 24 independent states are the best and undeniable evidence about the Turkish policy and humanitarian attitude of Turkish people towards the non-muslim and non-Turkish people in the past.

More than seventy years past since the collapse of the Ottoman Empire. Nobody came out and said that the Turks forced the non-muslim people in order to change their religion, language or names. Now, suddenly the Bulgarian authorities have come out and accused the Turkish rulers by forceful islamization and Turkicization of the Bulgarian people. On what evidence the Bulgars accuse the Turkish rulers of the past nobody knows. If they have any evidence they must show to the world. But, what I know as a historian, the Bulgars don't have such evidence. Because the Ottoman rulers never forced the christian Bulgar people for the purpose of islamizing or turkicizing them. The Ottomans, as it has been already explained before, could not force people, because it would be against the principles of Töre and Kur'an which dominated the political and social life of the Turkish people throughout centuries. There, one can call the Bulgars nothing but bloody liars.

It has been pointed out earlier that the policy of Bulgarian authorities are denying the facts which has been brought up by the Bulgarian historians. Here is a short paragraph, which is taken from a book published by the Bulgarian Government in 1951. It follows:

"In People's Republic of Bulgaria exist several national minorities and ethnic groups. Turks are the most crowded of them and are muslims in faith.

"The Turks were settled in Bulgaria, as of the end of XIVth century, after having conquered the country, concentrating in the first place, in the regions close to roads which had strategic importance. In the course of following centuries, and particularly in XVIIIth century, the Turks continued to come in great numbers to Bulgaria. Also for strategic reasons, Turkish state strengthened, during the period of Turco-Russian wars, the colonization of Bulgaria from the East and Northeast. After the liberation of the country from the Turkish yoke (1877-1878), a reverse process starts: migration of Turks, which continued,

up to now, with a different tempo...⁹.

In a report in May 1878, which is prepared by the Russians, the elder brother of the Bulgars, and mentioned in another Bulgar source, is stated that there were 2,582,385 Bulgars and 3,913,354 non-Bulgars or muslims¹⁰. Lets assume that 1/3 of this muslim population was non-Turkish elements, but still there would be two and half millions of Turkish people, which is almost the same number with the Bulgar population of that time. There is no exact figure how many of them emigrated to Turkey. But according to the modern researchers, most of them stayed in Bulgaria, and are numbering over two million at present.

The present Bulgarian policy is also denying what the Bulgarian authorities said in the previous years about the position of the muslim Turkish people. Here is a statement which is given to a journalist by Mr. Todor Jivkov, Head of State of Bulgaria in 1981. After giving some information about the position of christian people in Bulgaria, Mr. Jivkov said: "Muslim believers in Bulgaria (Bulgarian Turks and a small number of Bulgarian Mohammedans) form the second biggest part. They are considered absolutely equal with all remaining citizens of the Republic and are free to profess their faith. There are more than 1300 mosques, 8 district Müfti Offices with a Chief Müfti Office and 570 district Imams in Bulgaria. The State grants a regular annual subsidy to the Chief Müfti Office to add to its budget the clergy's support. Apart from this, the State takes care of the conservation restoration of all monumants left from Ottoman times of architectural and historical value. This religious domination, under the Şeriyat Law, continues to possess and manage its own properties today, the income of which goes for religious purposes.

"The prayer homes-the Mosques-are open at any time and visited by believers to pray without any restrictions. Besides, the "Yeni Işık" newspaper is published with a 20,000 circulation both in Bulgarian and Turkish in Bulgaria, and there is also the "Yeni Hayat" magazine, also in Bulgarian and Turkish, with a circulation of 10,000. There are regular daily 4-hour broadcasts in the Turkish language on the Bulgarian Radio. There are artistic ensembles with the State Theatres in the towns of Shoumen, Kirdjali and Razgard, which perform special "Turkish Programmes", dances and so on. Classics works of Turkish literature and by contemporary Turkish authors are brought out here in Bulgarian and Turkish"¹¹.

Today, as a result of recent Bulgarian mass assimilation campaign the figure of publications in Turkish and naturally circulation is "zero". The Bulgarian Government has now prohibited speaking of Turkish in public places. The Bulgarian authorities have also destroyed the above mentioned Musques and historical monumants left by the Ottomans, ex-

cept very few of the biggest and famous of them.

The Bulgarian authorities are also denying what Bulgaria as a State has signed official documents and international agreements on human rights and the minority rights of Turkish community in Bulgaria.

At the end of the First World War, the Kingdom of Bulgaria signed the Treaty of Neuilly of November 27, 1919.

On the 18th October 1925 Turkey and Bulgaria signed in Ankara the Treaty of Friendship undertaking Eternal Peace and Friendship in their relations. The Protocol annexed to this Treaty states in Chapter A and reads as follows: "Both sides mutually agree that Bulgaria shall ensure the full enjoyment of the muslim minority in Bulgaria from the provisions on the protection of minorities of the 1919 Treaty of Neuilly, while Turkey reciprocally shall ensure the full enjoyment of the Bulgarian minority in Turkey from the provisions of the 1923 Treaty of Lausanne.

"All the laws enacted by the signatory States, the Treaties of Neuilly and Lausanne, concerning the minorities, shal be reciprocally recognized by Bulgaria for Turkey and by Turkey for Bulgaria.

"Notice: Turkish citizens whose language is Bulgarian, shall be considered as Bulgarian minority"¹².

On the same date, that is to say on 18 October 1925, Turkey and Bulgaria also signed the Convention of Establishment. Article 2 of this Convention reads as follows:

"Both contracting parties have agreed not to obstruct in any way optional immigration of Turks in Bulgaria and Bulgarians in Turkey".

After the Second World War Bulgaria signed on 10th February 1947 with the Allies the Paris Peace Treaty, undertaking to respect human rights and basic freedoms irrespective of "race, sex, language and religion".

After the Communist Party of Bulgaria came to power, it is to be regretted that they have not continued with the normal implementation of voluntary immigration of Turks from Bulgaria. This began to create tensions between the two countries. Suddenly in 1950 Bulgaria sent o Note to Turkey to accept within three months 250,000 immigrants. Obviously, the object of this Note was not a normal process of immigration but ousting of a quarter of a million people from Bulgaria. After exchange of Notes between the two countries 50,000 persons were accepted in 1950 and approximately 102,000 in 1951. As it began the immigration suddenly came to an end because Bulgaria changed its policy. Pressures began to build up on the Turkish Minerity. Nevertheless, in 1968, after lapse of 17 years, Bulgaria agreed and signed another immigration treaty with Turkey on 22 March 1968, about the reunification of the families. 130,000 Turks immigrated to Turkey bet-

ween 1968 and 1978 under the terms of this Agreement.

Furthermore, after the two countries signed the Final Act, in Helsinki, they signed on 3 December 1975 a Declaration on the principles which would guide their bilateral relations. According to this Declaration, after referring to the implementation of the Final Act and the Principles of the United Nations, they emphasized all the principles of the Final Act and the Principles of the United Nations, they emphasized all the principles of the Final Act and in particular respected for human rights and fundamental freedoms.

All these agreements are valid and in force.

Finally, the Bulgarian Communist Party and its leadership are saying that they follow "the prudence and the beneficence of the Leninist April line in their country". However, their policy has nothing to do with Lenin's nationality policy and it is against the principles of Leninist policy towards the non-Russian (or Slavic) people. The present policy of the Bulgarian Government, in fact, is denying the principles of Leninist policy towards the muslim people. If the Bulgarian Communist Party and its leaders sincerely believe and follow the principles of Leninism, they should remember the sayings of Lenin on the nationality question. Before the revolution Lenin wrote and upheld these views:

"The abolition of the system of social strata and complete equal rights for all citizens irrespective of sex, religion, race, and nationality.

"The right of the population to receive an education in its own language, a right to be secured by the setting up of the necessary schools at the expense of the state and of the organs of local government; the right of every citizen to express himself at meeting in his own language; the introduction of the native language on equal terms with the state language in all local, public, and state institutions.

"The right of self-determination for all nations comprising the state"¹³.

On November 20, 1917, shortly after the issue of the "Declaration of the Rights of the Peoples of Russia", a special appeal was addressed to "All Muslim Teilers of Russia and the East". The Declaration ran as follows:

"Muslims of Russia, Tatars of the Volga and the Crimea, Kirgiz and Sarts of Siberia and Turkestan, Turks and Tatars of Transcaucasia, Chechens and mountaineers of the Caucasus and all you whose mosques and crateries have been destroyed, whose beliefs and customs have been trampled underfeet by the Tsars and the epressors of Russia. Your Beliefs and usages, your national and cultural institutions are henceforth free and inviolable. Organise your national life freely and without hindrance. You have a right to this. Know that your righth like these

of all the peoples of Russia are protected by the entire might of the Revolution and its ergans..."¹⁴.

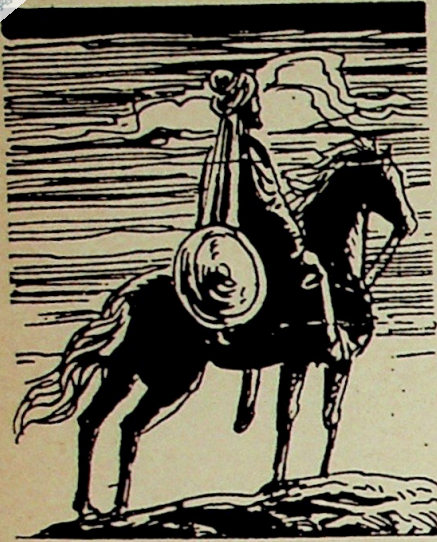
- 1- *Chernomorski Front*, Burgas, 3/9/1985.
- 2- *Slivensko Delo*, Sliven, 3/12/1985.
- 3- *Haskovska Tribuna*, Haskova, 3/9/1985.
- 4- *Borba*, V. Turnovo, 3/9/1985.
- 5- *Prinsko Delo*, Blagoevgrad, 3/9/1985. For further information see, S.T. Raikin, "Problems of Communism in Bulgaria", *Soobodno Zemedelsko Zname*, No:45/46. Avgust 1985, p.18.
- 6- *The April Line* of the Bulgarian Communist Party was adopted when Mr. T. Zhivkov and his comrades came to power in 1956.
- 7- This statement of the Bulgarian Communist Party is taken from the article of Prof. Raikin, pp.19-23, which is mentioned above.
- 8- Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu-Bilig*, Ed. by R.R. Arat, Ankara, 1959, Beyits: 805-822 ve 453-461.
- 9- *La Minorité Turque en République Populaire de Bulgarie*, Published by the Directorate of Press of Bulgarian Government, Sofia, 1951. p.3.
- 10- B.N. Şimsir, *Rumeli'den Türk Göçleri (Turkish Emigrations from the Balkans)*, *Belgeler - Documents*, Ankara, 1970, II, p.CLXVII-CLXVIII.
- 11- Interview with H.E.Mr. Todor Jivkov, Head of State of the People's Republic of Bulgaria, by Mr. Robert Maxwell, President of the Pergamon Press, on the occasion of the book entitled "Todor Jivkov Statesman and Founder of New Bulgaria" published by Pergamon Press in 1981.
- 12- The passages of these Treaty agreements is taken from "Statement by the Turkish Delegation concerning the Turkish minority in Bulgaria May 21, 1985" which is given at "Conference on Security and Cooperation in Europe meeting of experts on Human Rights, 7 May-17 June 1985".
- 13- R. Conquest, *Soviet Nationalities Policy in Practice*, London, 1967, p.16.
- 14- Conquest, p.22.

ÖNEMLİ DUYURU

Artan kâğıt, matbaa malzemesi ve baskı fiyatları sebebiyle 1990 yılı başından itibaren "Doğu Türkistan'ın Sesi" nin her sayısı 6.000- TL., yıllık aboneliği 20.000- TL.dır. Abonelerimizin dikkatlerine sunulur.

D.T.V.

Muslim protests in China

Muslims in China have staged several armed clashes, disputes and street demonstrations in recent years.

Thousands of Turkic Muslim students who demonstrated in the cities of Urumchi, Peking and Shanghai in December 1985 demanded self-rule, democratic election of Turkic Muslims to replace Chinese officials assigned by Peking, economic self-determination, increased opportunities for Turkic Muslim students education at home and abroad, an end to the practice of sending convicted Chinese criminals to Eastern Turkestan, and an end to nuclear testing in the Turkic Muslim country.

In April 1987, hundreds of Turkic Muslim students from six colleges, including Ili Teachers' College, in Eastern Turkestan, went on strike to protest against the publication of a novel, *White House in the Distance*, by the Chinese Writer's literary bi-monthly in October 1986. In December 1988, hundreds of Turkic Muslim students staged a protest march in Peking against the showing of two films of historical fiction. On 15, 16 and 17 July, 1988, hundreds of Turkic Muslim students demonstrated in Urumchi protesting against plans to make them share dormitories with the Chinese students. Up to mid-September 1988, in Urumchi, Artush, Kashgar, Aksu, Hoten, Tekes, Ili and other cities, slogans, pamphlets, and big and small character posters, urging nationality confrontation, appeared repeatedly.

At local party and government meetings, many Turkic Muslim cadres went so far as to openly state: 'The formulation that "Xinjiang has been a part of China since the ancient times" lacks historical basis'. They claimed: 'The idea that "the Chinese nationality is inseparable from minority nationalities, and the minority nationalities are inseparable from the Chinese nationality" is devoid of any theoretical basis'. They also aired views which expressed discontent with the present state of affairs and advocated

'ethnic self-determination'. It has been reported that some Turkic Muslims have established an 'Eastern Turkestan Party' inside the country.

In May 1989, thousands of Muslims in China staged protest marches in Peking, Xian, Lanzhou, Ningsha, Gingshai and in several cities in Eastern Turkestan to protest against a publication, *Sex Habits*, published by Shanghai Cultural House.

Thousands of Turkic Muslims who staged a protest march in Urumchi on 19 May, 1989 attacked and stormed the organs of the regional Party Committee, Regional Peoples Congress Standing Committee, Regional Advisory Committee, and the Regional Discipline Inspection Committee, causing a grave disturbance rarely seen after the Chinese Communist takeover, in 1949. During clashes with the security forces 3 people were killed, 152 wounded and 53 cars set on fire.

Chinese leaders believe that 'elements abroad are inciting separatist sentiments'. The Chinese have always blamed others for the disturbances in China. In the 1950s the Chinese accused 'American Paper Tigers' for the disturbances in the country. In the 1960s they blamed the 'Soviet Hegemonists'. Now they are blaming an Eastern Turkestan leader living in Turkey. It is very unfortunate that the Chinese have never considered that their unjust rule might have been the main cause for all these armed clashes, disputes and street demonstrations.

The reason for the recent Muslim uprising in China is that most of the scholars doing research work in the scientific field, are Chinese. They write books on Muslim history, culture, civilization, archaeology, folklore, traditions, etc. All these publications have one aim: to falsify and distort the history of the Muslims, to undermine their culture, traditions and belief. For instance, the book *Sex Habits*, has seriously besmirched Islam and hurt the religious feelings of the Muslims, and aroused their anger in China as a whole. When the Muslims show their strong resentment against these kinds of humiliating publications by staging street demonstrations, they are punished, imprisoned or in some cases shot on the spot, as the Chinese authorities did with some of the student leaders after the recent pro-democracy demonstrations in China.

The Muslims in China are in a better position to appreciate the feelings of those Chinese students in Tiananmen Square who were so brutally massacred in their struggle for freedom and democracy. The Muslims of China have been for almost four decades on the receiving end of such treatment at the hands of the Chinese authorities.

صوت تركستان الشرقية

شہ رقی تورکیستان ئاوازی

ÖZEL SAYI

من منشورات وقف تركستان الشرقية

İpar Han (Dilşâd Hatun) 1760 yılında Mançu-Çin İstilâcılarına karşı savaşan kahraman Türk kadını

ÜLKER

Her çeşidinde ayrı bir lezzet

ÜLKER GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş. Davutpaşa Cad No: 20 TOPKAPI İSTANBUL
Tel: (1) 567 68 00 (20 Hat) Telex: 22985 ugst tr. Fax: 1 577 76 28

صوت تركستان الشرقية
تصدر مرة كل ثلاثة أشهر
شه رقى توركستان ناوازي
نؤج ناهليق

سان: 23 ئه تيبياز 1989 نوم: 6

العدد: 23 الربيع 1409 المجلد: 6

المؤسس/قورغوجمىسى

عيسى يوسف البتيكين

صاحب الامتياز

رئيس الهيئة الادارية لوقف

تركستان الشرقية

محمد رضا بكين

نهمتياز نهمگىسى

شه رقى توركستان وده خپى

ئيداره هه يئيتى ره نيسى

مه هه ممت ريزا بيكين

رئيس التحرير / مه سنول موديري

نيازى يلدريم گنج عثمان

الادارة/نهمخانمىسى

Millet Cad.No.26/3,Aksaray,

Istanbul, Türkiye

Telefon: 524 41 21

ئمن/نهماسى

النسخة الواحدة/بىرونوسخىسى

في تركيا /توركييه نيچيده 2000 ليره

خارج تركيا /چمت نه لگه 5 دولار

الاشتراك السنوى/بيللىق ناهونه سى

في تركيا/توركييه ده 8000 ليره

خارج تركيا/چمت نه لگه 15 دولار

ليس من الضروري ان تعبر المقالات

المنشورة عن رأي المجلة أو الوقف.

يسمح بالاعتباس من هذه المجلة

بذكر المصدر

حياة المسلمين في تركستان الشرقية

تقرير بقلم:

د محمد حرب

شه رقى توركستان ندىكى نىفت وده شه رقى

توركستان تىلىقلا...مؤستا فا ئۇيغۇر

بۇگۈنكى شه رقى توركستان م ئىمىن

موئال (شېئىر)....مە مەت زەرە پشان

ئوسمانلىدىن ئىلگىرىكى تۇرۇك مە دىنىيىتى

خەلقارا يىغىنىقاھار جارات

چىندىكى ھۆرىيەت مۇجاسسىنىڭ تۇرك

قەۋمىدىن بولغان رەھسرىئۆركەش

دۆلەت بىلەن پارىژدا كۆرۈشتۈق

تاتمۇ مارت ئايلى

حياة المسلمين في تركستان الشرقية

تقرير بقلم :

د . محمد حرب

القانون الصينى يحرم على المسلم دخول الجيش ويمنع تدريس الاسلام حتى سن ١٨ سنة

المسلمون يدفعون للحكومة الصينية ٨٥٪ من نتاج حيواناتهم

لا نجد في اية خريطة، شرقية كانت او غربية، اسم تركستان الشرقية، لكنك تجد بديلا عنه كلمة صينية هي سينكيانج وتعني المستعمرة فالجغرافيون المعاصرون — الامن رحم ربك — ينساقون مع حركة الاستعمار العام في اطلاق المسميات التى تتفق مع الواقع الاستعماري وان جانب الحقيقة . و تركستان الشرقية — هذه البلاد المسلمة — احتلها الشيوعيون الصينيون في نوفمبر من عام ١٩٤٩ م . فرض الصينيون الحمر حكمهم على تركستان الشرقية بعد مجازر واحداث مهولة .

مع احتلال الصين الشعبية الشيوعية لتركستان الشرقية ، قسمت البلاد الى ٤٥٠ كوميون (معسكر العمل الاجبارى) ليعمل فيها العمال والفلاحون المسلمون وهم يشكلون ٩٩٪ من عدد السكان .. وصاحب عملهم في هذه المعسكرات المشقة والعذاب وحالات الوفاة الجماعية .. كما مات الكثير من المستن والعجزة والمعوقين بعد ان جمعهم الحكم الشيوعى في أماكن محددة وقتلهم في عمليات «الموت» .

ومع احتلال الصين الشيوعية لتركستان الشرقية الغى العمل بالاسلام واستبدل الحرف العربى الجميل بالحرف اللاتينى ثم بالحرف الصينى . وحرمت التعليم الاسلامى واستبدل بالتعليم الشيوعى في المدارس واستخدمت المباني الاسلامية بمختلف انواعها وفي مقدمتها الجوامع والمساجد في اعمال تنافى مع قيم الاسلام واحرقت الكتب الاسلامية واعلنت سياسة قطع صلة مسلمى تركستان الشرقية

صرح صاو — لى — جين السكرتيرة الثانى لقطاع تركستان الشرقية في الحرب الشيوعى الصينى في بكين في ٢٩ / ٤ / ١٩٥١ م ان ٥٦٤ ، ١٣ مثقفا مسلما قبض عليهم بتهمة معاداة الشيوعية . وذكر هذا السكرتير الثانى في تصريحه ان برهان شهيدى — وهو شيوعى — حاكم تركستان الشرقية الموالى للاحتلال اعلن ان ٠٢٠٠٠٠٠٠٠ مسلم قاموا بعمليات سرية مضادة للحكم الشيوعى فوق عليهم الجزاءات المناسبة . وقتل الشيوعيون الصينيون ، من مسلمى تركستان الشرقية خلال السنوات الاربع من الاحتلال — اى من سنة ١٩٤٩ الى سنة ١٩٥٣ ١٠٠٠٠٠٠٠ . مثقف مسلم معارض . وعلى راس قافلة الشهداء المسلمين هؤلاء اسماء الدكتور مسعود صبرى وجانم خان حاجى وعثمان باطور وعبد العزيز جنكيز، وقون بان قوادى تحرير جريدة اليقين .

الصينية المعقدة الصعبة التي كانت مفروضة عليهم في عهد ماو .

واصبح بإمكان الشباب — بعد سن ١٨ — ان يدرسوا في مدرسة اسلامية عالية افتتحت في مدينة اوروجي تدرس علوم القرآن واللغة العربية . كما ان الشباب هناك يستطيعون دراسة الاسلام والعلوم الاخرى في خارج الصين ، فقد سمح بهذا اخيرا بشرط واحد اساسي هو ان — تتقدم الجامعات في العالم الاسلامي وفي غيره بطلب رسمي الى الحكومة الصينية تقدم فيه منحاً الى الشباب التركستانيين الشرقيين . وقد كانت الجامعات اليابانية رائدة في هذا المضمار إذ تقدمت بعض جامعات اليابان بطلب الى الصين قدمت فيه منحا لطلاب مسلمين فوافقت الحكومة الصينية فوراً بناء على القرارات الحكومية الجديدة ، وهي تسمح بذلك . ومن الممكن الان للطلاب المسلمين التركستانيين الالتحاق بالتعليم العام بالصين في مختلف مراحلها لكن هذه الدراسة تستلزم اللغة الصينية . الا ان اللغة الصينية لانهم المسلمين هناك ولا يقبلون على تعلمها ذلك لان الصين تحرم على المسلمين الالتحاق بالجيش في اية رتبة من رتبة صغيرة وكأمت او كبيرة بل ، ولا حتى في الوظائف الادارية المدنية في جيش الصين . والوضع كذلك في الدرجات المدنية في الدولة .

تغيرت نظرة الصينيين الحمر ايضا الى القرآن الكريم — سياسيا — فلم يعد هناك حظر على دخول المصاحف الى الصين الشعبية الشيوعية ، والمصاحف متواجدة الان في تركستان الشرقية فالسعوديون يرسلون المصاحف الى هناك هدية لمسلمي تركستان الشرقية . كما صرح بذلك بمحمدي قليلج نائب رئيس وقف الاتراك القازاق في استنبول مجلة قادين وعائلة التركية . (والقازاق من مسلمي تركستان الشرقية) . وتقدم بعض المحسنين بطلب الى الحكومة الصينية لبناء مسجد في هذه البلاد بالتعاون مع المسلمين المحليين فلم تمنع الحكومة الصينية، بل يسرت هذا الامر وان كان بعد عدة استجابات .

ولم تعد الفتاة المسلمة في تركستان الشرقية مجبرة على الزواج من الصينيين فلقد اختفى هذا الاجبار واختفت هذه الظاهرة بعد زوال مرحلة القهر الاكبر .

بالاسلام والمسلمين عموماً . ومنع تداول القرآن الكريم وحظر قراءة الكتب الدينية والغيت الملكية الخاصة وصودرت كل ثروات المسلمين بكافة اشكالها بما في ذلك حلى النساء . ونقل من ذلك الكثير على عربات نقل كبيرة الى بكين واجبرت المرأة المسلمة على الزواج من الصينيين واندفع المسلمون من هناك الى هجرات كبيرة الى الهند والباكستان والسعودية ومصر وتركيا وغيرها فرارا بدنيهم واشهر هذه الهجرات هجرات ال — ٧٠٠٠ مهاجر بريادة محمد امين بوغرا وعيسى يوسف الب تكين، وكانت من اعنف واشق حالات الهجرة حيث مات في الطريق الكثير منهم . ولكن ما ان انزاح حكم وتأثير ماو — تسي تونغ في الصين حتى تحسنت الاوضاع عما سبق واتجهت الحكومة الصينية الى تخفيف الضغط على الصين وشملت هذه السياسة مسلمي تركستان الشرقية . واحتلف الوضع عن ايام حكم ماو وجد عليه الجديد . فما هو الجديد في حياة المسلمين في تركستان الشرقية ؟

استطاع المسلمون ان يمتلكوا — خاصة الذين يعيشون على الرعي منهم، فالدولة الصينية تعطي هناك مائة (١٠٠) من الاغنام لتربيتها وتوليدها مقابل ان يعطى الدولة ٨٥٪ مما تلد ، فإذا نقص مايعطيه للدولة عن ذلك عليه دفع مقابل النقص واذا زاد العدد عن ذلك فالزيادة للمسلم . والمسلمون في تركستان الشرقية يمتازون بالنشاط والدقة واتقان العمل واغنامهم لانتقص ، بل تزيد . لكن القوانين الصينية الشيوعية تحرم تدريس الاسلام للنشء حتى سن ١٨ سن ، الا ان المسؤولين الصينيين الجدد لايتدخلون في تعليم العائلات التركستانية الاسلام لاولادها بشرط ان يكون هذا في المنزل فالموانع القانونية لتدريس الاسلام لانسرى على البيوت ولا تحد من نشاط المسلمين داخل الاسرة .

والمسلمين في تركستان الشرقية الآن — خاصة كبار السن — يصلون ويصومون ويتلون القرآن الكريم براحة وحرية .

واصبح للمسلمين الان مدارسهم الخاصة بهم يتلقى اولادهم فيها تعليمهم بلغتهم التركية بحروفها العربية . (المسلمون هناك يسمون الحرف العربي باسم حروف القرآن) . وهذا الحرف طبيعي بالنسبة للتركستانيين الشرقيين بعكس الحروف

— نخس الزائر هناك في القرى والقصبات والمدن الاسلامية انه في «امان اسلامي» والاطفال مبتسمون يضحكون في كل مكان .. وكبار السن ملتحنون معمومون ، والجندات والامهات بشكل خاص محجبات ، والترابط الأسرى واضح والجميع هنا وهناك يتكاتفون في بناء مسجد او جامع .

— وسائل المواصلات من القرى الى القصبات وبالعكس عبارة عن عربات تجرها الحمير والبعال والجياد ... تنتقل بها الاسر والعائلات المسلمة ويستخدمها المسلمون لقضاء شؤونهم المعاشية الاخرى فهي تنقل البطيخ والشمام وغيره الى الاسواق .

— الترابط في الاسرة التركستانية الشرقية واضح خاصة في الاسواق : دكاكين الخياطين والحداين وبيع الطواق والسكاكين وغير ذلك ، فتجد صاحب الدكان المسلم وحوله اولاده يساعدونه ويتعلمون المهنة منه .

— وفي تركستان الشرقية مطاعم مسلمة جديدة ونظيفة عليها لوحات مكتوبة بلغتهم التركية بالحروف العربية تحمل عبارة «مطعم مسلم» ونحوها ذلك لوحة بنفس المعنى باللغة الصينية ، يساعد الاولاد اباءهم في العمل في هذه المطاعم لكن لاوجود للمرأة المسلمة فتاة كانت او امرأة عاملة فيها .

وسمح للمرأة المسلمة بارتداء الحجاب فلم تعد السلطات الرسمية الصينية الشيوعية تتدخل في شكل ملابس المسلمين والمسلمات .

واصبح الاعلام الصيني الشيوعي يهتم بمسلمي تركستان الشرقية فاصبح التلفزيون وكذلك الاذاعة يبثان في اوقات معينة محدودة باللغة التركية بلهجتها هناك التي تتحدث بها المجموعات التركية وهي القازاق والازبك والاوزغور والتتار والفرغيز .. ولم تعد البث التلفزيوني في هذا الصدد الافلام الصينية المذبذجة لغويا وبرامج مختلفة قليلة تتعلق بالاتراك . وترجع السلطات الصينية هناك تطوير البث بمختلف لهجات المسلمين الى مستوى افضل .

دفع التغيير الجديد في حياة المسلمين في تركستان الشرقية اهتمامات وكتابات وزيارات الكتاب والصحافيين المسلمين وخاصة الأتراك منهم مثل لقمان ناجي وقدرية ناجي وياسين ارسلان وشنار سنجار وعبد الحميد بلديز وغيرهم . وكانت لهم انطباعات نوجزها فيما يلي :

— تركستان الشرقية بلاد فقيرة المظهر — رغم غناها الطبيعي — فالسيارات لايستخدمها هناك الا الاجانب لكن الدراجات منتشرة رغم شدة غلاء اسعارها وفي الصين اضخم رقم في العالم في الدراجات .

شەرقى تۈركىستاندىكى تېفىت ۋە شەرقى تۈركىستانلىقلار

مۇستافا ئۆز ئۇيغۇر

تېفىت شەرقى تۈركىستاننىڭ ئەڭ مول يەر ئاستى بايلىقلىرىدىن بىرى. 40 يىل ئالدىدا جوڭغار يە ئويمانلىقىدىكى چۆل جەزىرە ۋە ھازىر بىر مىليونغا يېقىن نوپۇسقا ئىگە قاراماي ئىسىملىك تېفىت شەھىرى مەۋجۇتتۇر. نوپۇسى شىددەت بىلەن كۆپىيىۋاتقان بۇ شەھەر پەقەت تېفىت بىلەنلا شۇغۇللىنىدۇ. ئەمما بۇ شەھەردىكى تۈرۈكلەرنىڭ نوپۇسى 5 پىرسەنتگە يەتمەيدۇ. قارامايىدا چىققان تېفىتنىڭ ئاز بىر قىسمى قارامايىنىڭ ئۆزىدە، مائىتاغ تېفىت ئايرىش زاۋۇتىدا، ئۈرۈمچىدىكى تىۋىت - خېمىيە ساائەت زاۋۇتىدا ۋە شەرقى تۈركىستانغا چىقىرىپ داش بولغان ئىچكى چىنىننىڭ يۈمىن دىگەن شەھىرىدە پىششىقلاپ ئىشلەتكەندىن سىرت كۆپ قىسىم خام تېفىت ئىچكى چىنىننىڭ باشقا شەھەرلىرىگە ۋە چەتئەللەرگە توشۇلىدۇ. يېقىنقى تەچچە يىلدىن بۇيان شەرقى تۈركىستاننىڭ كۆپلىگەن يەرلىرىدىن ئارقا-ئارقىدىن يېڭى تېفىتلىقلىق تىپىلدى. چىن ئالىملىرى گېزىتلىرىدە «پەقەت تارىم ئويمانلىقىدىكى تېفىت زاپىسى، سەئەدى ئەرەبىستاندىكى تېفىت زاپىسىنىڭ 20 ھەسسىسىگە باراۋەر» دەپ يېزىشماقتا. سەئۇدى ئەرەبىستان، كۇۋەيت ۋە باشقا دۆلەتلەردىكى تىۋىت ئۆز خەلقىگە پاراۋاتلىق، بەخت ئېلىپ كەلگەن بولسا، شەرقى تۈركىستان تېفىتى بۇ يەردىكى خەلىقلەرگە نامراتلىق، يوقۇلۇش ۋە تەھدىت ئېلىپ كەلگەن. تېفىت باھانىسىدا تۈركۈملەپ - تۈركۈملەپ چىقىلىقلار تۈركۈملىگە

توشوپ كېلىنمەكتە. مسالى ، كۇۋا يىتتىن قەرىز ئېلىپ 1975 يىلىدىن 1980 يىلىغا قەدەر ئۈرۈمچىدە قۇرۇلغان نىفىت - خېمىيە سانائەت زاۋادى بار . زاۋۇت باشلىغى يۈۋەن 1985 يىلى 1 - ئاينىڭ 12 - كۈنى زاۋۇتنى تونۇشتۇرۇپ «زاۋۇدىمىزدا 10 مىڭدىن ئارتۇق ئىشچى خىزمەتچى بار . زاۋۇت قارمىغىدىكى نوپۇس 60 مىڭغا يېتىدۇ . بۇنىڭ ئىچىدە ئاز سانلىق مىللەتلەردىن بولغان 900 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بىلەن ، دېگەن ئىسىمى ئۇلارنىڭ ئاز سانلىق مىللەت دېگىنى چىن ھۆكىمرانلىغىدىكى ئۇشاق مىللەتلەردۇر . كېيىن مەن باشقىلاردىن سۈرەشتە قىلىپ كۆرسەم تۈركىستانلىق مۇسۇلمانلاردىن 700 نەپەر ئىشچى ئىشلەيدىگەن بۇلارنىڭ ئىچىدە مۇھىم ئىنجىنەرلاردىن بىرسىمۇ يوق بولۇپ ، ھەممىسى ئەڭ ئېغىر ۋە پاسكىنا ئىشلاردا ئىشلەيدىگەن . شەرقى تۈركىستان زېمىنىدا قۇرۇلغان 10 مىڭ ئىشچى بولغان زاۋۇتتا ، شەرقى تۈركىستانلىقلاردىن 700 نەپەر ئىشچى بولۇشى مۇھىمكىگە يېتەرلىك پاكىت . شۇ زاۋات بار بولغان ئۈرۈمچى شەھرىدە ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ، ئەمما ھېچ ياقىتىن ئىش تاپالمىغان مىڭلىغان تۈرۈك ياشلىرى بار . ئۇندىن باشقا قەشقەر خوتەن ، ئاقسۇ ، كۇچار ، كورلا ، تۇرپان ، قۇمۇل ، ئىلى ۋىلايەتلىرىدىن ئىش ئىزدەپ كەلگەن سان-ساناقسىز ياشلار ئۈرۈمچىنىڭ ھەر بىر كوچىلىرىدا سەرسان بولۇپ ، سارغىيىپ يۈرمەكتە . چىن كوممۇنىستلىرى شۇ ياشلارنىڭ ئىشىنى ئىشلىتىش ، ئاشلىقتىن ئۆلۈپ كېتىشىگە زازىكىن ، شەرقى تۈركىستان زېمىنىدا قۇرۇلۇۋاتقان زاۋۇتلارغا ئۇلارنى ئاددىي بىر ئىشچى قىلىپ ئېلىشقا رازى ئەمەس .

ئۈرۈمچىدىكى نېفىت قىدىرىپ - چارلاش باش ئەتىدى قارىمىغدا
 ۱۲ مىڭ ئىشچى-خىزمەتچى بار بولۇپ ، ئۇلار پىرانسوز ئىنجىنىرلىرى
 رىنىڭ يېتەكچىلىگىدە شەرقى تۈركىستاننىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا
 يەر ئاستى نېفىت قاتلىمىنى تەكشۈرۈش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ
 ۱۲ مىڭ ئادەم ئىچىدە شەرقى تۈركىستان تۈرۈكلىرىنىڭ سانى ۱۰۰ گە
 يەتمەيدۇ . يەنە پاكىت ئۈچۈن شۇنى كۆرسىتىش لازىمكى : قەشقەر ۋە
 لايتىنگە قاراشلىق قارغىلىق ناھىيىسىنىڭ كۆكيار دېگەن يېزىسىدا
 76 - يىلى يېڭى نېفىتلىك بايقالدى . يېزىدىكى نەچچە يۈز ئائىلە
 لىك تۈركىستان دىخانلىرى : « ئەندى بىز نېفىتلىكتە ئىشچى بولۇپ
 ئىشلەش شەرىپىگە ئىگە بولىدىغان بولدۇق . تۈرمۈشۈمىز ياخشى بو-
 لىدىغان بولدى . » دەپ خۇشال بولۇشتى . بىراق دىخاننىڭ كۈل
 كىسى ئۇزاققا بارمايلا يىغىغا ئايلىندى . يېزادىكى ئاھالىلەرنى
 بۇيرۇق بىلەن باشقا يېزىلارغا كۆچۈرگۈزۈشتى . كىشىلەر ئاتا -
 بوۋىلىرىدىن تارتىپ گۈللىتىپ ، تىرىكچىلىك قىلىپ كېلىۋاتقان
 مەھەللىسىنى ، ئۇيلىرىنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى . بوش قال-
 غان زېمىنغا ئاچ كۆز خىتايلار نېفىت قۇدۇقلىرىنى قۇرۇشقا باشلى-
 دى . ئەسلىدە بىر مۇختاي بولمىغان بۇ يىراق يېزا خىتايلارنىڭ
 نېفىت شەھرىگە ئايلىندى . تۈركۈم-تۈركۈم ئىشچىلار ئىچكى چىندىن
 كېلىشتى . يەرلىك خەلق پەقەت ئاددى ئىشچى بولماقنى ئىستىدى . يۈ-
 ئەمما شۇ ئىشچىلىق ئۇلارغا بېرىلمىدى . ھازىر پوسكام ناھىيىسىدە
 بىر يېڭى نېفىت شەھىرى قۇرۇلۇۋاتماقتا . بۇ يەردىكى زاۋۇتلارنى ،
 شەھەرلەرنى تۈركىستاننىڭ مەبلىغى بىلەن چىنىلىقلار قۇۋۋەتلىدۇ .

نەچچە ۱۰ مىڭ چىنلىق بۇ شەھەردە ئىشلىمەكتە . ئەمما شۇ شەھەر نىڭ ئۆزىدىكى مىڭلىغان تۈركىستانلىقلار ئىشىنىپ لىتىن ھاياتى تەھدىت ئاستىدا قالماقتا، يېقىندا خوتەننىڭ نىسپە ناھىيىسىدە توپوقسىز ئېتىلىپ چىققان نېفىت بىر يېزىنى ۋەيران قىلدى . بۇ يەردىكى تۈرۈك دىخانلىرىنىمۇ باشقا يېزىلارغا كۆچۈشكە ، مەجبۇر ئەتتى بۇ دىخانلار زار - زار يىغىنارى ئىچىدە رېڭىدىلا ئۆي قۇرۇشماقتا ئۇلارنىڭ يېزىلىرىنى بولسا نېفىت باھانىسىدا ئېقىپ كەلگەن چىنلار ئىگەللىدى دوزاقنىڭ زۇلمىنى كۆرىۋاتقان ، ھاياتى قاتارى خور لىنىۋاتقان بولمىلىقىنىڭ ، بۇ خەلقنىڭ گۇناھى نىمە ؟ ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ پايانسىز جانچان ۋە مۇنبەت ۋە تىنىنى شەرمەندە مۇستەملىكىچى چىنلىقلارغا تارتقۇزۇپ قويغان . گۇناھى ئۈچۈن شۇ قەدەر جەۋرە چېكىۋاتىدۇ ...

1985 - يىلى نەشر قىلىنغان « شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى تەرەققىياتى » دىگەن چىن تىلىدا يېزىلغان كىتابتا 1984 - يىلى شەرقىي تۈركىستاندىن ئېلىنغان نېفىت « 45 مىليون 170 مىڭ توننا بولۇپ ،

1955 يىلىدا ئالغان نېفىتتىن 136 ھەسسە ئارتۇق » دەپ يېزىلغان . 1988 - يىلىدىن ئېتىۋارەن تارىم ئويمانلىقىدا نېفىت قۇدۇقلىرىنى ئېچىش دولقۇنى ئەۋج ئالماقتا . دەپمەك چىنلىقلارنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا ئادەم كۆچۈرۈش نىسپىتى ، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت مەھسۇلاتىنىڭ ئارتىپ بېرىشىدىن كەم ئەمەس . قىزىل چىننىڭ ئېغىر ئىقتىسادى يۈكسىك كۆتىرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان ھاللىرى لىنىۋاتماقتا .

تۈركىستان خەلقى ئىچىدە ئىشىنىپ لىق ، نامراتلىق ، كېسەللىك ... ئارتىپ تىپ بارماقتا . زۇلۇمغا قارشى قارشىلىق كۈندىن كۈنگە كۈچەيمەكتە .

تۈركىستانغا ئادەم كۆچۈرۈش نىسپىتى ، شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىت مەھسۇلاتىنىڭ ئارتىپ بېرىشىدىن كەم ئەمەس . قىزىل چىننىڭ ئېغىر ئىقتىسادى يۈكسىك كۆتىرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان ھاللىرى لىنىۋاتماقتا . تۈركىستان خەلقى ئىچىدە ئىشىنىپ لىق ، نامراتلىق ، كېسەللىك ... ئارتىپ تىپ بارماقتا . زۇلۇمغا قارشى قارشىلىق كۈندىن كۈنگە كۈچەيمەكتە .

ئىستانبۇل غازى ئوسمان پاشا تولۇق ئورتا مەكتىپىگە

» مەھمۇت قەشقىرى ئورتا مەكتىپى « نامى بېرىلدى.

ئىستانبۇل مائارىپ ۋە مەدەنىيەت ۋە خىيىسى تەرىپىدىن قۇرۇلغان غازى ئوسمان پاشا رايونىنىڭ يېڭى تولۇق ئورتا مەكتىپىگە « مەھمۇت قەشقىرى تولۇق ئورتا مەكتىپى » نامى بېرىلدى. نام بېرىش مۇراسىمى 1989 - يىلى 5 - ئاينىڭ 24 - كۈنى مەزكۇر مەكتەپتە ئۆتكۈزۈلدى. مۇراسىمغا ئىستانبۇل مائارىپ ۋە مەدەنىيەت ۋە خ -

چىسىنىڭ مەسئۇللىرى، مەھمۇت قەشقىرى تولۇق ئورتا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچى ۋە ئوقۇغۇچىلىرى، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن بىرلىكتە، تەكلىپكە بىنا ئەن شەرقى تۈركىستان ۋە خ - چىسىنىڭ مەسئۇللىرى ۋە ئىستانبۇلدا ئولتۇرۇشلۇق شەرقى تۈركىستان تائىلىق ھەمىشەرلەرنىڭ بىر قىسمى قاتناشتى.

مۇراسىم ئالدى بىلەن تۈرۈك يېزىق تارىخى ۋە مەھمۇت قەشقىرى ھەققىدىكى كۆرگەزمىنىڭ ئېچىلمىشى بىلەن باشلاندى. ئېچىلمىش لېنتىسىنى غازى ئوسمان پاشا رايونى مائارىپ ئىدارىسىنىڭ مۇدىرى كەستى. مۇراسىمدا ئىستانبۇل ئونۋەرسىتىسى تۈركىيە تەتقىقات مەركىزىنىڭ مۇدىرى پىروفىسور، دوكتور ئالى ئالىپدارلان سۆز قىلدى. كۆرگەزمىنى ئېكىسكۇرسىيە قىلىش تۈگىگەندىن كېيىن سائەت 14 دە مەكتەپنىڭ يېغىن زالىدا ئومومىي يىغىن باشلاندى. ئالدى بىلەن غازى ئوسمان پاشا مەھمۇت قەشقىرى تولۇق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ مۇدىرى مۇستافا ئەركۈگلى، مەكتەپ

۱۱ / ۱
 www.yuyinshu.com
 ئۇيغۇر كىتاب تور بېتىكى
 ھەققىدە مەلۇمات بەردى ، ئىستانبۇل ما ئارىپ ۋە مەدەنىيەت
 ۋە خېمىنىنىڭ ما ئاۋىن باشلىغى نامىنى ئايارچى سۆز قىلىپ ،
 ۋە قىپ تەرىپىدىن قۇرۇلغان مەكتەپلەرگە تۈرۈك تارىخىدا
 موھىم ئورنى بولغان بۈيۈك دۆلەت ئەرباپلىرى ۋە ئالىملارنىڭ
 نامىنى بېرىپ ، ئۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرىمىز تەرىپىدىن مەڭگۈ خاتىر
 لىنىپ تۇرۇشىنى مەخسەت قىلىدىغانلىغىنى بۇلاردى ، ئىستانبۇل
 ئۇنۋەرسىتېتى ئەدەبىيات پاكۇلتىتىدىن دوستىنىڭ دوكتور ئوسمان
 فىكرى رىسەرت قايا ، مەخمۇت قەشقەرنىڭ ھاياتى ۋە ئىلمى تۆھ
 پىلىرى ھەققىدە مەلۇمات بەردى .

شەرقى تۈركىستان ۋە خېي ئىدارە ھەيئىتىنىڭ ما ئاۋىن باشلى
 غى سۇلتان مەخمۇت قەشقەرى ، يىغىنىدا تەبرىك سۆزى قىلىپ مۇندىلا -
 نى كۆرسەتتى : « ئىستانبۇل ما ئارىپ ۋە مەدەنىيەت ۋە خېمىنىنىڭ
 ھۆرمەتلىك مەسئۇللىرى ؛ ئىستانبۇل غازى ئوسمان نىشا رايونى
 يېڭى تولۇق ئورتا مەكتىۋىگە ، تۈرۈك مەدەنىيەت تارىخىنىڭ
 ئۆلمەس نامايەندىسى بولغان ئۇلۇغ ئالىم مۇتەپپەككۈر مەخمۇت
 قەشقەرنىڭ نامىنى قويۇش بىلەن بىز لەرنى مەسئۇت ۋە بەختىيار
 قىلىدىگىز لەر . ئىككىنچى ئانا ۋە تىنىمىز بولغان ئەزىز تۈركىيە -
 گە يەر لەشكەن بىز شەرقى تۈركۈستانلىقلار ، شەرقى تۈركىستان
 تۇپراقىدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇسىنى ئۇخلاۋاتقان ئالىمىمىز ، بۈيۈك
 تىلشۇناس مەخمۇت قەشقەرنىڭ نامىنى ئىستانبۇلدا بۇ تولۇق
 ئورتا مەكتەپتە قايتا ياشىتىلىشتىن چەكسىز بەختىيارلىق ھەم
 ئىپتىخارلىق ھىسسىياتىغا چۆمدۈق . ئۇنىڭ ئىسمى بىلەن شەرەپلەنەت
 دۈرۈلگەن بۇ تولۇق ئورتا مەكتەپتىن مەخمۇت قەشقەرنىڭ ئوخشاش

بۇ يۈك ئا لىملارنىڭ يېتىشىپ چىقىشىنى ئۈمۈت قىلىمىز .
 سۆز قىلىشلاردىن كېيىن ، شەرقى تۈركۈستان ۋە خېي ناخشا- ئۇسۇل
 گۇرۇپپىسى تەكلىپكە بىنا ئەن شەرقى تۈركۈستان ناخشا- ئۇسۇللىرىدىن
 نەمۇنىلەر كۆرسەتتى . يىغىنغا قاتناشقانلار گۇرۇپ تەرىپىدىن
 ئورۇنلانغان « مەخمۇت قەشقەرگە مەدھىيە » ، « ھەسرەت ناخشىسى »
 « سەھەر پەيزى » قاتارلىق ناخشا- ئۇسۇللىرىنى ناھايتتى چوڭ ھە-
 ۋەس بىلەن كۆردى ۋە قىزغىن ئالاقىلىدى . سۇلتان مەخمۇت قەشقەرى
 تەرىپىدىن يېزىلىپ بېرىلغاندا ئوقۇلغان « مەخمۇت قەشقەرغا مەدھىيە »
 ناملىق ناخشىنىڭ تولۇق تېكىستى تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت :

سۈرىتىڭگە كۆز تىكسەم ،	ئىستانبۇلدا مەكتەپكە ،
ياستى ھاياجان مېنى ،	قويدۇق بېيىنىڭ نامىڭى .
ئەسلىدىم ئۇلۇغ ئۇستاز ،	يايىمىز كەڭ جاھانغا .
مەخمۇت قەشقەرى سېنى ،	شەرىپىڭنى --- شەنىڭنى .

قالدۇردىڭ ئۇلۇغ تۆھپە ،	ئۇلۇغ پىرىم --- ئۇستازىم ،
ئىلىم سۆيگەن ئىنسانغا .	بويۇك تۈرۈك بىلىڭىنى .
كۆيلىگە تگە سىغمايدۇ ،	ئەسلىدىم بىر ھۆرمەتتە
تەرىپىڭنىڭ داستانغا .	ماخمۇت قەشقەرى سېنى .

بۇگۈنكى شەرقى تۈركىستان

مۇھەممەت ئىمىن ھەزرىتى

چىن مەدەنىيەت ئادىلىرى يېقىنقى يىللاردىكى بېرى « جۇڭگۇ

زىمىنىنىڭ ئالدىدىن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدىغان شىنجاڭنى ئىچىش ۋە گۈللەتدۈرۈش مەركىزى كومىتېتىنىڭ 21 - ئەسەردىكى تۇپ تىنچلىق دەپ يېزىشماقتا. بۇ ھال چىن ھۆكۈمىتىنىڭ شەر-قى تۈركىستانغا زور تۈركۈمدە ئاھالى يۆتكەش ھەرىكىتى تېجى يېقىنقى كەلگۈسىدە باشلىنىشىغا قىلغىدىن دەرىجە بەرمەكتە.

1948 - يىلى شەرقى تۈركىستاندا چىقىدىغان چىنلىقلارنىڭ گېزىتى

بولغان « شىنجاڭ گېزىتى » دە چىنلىقلارنىڭ دوغا تۇر كىستاتى-

دىكى توپۇمى ئومومى ئاھالىنىڭ 4 پىرسەنتىنى ئىگەللەيدۇ دەپ ياز-

غان بولسا، 1985 - يىلى چىنلىقلارنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى

توپۇمىنى 48 پىرسەن دەپ ئېلان قىلدى (شەرقى تۈركىستانغا 49-

يىلدىن بېرى « ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى)

تامى بىلەن يۆتكەپ كېلىپ ئورۇنلاشتۇرغان 6 مىليوندىن 10 مى-

يوققا قەدەر كۆچمەن چىنلىقلار ۋە چىننىڭ تۈركىستاندىكى مۇتتىزىم

ئارمىيىسىنىڭ ماتى بۇتنىڭ سىرتىدا) ھازىر چىن كوممۇنىستىلىرى

چىن چىگرىسى ئىچىدىكى ئاھالىلارنى تۈركىستان زىمىنىغا كېلىشكە

ھەر تەرەپلىمە ئىسھاملايدۇرماقتا ۋە قۇترا تۇقۇلۇق قىلماقتا، ھەر خىلى

باقا-مەۋەپ بىلەن ئىچكى چىندىن تۈركۈملەپ ئاھالى ئېلىپ چىققاقتا،

تىنچ قىزىش باھاتىسىدا قاراماي، ئۈرۈمچى، كۇچار، پوھكام،

قارغىلىق، قاتارلىق شەھەرلەرگە ۋە تارىم ئويمانلىقىغا 100 مىڭ

لاپ چىنلىقلار كېلىپ ئورۇنلاشماقتا.

تۆمۈر يول قۇرۇلۇشى باھاتىسىدا ئۈرۈمچى بىلەن - وۋېت چىگى -
 رىسى ئارىلىقىدىكى تۆمۈر يول قۇرۇلۇشىدا تەچچە ئون مىڭلاپ
 چىتىلىقلار ماكان تۇتماقتا . ئالتاي تاغلىرىنىڭ ئالتۇنتى ئۆز -
 لىكىدىن ئېقىپ كەلگەن چىتىلىقلار تالان تاراج قىلماقتا ، شەرقى
 تۈركىستاننىڭ ھەممە تاغلىرىدا مەدەن قېزىۋاتقان چىتىلىقلار
 كىشىگە ساقاسىز چۈمىلىلەر قى ئەمىلىدۇ ، شەھەر قۇرۇلۇشى با -
 ھاتىسىدا شەرقى تۈركىستاننىڭ ھەممە شەھەرلىرىگە تەچچە 100 مىڭ
 قارا ئەمگەكچىلەر قى ئەكىلىپ تۆكۈمەكتە . ئۇلار ئۆزلىرى ياسىغان
 بىنالاردا ئالدى بىلەن ئۆزلىرى ئولتۇرۇپ يەر لەشەكتە ، ھەتتا ئىچ
 كى چىن تۈرمىلىرىدىكى ~~بىر~~ يۈز مىڭلاپ جىنايەتچى پويىز بىلەن
 تۈركۈملەپ تۈركىستان زىمىنىنى توشۇپ كېلىۋاتىدۇ ، چىتىلىقلار تۈركى -
 تاننىڭ تومۇرىدىكى قانلارنى شوراپ سەدرىمەكتە تۈركىستاننىڭ
 ھەددى-ھېساپسىز تېفىتلىرى كۆمۈرلىرى ، ئالتۇتلىرى ۋە باشقا
 كان مەھسۇلاتلىرى ئاشلىقى ، ياغىسى ، مۇسۇللىرى ئىچكى چىتتا
 كېچە - كۈندۈز توشۇلماقتا

تۈركۈستان خەلقى پەقەت يېزىلارغا ۋە يايلاقلارغا قامىلىپ
 چىتىلىقلار ئۈچۈن ئاشلىق پاختا تېرىش ۋە مال بېقىش قاتارلىق
 ئىپتىدائىي ئەمەل ئۈتۈمىز ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىشقا مەجبۇر ئىپ -
 تىلەمەكتە ، شەھەرلەرلىكى نۇرغۇنلىغان تۈركۈستانلىقلار ئىشىمىز
 ھالدا تامىراتلىقنىڭ دەردىنى تارتماقتا ، مىللى مائارىپنىڭ را -
 ۋاجلىنىشى ئىنتايىن ئاستا ، مىڭلىغان ، ئون مىڭلىغان تۈركىستان
 ياش-ئۆسمۈرلىرى ئوقۇشىز قېلىپ ، ئىشىمىز لار قاتارىغا ~~بىر~~ قوشۇل
 ماقتا . ئۇلار ئۆز زىمىنىدا قۇرۇلۇۋاتقان زاۋۇتلاردا ئاددىي بىر
 ئىشچى بولۇپ ئىشلەپ، كۈتدۈ لۈك تۈرمۈشىنى قامدىلىشى ئىستەيدۇ - يۇ ،

ئەمما شۇ ئاددى ئىشچىلىقتىنمۇ مەھرۇم قىلىنماقتا .

ئىچكى چىندىن كىسىم تىككۈچى ، ئاياغ قىچى ياما قىچىلىرى ،
ياغاچچى ۋە باشقا خىلدىكى قول ھۈنەرۋەنلەر شەرقى تۈركۈستان زى-
مىنىغا سەلەك ئېقىپ چىقىپ، ئەڭ چەتتىكى يېزا-قىشلاقلارغىچە بېرىپ
يەر لەشەكتە . شەرقى تۈركۈستاننىڭ مىللى قول سائىتى يوقالماقتا .
تۈرۈك قول ھۈنەرۋەنلىرى ئىشىنىز قالماقتا ، ئۇلارنىڭ تىرىكچىلىك يولى
كېسىلمەكتە ، چىن ھۆكۈمىتىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا چىننىڭ ھەر قايسى
ئۆلكىلىرىدىن تۈركۈستانغا كېلىپ ئۈرۈمچى ۋە باشقا شەھەرلەردە مېھمان -
خانىلارنى كىراغا ئېلىپ سودا بازىرى ئېچىۋالغان چىنلىقلار تۈركۈھ-
ستاقلىق تىجارەتچىلەرنىڭ تىجارىتىنى ۋەيران قىلماقتا. ئۆز يۇرتىدا
چىقىش يولى تاپالمايدىغان تىجارەتچىلەر چىننىڭ گۇاڭجۇ ، شاڭخەي ، بېيى-
جىن ، قاتارلىق شەھەرلىرىگە بېرىپ سودى يولى ئىزدەشكە مەجبۇر بول-
دى . بىراق ئۇلار ھەمىشە دىگەندەك بۇ شەھەرلەردە بۇلاڭ - تالاغا
ئۇچراپ تۇرىدۇ ۋە بەزىلىرى ئۆلتۈرۈلىدۇ . دەل ھازىر چىننىڭ گۇاڭجۇ
شەھرىدە مىڭدىن ئارتۇق تىجارەتچى بوھتان بىلەن تۈرمىگە قامىلىپ يات-
ماقتا . تۈرمىدە تاياق زەربىدىن ئۆلگەنلەرنىڭ قەۋرىسى ھىلى ھەم گۇاڭ-
جۇدا پاكىت سۈپىتىدە تۇرۇپتۇ . گۇاڭجۇدا ھۆكۈمەت تەرەپتىن « ئۇيغۇر -
لارغا مېھمانخانىدىن ئۆي بېرىلمىمۇن ، تاكسىچىلار تاكسىغا ئالمىسۇن ،
دەپ ئۇختۇرۇش چۈشۈرگەنلىكتىن تۈرۈك تىجارەتچىلەر گۇاڭجۇدا تۇرۇشقا
ئامالسىز قالدى . شۇنداقتىمۇ كېچىلەر قى كۈچلاردا ئۆتكۈزۈپ ھاقارەت
ئىچىدە تىجارىتىنى داۋام قىلماقتا شۇ سەۋەبتىن ساياھەت ۋە
خىزمەت بىلەن گۇاڭجۇ ، شاڭخەيلەرگە بارغان تۈركۈستانلىقلارمۇ يېپ -
تىشقا مېھمانخانا تاپالماي، كېچىنى كۈچلاردا ئۆلتۈرۈپ ئۆتكۈزۈشكە -

مەجبۇر بولماقتا .

چىننىڭ تۈركۈستەندىكى تەشۋىقات قوراللىرى « شىنجاڭ قەدىمدىن چىننىڭ زىمىتى . ئۇيغۇرلار ، قازاقلار ، قىرغىزلار ، ئۆزبەكلەر ... باشقا - باشقا مىللەت - تۈرۈك باشقا مىللەت باشقا ... » دىگەن تەشۋىقاتتىكى ھەر كۈنى دىگىدەك يۈرگۈزۈپ كەلمەكتە « بىر تۈرۈك » دىگەن سۆزدىن چىنلىقلار شۇقەدەر قورقىدىكى بۇ سۆزنى سۆزلىگەن ھەرقانداق بىر ئادەمنى ھەر يول بىلەن يوقا قىلىشقا تىرىشىدۇ .

1970 - يىلى تۈركۈستەن بىر كۈن ئىچىدە 74 نەپەر ئادەم تەق مەيداندا ئېتىپ تاشلاتتى . شۇ ئۆلگۈچىلەرنىڭ بىرىمىدىن كۆپرەكى پەقەت « بىز تۈركىمىز . يۇرتۇمىز تۈركۈستەندۇر » دىگەن سۆزى ئۈچۈن ياكى شۇ سۆز تەرەپدارى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلدى .

دىمەككى شەرقى تۈركۈستەنلىقلارنىڭ تۈركۈكىلىكى پۈتۈن دۇنياغا ئايدان ئايدىن تۇرۇپ ئۇلار ئۆزلىرىنى بىر تۈرۈك ئەۋلادى دەپ ئاتاشدىن مەھرۇمدۇر . شەرقى تۈركۈستەنلىكى ، چىنلەر زور لۇق بىلەن قويۇپ بەرگەن ئىسىم « شىنجاڭ » نامى بىلەن ئاتىماقتىن ئىبارەت ھا - قارەتنى شەرقى تۈركۈستەنلىقلارغا ۋە دۇنياغا زورلاپ تاشلىماقتا .

بىز ئۆز ۋە تىمىزنىڭ ئىسمىنى ئۆز ئاتى تىمىمىز بىلەن ئاتاش تىن مەھرۇم مىز .

شەرقى تۈركۈستەندىكى تۈركۈكلەرنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمانلاردۇر . بىراق ئىسلامدىن 40 يىلدىن بېرى چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ مەسئۇلى ھا قارەت ئۈچۈن بولۇپ كەلدى . ئالاھىدە ئالاھىدە ، پەيغەمبىرىمىزگە ، ئىسلامدىنمىزگە ۋە مىللىتىمىزگە كەلتۈرگەن ھا قارەتلىرىگە

چىدىمىغان تۈركىستان مۇسۇلمانلىرى جىنلىقلار بىلەن تەچچە رەت قان تۆكۈشتى . ئۆزلىرىنىڭ ئىسسىق قانلىرى بىلەن ئىخۇزەت - تەپسىتى ، ئىپتىخارىتى سا قلاشقا تىرىشتى . يېقىنقى 10 يىلدىن بىرى چىن ھۆكۈمىتى تاشقى سىياسەتتىكى دېلۇماتسىيەنىڭ ئىپتىتىيا جى ئۈچۈن دىتى ئەركىنلىكنى شەكىللەپ يول قويغان بولسىمۇ ، ئەمما ئەمىلىيەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ پەقەت تاماز ئوقۇشىغىلا رۇخسەت قىلىنىدۇ . مەسىلەن . جامىلەردە ئىماملارنىڭ مۇسۇلمانلار كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ ئەمىر - پەرمانلىرىنى جان دەپ ئىجرا قىلىشى توغرىسىدا تەربىيە قىلىنىشىغا يول قويۇلدىكى ، ھەقىقىي ئىسلام يولىنى تەرغىپ قىلىپ ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئەركىن ، ھۆر ياشىشى ئۈچۈن تىلەكداشلىق قىلغۇچىلار تۈرمىلەرگە قامالماقتا ، يوق قىلىنماقتا .

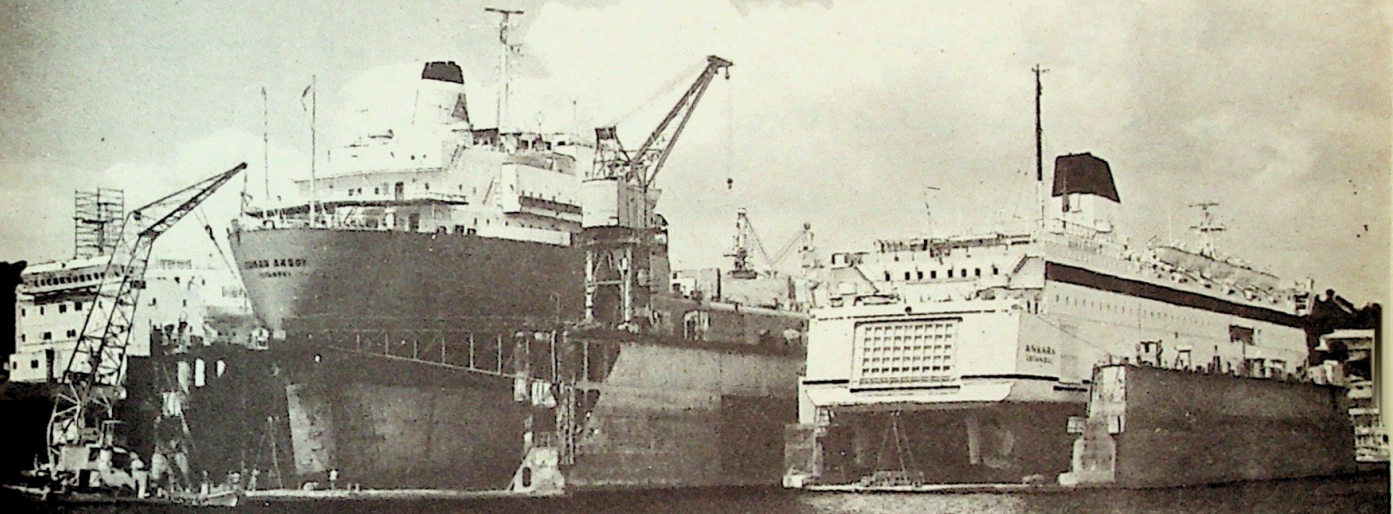
قىزىل چىندا يېقىنقى 10 يىل مابەينىدە ئىچكى تاشقى

سىياسەتتە ئۆز خەلقىگە پايدىلىق نۇرغۇن يېڭىلىقلار بولغان بولسىمۇ ، ئەمما ماۋتنىڭ ئاسىمىللاسىيۇن سىياسىتى ئۆتمۈشتىكى قەھىمىلىكى يېتى ئىجرا قىلىنماقتا . بولغان ئۆزگۈرۈش شەرقى تۈركۈم - تانغا كۆچۈرۈدىغان ئاھالىلارنى كۆپەيتىش بولدى . خالاس . بۇ ئۈچۈن چىننىڭ ھازىرقى رەھبەرلىرىدىن دېڭىشاۋىنىڭ ، ۋاڭجىن قاتارلىقلار ئارقىلىق ئارقىدىن تۈركۈستانغا كېلىپ ، بۇ زىمىنغا يەتە قاتتىق چىن كۆچمەنلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغىلى بولىدىغانلىقى ئۈستىدە يېڭى پىلانلارنى تۈزەپ كېتىشتى . ئۇلار ھۆكۈمران مىللەت بىلەن قۇل قىلىنغان مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى توغرىسىدا

سۆز لىدىيۇ ، تەڭلىك ، باراۋەرلىك ئۈستىدە ھېچقايسى ئېغىز ئاچمىدى .
 زۇلۇمغا ، ھاقارەتكە ، كەمسىتىشكە تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان
 شەرقى تۈركىستان خەلقى ؛ ئونۋىرستېت ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ئىشلىرى
 ياشلار 80 - يىلدىن 88 - يىلغىچە ئۈرۈمچى ، ئاقسۇ ، قەشقەر ، خوتەن
 ئىلى ، بۆرتالا ، قۇمۇل ۋىلايەتلىرىدە 10 نەچچە رەت قارشىلىق كۆرمى
 تىش پائالىيەتلىرى ئېلىپ باردى . ھەتتا بېيجىڭ شاڭخەيدىكى شەرقى
 تۈركۈستانلىق ئوقۇغۇچىلارمۇ نامايىش قىلىپ ، تۈركۈستان خەلقىنىڭ
 كۈرۈشتى قولىدى . قەشقەر ۋىلايىتىگە قاراشلىق پەيزاۋات ، قار -
 غىلىق ناھىيىلىرىدە ياشلارنىڭ قوراللىق قارشىلىقلىرىمۇ بولدى .
 بىراق بۇ ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى دۈشمەننىڭ رەھىمسىز لەرچە باستۇ
 رۇشىغا ئۇچرىغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇلار ئاتوم كۈچىگە ئىگە ۋە بىر
 مىليارت ئاھالىگە ئىگە كۈچلۈك دۈشمەننى ئالدىدا ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلىقى
 نى تونۇتتى . ھەر بىر شەرقى تۈركۈستانلىقنىڭ قەلبىدە قىساس ئوتى
 كۆيۈپ تۇرىدۇ . ئۇلار دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەرگە ئوخشاش ھۆرلۈك ،
 ئازاتلىق ئىچىدە ياشاشنى ئىستەيدۇ . ئۇلار تىز پۈكۈلچىلەرنىڭ تەس -
 لىدىن ئەمەس .

مىللىتىم كۈچلۈك ۋە ئۇيغۇر دۈشمەن قولىغا زۇلۇم ۋە ھاقارەت
 ئىچىدە ياشىماقتا . ئۇلارنىڭ ھاياتى تەھدىت ئاستىدا . ئەي ھۆر ئەر
 كىن ياشاۋاتقان تۈرۈك قېرىنداشلار ، دەپسە تەدە قىلىنماقتان
 شەرقى تۈركۈستانلىقلار سىزنىڭ : « بىز سېنىڭ قېرىندەشكە ، مەن
 تېخى ئۇنتۇلمىدىم . » دېگەن ماددايدىكىزغا مۇھتاج .
 (بۇ ماقالە « زامان گېزىتى » نىڭ ۱۹۸۹ يىلى 8 - ئاينىڭ ۱۱ -
 كۈنىدىكى سانىدا ئېلان قىلىنغان .)

Gemi inşa sanayiinde Türkiye'nin en güçlü kuruluşu

- 75.000 DWT'a kadar her tip gemi imalatı
- 35.000 DWT'a kadar her tip geminin havuzlanması
- Sualtı ve suüstü bakım ve onarım çalışmaları
- Her çeşit konstrüksiyon işleri ve SULZER lisansı ile 2100 BHP gücüne kadar dizel motorları imalatı

Beş TERSANE ve bir MOTOR fabrikası ile hizmetinizdeyiz.

- Pendik Tersanesi
- Camialtı Tersanesi
- Motor Fabrikası
- İstinye Tersanesi
- Haliç Tersanesi
- Alaybey Tersanesi/İZMİR

TÜRKİYE GEMİ SANAYİİ A.Ş. Meclisi Mebusan Cad. No.66 80040 Salıpazarı-İstanbul/TURKEY
Tel: 149 83 17 - 145 81 87
Telex: 25487 tges tr - 25622 ges tr

TÜRKİYE GEMİ SANAYİİ A.Ş.
TURKISH SHIPBUILDING INDUSTRY INC.

FAİSAL FİNANS KURUMU'NDAN

Çağdaş
Bir
Hizmet
Daha

Kurumumuz
Muhabir ağına
T.HALK BANKASI'ni da ekledi

Şubelerimize başvurma imkanı
bulamayan tasarruf sahipleri,
1 Mart 1989 tarihinden itibaren yurt çapında
T.HALK BANKASI şubelerine başvurarak
HIÇ BİR KOMİSYON VE
HABERLEŞME MASRAFI ÖDEMEKSİZİN
Telefon veya telex havalesi ile
kurumumuz nezdinde
“**Katılma Hesabı**” açtırabilirler.

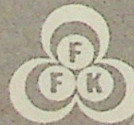
Kurumumuzda hesabı bulunan
tasarruf sahipleri de **Kâr Pay**'lerini
T.HALK BANKASI şubelerinden alabilirler.

Sayın Halkımızın bilgilerine sunulur...

“*Faizsiz Sistem*”

FAİSAL FİNANS KURUMU

GENEL MÜDÜRLÜK
Kemeraltı Cad. No: 46
Tophane-İSTANBUL
Tel: 151 65 20 (20 Hat)
Fax: 145 56 33
Telex: 25 694 ffk tr.

ANKARA ŞUBESİ
Atatürk Bul. No: 60
Kızılay-ANKARA
Tel: 117 44 40 (3 Hat)
Fax: 117 44 43

İZMİR ŞUBESİ
Cumhuriyet Bul. No: 64
Konak-İZMİR
Tel: 19 33 94
Fax: 19 40 02

KONYA ŞUBESİ
Alaaddin Cad. No: 24
KONYA
Tel: 10 72 15 (3 Hat)
Fax: 10 63 94

BURSA ŞUBESİ
Orhan Boğazı Sok.
No: 8
BURSA
Tel: 21 26 62
Fax: 20 38 33

ADANA ŞUBESİ
Çukurova İş Mer.
ADANA
Tel: 11 01 03 (3 Hat)
Fax: 11 68 10

ئامېرىكىدا چاقىرىلغان يىغىن

جۇسۇف . ن . فىملە چەرنى خاتىرلەش يۈزىسىدىن « چىندىكى ئىسلام مېراسلىرى » نامىدا چاقىرىلغان بىر خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى 1989 - يىلى 14 - ئاينىڭ 16 - ئاينىڭغىچە خارۋاد ئۈنۋەرىستىسىنىڭ خولىيۇك مەركىزىدىكى يىغىن زالىدا ئېچىلدى . تۆۋەندە مۇشتۇرلارنىڭ دىققىتىگە يىغىندا ئوقۇلغان ماقالىلارنىڭ تىزىملىكىنى سۈنمىز .

1 . « سوۋىت ئورتا ئازىيادىكى چىنى ئىسلام » بورىس رىدفىن

(سوۋىت پەنلەر ئاكادېمىيىسى . موسكۋا)

2 . « تۇڭگان ئەدىبىياتىدىكى ئىسلام تەسىرى » س . ر . دىيىر

(ئاۋۇستىرالىيە دۆلەت ئۈنۋەرىستىسى)

3 . « تۇڭگانلار : سوۋىت ئىتتىپاقىدىكى چىنى مۇسۇلمانلارنىڭ

مەدىنىيىتى ھەققىدىكى بەزى قاراشلار » ۋ . مائىر (پىنسىلۋانىيە

ئۈنۋەرىستىسى)

4 . « چىنى تۈركىستاندىكى (شەرقى تۈركىستان) ئىسلام مېراسلىرى »

ئىبراھىم مۇتئى (بۈرۈمچى ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى)

5 . ئۇيغۇرلار ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان دەسلەپكى دەۋرلەر -

دىكى مۇددەرىسلەر » ئى . ت . ئارىجاتلى (توفتىس ئۈنۋەرىستىسى)

6 . « ئىدىپلوگىيە بىلەن پىراكتىكا ئولتۇرۇشىدىكى پە -

رىقلەر ؛ ئاق تاغلىقلار بىلەن قارا تاغلىقلار ئولتۇرۇشىدىكى ۋە -

زىيەت » كىمخودوك (دۆلەت ئۈنۋەرىستىسى ، سېۋول)

7 . چىنى تۈركىستان (شەرقى تۈركىستان) دىكى 14 -- 16
ئەسىر لەردىكى كۆچمە تىلەر ۋە ئىشانلار ، « ئالتاي تاغ -
لىرىدىكى خەلقلەر » نىغمەت مىجاتى (ئۈرۈمچى ئىجتىمائىي
مەنلەر ئاكادېمىيەسى)

8 . ئىسلام دىنىنىڭ قازاقلار ئارىسىدا تارقىلىشى ، ت .
بار فىلىم (خاۋارت ئونۋېرسىتى)

9 . « كۆلتىكتىن ئۆلۈش ۋە قازاق مىللىيىتى بىرلىكى » .
سۋاندىپرەك (ئاپسالا ئونۋېرسىتى)

10 . « دولانلار ۋە لوپلوقلار »

سوئال

مۇھىمەت زەرەپشان

تۈركىستان ئانا يۇرت قوينىڭدا سىنىڭ

كىشىگە نىملىق تىلاپ كۈرەش دۇلدۇمى .

ئويغۇر قەھرىمان مىللەت ئىدىگۇ ؟

نە ئۈچۈن بوپقا لىك كا پىرتىڭ قۇلىم ؟

2

نىمىشكە بوپقا لىغان قۇمۇلدا خامى .

دۇنياغا مەشھۇرتى ئۇيغۇرتىڭ نىمى .

تە قىسمەت قەدىمى-باتۇر مىللەتكە .

بارمىدۇ كۈلپەنتىڭ تېشى داۋامى .

3

يۈزىمىز كۈلمەيدۇ كۆڭۈلدە ھازا .

نىمىشقا كېپىقلىدى ۋە تەنگە قازا .

كېيىن قىل ئەي ئۇيغۇر ئىبادىتىڭى .

تۈركىستان باغلىرى بولمىسۇن مازا .

4

يېقىنقى يىللاردا شىنجاڭ پارمىتى .

تۈركىستان جىگرىنى شىڭشى شامىتى .

قاچىدۇ كاپىرلار يا بۈگۈن ئەتە .

بۇ جەمۇر ئۇيغۇرتىڭ كەلسە ئامىتى .

ئوسمانلىدىن ئىلگىرىكى تۈرۈك مەدىنىيىتى خەلقارايىمىنى

قاھار پارا ت

بۇ ئالاھىدە ماۋزۇدىكى يىغىن ۱۹۸۹ - يىلى ۷ - ۴ سىنتەبىردە،
ئەنقەرە تۈرك تىلى قۇرۇمىدا ئلتكۈزۈلدى ، يىغىنغا سوۋېت ئىتتىپاقى
غەربى گىرمانىيە ، پولشا ، ياپونىيە ، ھىندىستان ، ئامېرىدا ، ئىران
ۋە كانادادىن كەلگەن ۲۰ ۋەكىل ۋە تۈركىيەدىن ۶۰ بولۇپ جەمى
۸۰ كىشى قاتناشتى . بىزنىڭ ھەمىشەرلىرىمىزدىن ئەركىن ئەيسا ئىلمىي
تىكىن ، شۈكۈر تۇران ، (محمد راجا) ئەركىن ئەمەت قاتارلىقلار
قاتناشتۇق . تۈركىيە ئالىملىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسيا ئەقەللىسى تۇرپان
ھەققىدىكى بىلىملىرىنىڭ موللىقى بىزنى خىجالەت قىلدى . يىغىنغا سۇ -
نۇلغان ۵۰ ئىن ئارتۇق ماقالە مەدىنىيەت تارىخىغا مەركەز ئەشكەن بول -
غاچقا تۈرك دۇنياسى ھەققىدىكى تا بۈگۈنگىچە يەكۈنلەنگەن تارىخى مە -
لۇماتلار ۋە يازما ھۆججەتلەرنىڭ ئىجتىمائى ۋە مەدىنىيەت قىممەتلىرى
باشقىچە نامايەن قىلىندى . تۆۋەندە مۇناسىۋەتلىك بەزى ماقالىلارنى
قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز .

دوگىر فىنىچ ئەپەندى ماقالىسىدا ئۇيغۇر بۇددامانىنىڭ ئوي -
لىرىدىكى چالغۇ ساز رەسىملىرىدىن ۲۸ خىل چالغۇ ئەسۋابىنىڭ تۈرىنى
جەملەپ چىققان ۋە قەدىمقى ئۇيغۇرچە تىپكىستلاردىن ۱۰ چالغۇنىڭ تىل -
مىنى تىپىپ چىقىپ يەرلەشتۈرگەن ، قالغانلىرىنىڭ ئىسىملىرىنىمۇ
چىن مەقبەلىرى ۋە باشقا ماتىرىياللاردىن پايدىلىنىپ قىياسەن ئە -
لىگە كەلتۈرگەن ، ئۇ ئۇرۇمچىدە بەزىلەرنىڭ بۇ ھەققىدە تەتقىقات -
لىرى بارلىقىنى ۋە بەزىلەرنىڭ بۇ چالغۇلاردىن بەزىلىرىنى قايتا

ياساپ چىققا نىلىغىنى ئاڭلاپ ناھايتى قىزىقىدىغانلىغىنى بىلدۈردى

ئازىلان تەرزى ئوغلى دوكلاتىدا تامغاچ بۇغرا قارا خاتىسىنىڭ 1065 يىللاردا سەمەرقەند رايونىدا تەسىس قىلغان 2 چوڭ مەدرەسىسى ئۈستىدە يەنىمۇ چوڭقۇر مۇلاھىزە يارغۇزۇپ مۇناسىۋەتلىك يازما ھۆججەتلەرنى قايتا مۇزاكىرە قىلدى. مەدرەسەلەر ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىيەلىك قېزىشلار ۋە ئۇلارنىڭ باشقا مەدرەسىلەر بىلەن بولغان ئارخىئولوگىيەلىك مۇناسىۋەتلىرى ھەققىدە سىلىشتۇرما ئېلىپ باردى. ئارىلان ئەپەندى بۇ مەدرەسىلەرنى ئىلىم دۇنياسىدىكى ئەڭ بۇرۇنقى شىياخانىلار دەپ كۆرسەتتى.

ئوسمان سەرت قايا ئەپەندى قەدىمقى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى ھەققىدە ئومومىي مەلۇمات بەردى. ئۇ چىن ۋە ھىندىستان مۇزىيلىرىدىن باشقا پەقەت ھازىر غەرب مۇزىيلىرىدا ساقلىنىۋاتقان تىببىي تېكىستلار 46 پارچىگە بارىدۇ دەيدى. بۇ يازمىلارنىڭ بەزىلىرى پىراگىزى ئەلىپبەسى بىلەن يېزىلغان قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئەسەرلەردۇر. ئوسمان سەرت قايا ئەپەندى يېقىنقى يىللاردىن بېرى دىنغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان قەدىمقى ئۇيغۇرچە تېكىستلار ئۈستىدە تەتقىق ئېلىپ بارماقتا. تىببىي ھۆججەتلەر شۇلارنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ ئېيتىشىچە جەمئىي 15 مەزمۇن ياكى توملۇق بولىدىكەن ئەگەر بۇ تەتقىقاتلار تاماملانسا مەدىنىيەت تارىخى تەتقىقاتىنىڭ بىر ئاساسى لاپىدىيەلىك ئاساسى بولۇپ قالىدۇ.

سوۋت ئالىمى دىۋاسلىم بەزىلار ئوقىغىلى بولمايدىغان تۈرك

ئورخون يېزىقىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئورنەكلەرنى كۆرسىتىپ، بۇ

يېزىقنىڭ كېلىپ چىقىشى توغرىسىدا بىزنى بىر يىپ ئۇچى بىلەن تەئىمىنلىدى . يىقىنقى يىللاردىن بېرى ۋاسلىۋ ئالتاي رايونلىرىدىن 200 دىن ئارتۇق ھەقىقىي تۈرۈكچە يازمىلارنى تاپتى . ھا- زىر ئۇنىڭ 4 توملۇق توپلىمىنىڭ 2 - تومى تەشرىدىن چىقتى . ئاتاسى خالىدو ئەپەندى دىۋانو لوغاتىست --- تۈركىيە پۈتۈش يىلى ھەققىدىكى كوتتا مۇتازىرىنى قايتا قوزغاپ ، ئۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئۇ ھەتتا مەھمۇت قاشقىرىنىڭ ھەقىقەتەن باغ- داتقا بارغان -- بارمىغانلىقى ھەققىدىكى گۇمانىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، مەھمۇت قاشقىرى كىتاۋى ئىسفاخانىدا يۈتتۈرگەن بولمىشى مۇمكىن دېدى .

چىندىكى ھۆرىيەت مۇجا دىلىسىنىڭ تۈرۈك قەۋمىدىن بولغان

رەھبىرى ئۆركەش دۆلەتى بىلەن پارىژدا كۆرۈشتۈرۈلۈپ.

تانسۇ سارت ئايلى (تۈركىيە گېزىتى مۇخپىرى)

مىڭلارچە كىشىنىڭ ئۆلۈشىگە ، يارلىنىشىغا ۋە تۇتۇلۇشىغا

سەۋەپ بولغان چىندىكى ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىنىڭ تۈرۈك رەھبىرى

ئۆركەش دۆلەتى بىلەن كۆرۈشتۈرۈلۈپ .

ئۆركەش دۆلەتى چىندىكى مۇسۇلمانلارغا زۇلۇم قىلىپ -

قاتلىغى ، شۇڭا مۇسۇلمانلارنىڭ يەكلىنىشىگە قارشى كۆرەش باش -

لىغا تىلغىنى سۆزلىدى .

تۈرۈكچىنىڭ ئۇيغۇر شۆبىسىدە سۆزلىگەن ئۆركەش دۆلەتى

چىندىكى تۈرۈكلەرنىڭ ئىسلامىيەتنىڭ سايبىدا ئۆزلىرىنىڭ تۈ -

رۈكلىگىنى قوغدىيالايدىغان تىلغىنى بىلدۈردى ، ئۆركەش دۆلەتى

تۈركىيە دىگەندە ئەقلىگە « مۇستەقىل بىر تۈرۈك دۆلىتى » ۋە

« كۆكلەرگە بوي سوزغان مۇنارلار » كېلىدىغان تىلغىنى بىلدۈردى .

قوغدۇغۇچىلارنىڭ قاتتىق مۇھاپىزىتى ئىچىدە پارىژغا كەل -

گەن ئۆركەش دۆلەتى بىلەن چىندىكى شۇ ۋەقەلەر جەريانىدا ئۆل -

گەنلەرنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن بىكىتىلگەن ئەسلىش كۈنىدە قىس -

قا بىر ئۇچۇرشىتا بولدۇق .

بىزنىڭ تۈرۈك ئىكەنلىكىمىزنى بىلگىنى ھامان ئامىر -

كادىكى مەخسۇس تىلغۇن نومۇرىنى بەرگەن ۋە بىز بىلەن كۆ -

رۇشۇشتىن مەنۇنلىغىنى بىلدۈرگەن ئۆركەش سوربون ئونۋېرسى -

تىدا ئۈچ كۈن داۋام قىلغان بىر يىغىن ئۇيۇشتۇردى ، چىنچە ۋە

ئىنگىلىزچە سۆزلەشكەن ئۆركەش ئۇيغۇر شۆبىسىدا سۆزلىگىنى بىلەن تۇرۇكچىنى چۈشۈنۈپ كېتەلمەيدىكەن ، ئۆركەشكە « مەن تۇرۇك مۇخ-سىر ، سىز بىلەن كۆرۈشكەننى ئۈستەيمەن » دېيىشىم بىلەن ، ئۇ ناھايىتى ھەيران بولدى ۋە « تۇرۇك گېزىتىچى بىلەن تونجى قېتىم كۆرۈشۋاتىمەن ، كەيپىڭىز ياخشىمۇ ؟ » دېدى ، بۇ جۈملىلەرنىڭ پەقەت « كەيپىڭىز ياخشىمۇ ؟ » تۇرۇكچە ئىدى باشقىلىرىنى مۇسىۋ پىەررۇ تەرجىمە قىلدى .

تونجى قىلىپ ئۆركەشتىن چىنىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىدۇم ئۆركەش جاۋابىدا مۇنداق دېدى : « بىزنى بۇ خىلدىكى ھەركەتلەرگە قېتىلدۇرغان ئاساس سەۋەپ مۇسۇلمانلارغا ئايرىمچىلىق قىلغانلىغىدۇر بىز تۇرۇكلۇك سۈپىتىمىز بىلەن شۇنى چۈشەندۈرۈۋاتىمىز ، ئۆلۈمگە دەپ-موكراتىيە كەلسە ، ئەركىنلىك كەلسە بىزمۇ خاتىرجەم ياشايمىز . چىن خەلقىنىڭ ناھايىتى كۆپ سانلىقى ئەركىنلىك ئۈستەيدۇ ، بىز تۇرۇكلەر تېخىمۇ ئۈستەيمىز ، بىز تۇرۇكلىگىمىزنى دىنىمىز ئىسلامىيەت سايبىدا قوغدىيالىدۇق ، شارائىت بىزنى چىن ئەسلىلىك دېموكراتىيە تەرەپ-تارلىرى بىلەن ئورتاق ھەركەت قىلىش يولىغا باشلىدى . بىلگىنىڭىز-دەك مەن ئۇ يەردە ئوقۇغۇچىلار بىر لەشمىسىنىڭ باشلىقى ئىدىم ، تەش-كىلاتىمىزدا چىندا ياشاۋاتقان ھەممە مىللەتنىڭ ئادەملىرى بار ئىدى ، ئۇ ۋاقىتتىمۇ ۋە ھازىرمۇ مەخسەدىمىز چىندا دېموكراتىيە ياراتماق

غەلبە قىلىش قىلالماسلىق توغرىسىدا سورىغاندا ، ئۆركەش

« غەلبە قىلىدىغانلىقىمىزغا ئىشەنگەنلىگىمىز ئۈچۈن كۆرەشلىرىم

لەرمەزنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىمىز » دېدى .

ئۆركەشنى تۈركىيەگە تەكلىپ قىلدىم ، تۈركىيەنى كۆرۈشنى خ -

لاش - خالما سىلىغىنى سورىدۇم . جاۋابى ئەينەن شۇنداق بولدى :

« تۈركىيەنى بولپمۇ ئىستانبۇلنى كۆرۈشنى كىممۇ ئىستىمەس .

ئىنشا ئاللا بارمەن ۋە ئۇ يەردىكى قېرىنداشلىرىم بىلەن قۇچاق -

لىشىپ كۆرىشمەن ، ئەمما بىر ئاز ۋاقىت ئۆتسۇن - ئىشلىرىم بىر

ئاز بېسىقمۇن . »

پارىژدا ئىچىغان چىندا دېموكراتىيە ئۈچۈن مۇجادىلە

قىدىراتسىيۇننىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىغىغا - كۆتۈرۈلگەن ئۆركەش ئۈرۈم -

ھەممەت^{دولت} بىلەن قايتا كۆرۈشمەك تىلىگى بىلەن ۋىددىلاشتۇق .

تۈركىيە گېزىتى

1989 - يىلى 10 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىكى

سانىدىن .

تەشەككۈر لىرىمىز

ۋە قىچىلەر ياش مۇدىر لىكى تەرىپىدىن شەرقى تۇركىستان ۋە قىمىنىڭ مەدەنىيەت ۋە سەنئەت پائالىيەتلىرىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن بىر - رىلگەن شاھزادە بېشىدىكى ئىبراھىم پاشا مەدرىسىنىڭ تەمىناتى ئۈچۈن شەرقى تۇركىستانلىق ۋە تەنچەرۋەر ۋە خەيرىيەتچى كىشىلەر رىمىزدىن ئابدۇغوپۇر ھاجى 10۰000 دوللار ، ئابدۇھەتتار ھاجى 5۰00۰ دوللار ، مەترىمجان ھاجى 2000 دوللار ، ئىسمائىل ھاجى 2000 دوللار ، ئابدۇلقادىر ئابدۇلشۈكۈر تۇركىستاندىكى 100۰ دوللار ئىدئانە قىلدى . بىز بۇ ۋە تەنچەرۋەر زاتلىرىمىزغا شەرقى تۇركىستان نامىدىن ئالاھىدە رەخمەت ئىپتىتىمىز .

ۋە قىچىلەر بىناسىنىڭ تەمىناتى ئۈچۈن يەنە ياردەمدە بولىدىغانلار بولسا قارشى ئالىمىز . ۋە قىچىلەر بىناسىنىڭ تەمىناتى ئۈچۈن ۋە قىچىلەر پائالىيەتلىرىنىڭ ئىسپاتى ھېساب ئۈمىرى ئىپتىتىمىز . ھېساب ئۈمىرى ؛ بۇ ئۈمىرغا پۇل ياتىدۇ .

قۇزسا بولىدۇ .

شەرقى تۇركىستان ۋە شەرقى تۇركىستان مەسىلىلىرى

مۇھاكىمە يىغىنى ئىستانبۇلدا ئۆتكۈزۈلدى

مەھەممەت كۆپىكلى (تۈركىيە گېزىتى مۇخپىرى)

شەرقى تۇركىستاننىڭ جۇڭگو كوممۇنىستىلىرى تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنىشىغا نەزەردىن ئۆتكۈزۈلگەن 40 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن « شەرقى تۇركىستان ۋە قىپى » ۋە « شەرقى تۇركىستان كىچىك تىلەر جەمئىيىتى » تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان مۇھاكىمە يىغىنىدا قىزىل جۇڭگونىڭ شەرقى تۇركىستان تىللىقلار ئۈستىدە كۈچەيتكەن مەدەنىيەت بېسىملىرى ئەيىبلەنپ، تىز ئارىدا تاشقى تۈرۈكلەر مىنىستىرلىكىنىڭ قۇرۇلۇشى تەلەپ قىلىنىدى .

يىغىننىڭ رەئىسە تىلچىلىكىنى گېزىتىمىزنىڭ يازغۇچىسى ئەرگۈن كۆزە ئۈستىگە ئالدى . « شەرقى تۇركىستان ۋە شەرقى تۇركىستان مەسىلىلىرى » تىمىسىدىكى بۇ ماھاكىمە يىغىنى سۇلايمانىيە مەدەنىيەت مەركىزىدە ئېچىلدى، يىغىندا 6 كىشى سۆز قىلدى . دەسلەپ شەرقى تۇركىستان تىلچىلىرىنىڭ مۆھتىرەم رەھبىرى ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتىكىن ، باش مىنىستىرلىك ئاستىدا تاشقى تۈرۈكلەر مىنىستىرلىكىنىڭ قۇرۇلۇشىنى تەكلىپ قىلىپ مۇنداق دېدى : « تۈركىيەدە بۇ مەسىلە ئۈچۈن ئىلمى تەتقىقات مەركەزلىرى ۋە سىياسى دائىرىلەر ئۇيۇشتۇرۇلۇشى كېرەك . »

پىرافىسور ، دوكتور مەھمەت ساراي ، قىزىل جۇڭگو ئىمپىرىيالىزىمىنىڭ شەرقى تۇركىستان ۋە ئورتا ئاسىيا مەسىلىسىدىكى سۇيىقەستلىك ئويۇنلىرىنى شەرھىلەپ سۆز قىلدى . دوستىمىز سولتان ماخمۇت قەشقەرلى

سېزگە چىقىپ ، شەرقى تۇركىستاندا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئاسلام-
 لاتىيون سىياسەتنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن يەرلەشتۈرۈلۋاتقان جۇڭگو
 كۆچمە تىلىرى مەسىلىسى ئۈستىدە توختۇلۇپ ، جۇڭگونىڭ غايەسىنىڭ
 شەرقى تۇركىستاننى ئەبىدىل ئەبەت ھاكىمىيىتى ئاستىدا تۇتماقتىن
 ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئىلگىرى سۈردى . « شەرقى تۇركىستان كۆچ -
 مەنلەر جەمىيىتى » رەئىس ۋەكىلى خىزىر بەك غەيرىتۇللا شەرقى
 تۇركىستاننىڭ بۈگۈنكى ۋە بۇندىن كېيىنكى سىياسى ئەھۋالى ئۈستىدە
 توختۇلۇپ ، مەسىلىنىڭ مىللى مەسىلە ئىكەنلىكىدىن باشقا ، ئىنسان
 ھەقلىرى مەسىلىسى ئىكەنلىكىنى ئىلگىرى سۈرۈپ ، پۈتۈن دەپمۇكە -
 راتىك مەملىكەتلەر ۋە ئىسلام ئالىمىنىڭ بۇ مەسىلىگە يېقىندىن كۆ -
 گۈل بولۇشىنى تەۋسىيە قىلدى .

دوكتۇر ، پىرافىسور مەلىكە قەشقەرلى سېزگە چىقىپ ، شەر -
 قى تۇركىستاننىڭ مەدىنىيىتى ئۈستىدە توختۇلۇپ ، ئۇ يەردە ياشىغان
 ئىرقداشلىرىمىزنىڭ قاتتىق بېسىملار ئاستىدە مۇمىللى مەۋجۇدىيىتى
 نى ، نوغداۋاتقانلىغىنى مىساللار بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى .
 يېقىنقى كۈنلەردە جۇڭگودىن چىقىپ مەملىكىتىمىزگە ئىلتىجا ئەت -
 كەن يازغۇچى مەھەممەت ئىمىن ھەزرەت ئۆز سۆزىدە جۇڭگولۇقلارنىڭ ،
 شەرقى تۇركىستاننىڭ يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى بايلىقلىرىنى سۈمر -
 ۋاتقانلىغىنى ، شەرقى تۇركىستان تۈركلىرىنىڭ ئۆز تۇپراقلىرىدا
 خارلىنىپ ياشاۋاتقانلىغىنى ۋە غەيرى ئىنسان شەرتلىرى ئاستىدا ھا -
 يات كۆچۈرۈۋاتقانلىغىنى بىلدۈردى . مۇھاكىمە يىغىنىغا رىياسەت -
 چىلىك قىلغان ئەرگۈن گلەزەنىڭ خولاسە سۆزىدىن كېيىن ، تۇركىستان

خەلق سەنئەتچىلىرىنىڭ مۇزىكا ۋە ناخشا-ئۇسۇل نومۇرلىرى كۆر-
سىتىلدى .

« تۈركىيە گېزىتى » 1989 يىلى 10 - ئاينىڭ 24 - كۈنىدىكى
سانىدىن ئېلىندى .

بىرىنچى قېتىملىق تۈركىستان مىللى قۇرۇلتىيى ئېچىلدى .
ئىستانبۇل - 1989 - يىلى 10 - ئاينىڭ 7 - 8 - كۈنلىرى مىللى
تۈركىستان قۇرۇلتىيى ، تۈرۈك دۇنياسى تەتقىقات ۋە قېنىڭ سۈ-
لايمانىيەدىكى مەركىزىدە ئۆتكۈزۈلدى . تۈركىيە سىرتىدىكى ئېھۋالار
مەسىلىلىرىنى جامائەتچىلىككە بۇلدۇرۇش مەقسىتىدە ئۆتۈزۈلگەن
بۇ قۇرۇلتايفىغا كۆپ ساندىكى ئىلمىي خادىملار ۋە تۈركۈستلىقلار
قاتناشتى . تۈركىستاننىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت تەرىپىدىن تونىلى-
غان ئەڭ قەدىمقى مەدىنىيەت بۆشىكى ئىكەنلىگىنى تەكىتلىگەن پى-
رافىسسور ، < وكتۇر ئابدۇلقادىر دونۇك بۈگۈن تۈركىستان سۆزىنى
ئۈنۈتتۈرماق ئۈچۈن ھەركەت قىلىنماقتا ئىكەنلىگى ئۈستىدە توختۇلۇپ
> بىزنىڭ بەزى ئاخبارات ئورۇنلىرىمىز دىھۇ تۈركىستاننىڭ ئورنىغا
< شىنجاڭ > سۆزىنى قوللانغانلار بار . دۈشمەنلىرىمىز 70 يىلدىن
بېرى تۈركىستان نامىنىڭ ئۈنۈتۈلۈشى ئۈچۈن كۆپ كۈچ سەرپ قىلى-
ماقتا . دەپ تەكىتلىدى . ئۇندىن باشقا يىغىندا ئىلىم ئادەم-
لىرى ۋە تۈركىستانلىقلاردىن بولۇپ ئون نەچچە كىشى ھاياجان بىلەن
سۆز قىلدى .

صوت تركستان الشرقية

شہ رقی تورکیستان ئاوازی

ÖZEL SAYI

من منشورات وقف تركستان الشرقية

Ipar Han (Dilşad Hatun) 1760 yılında Mançu-Çin İstilâcılarına karşı savaşan kahraman Türk kadını